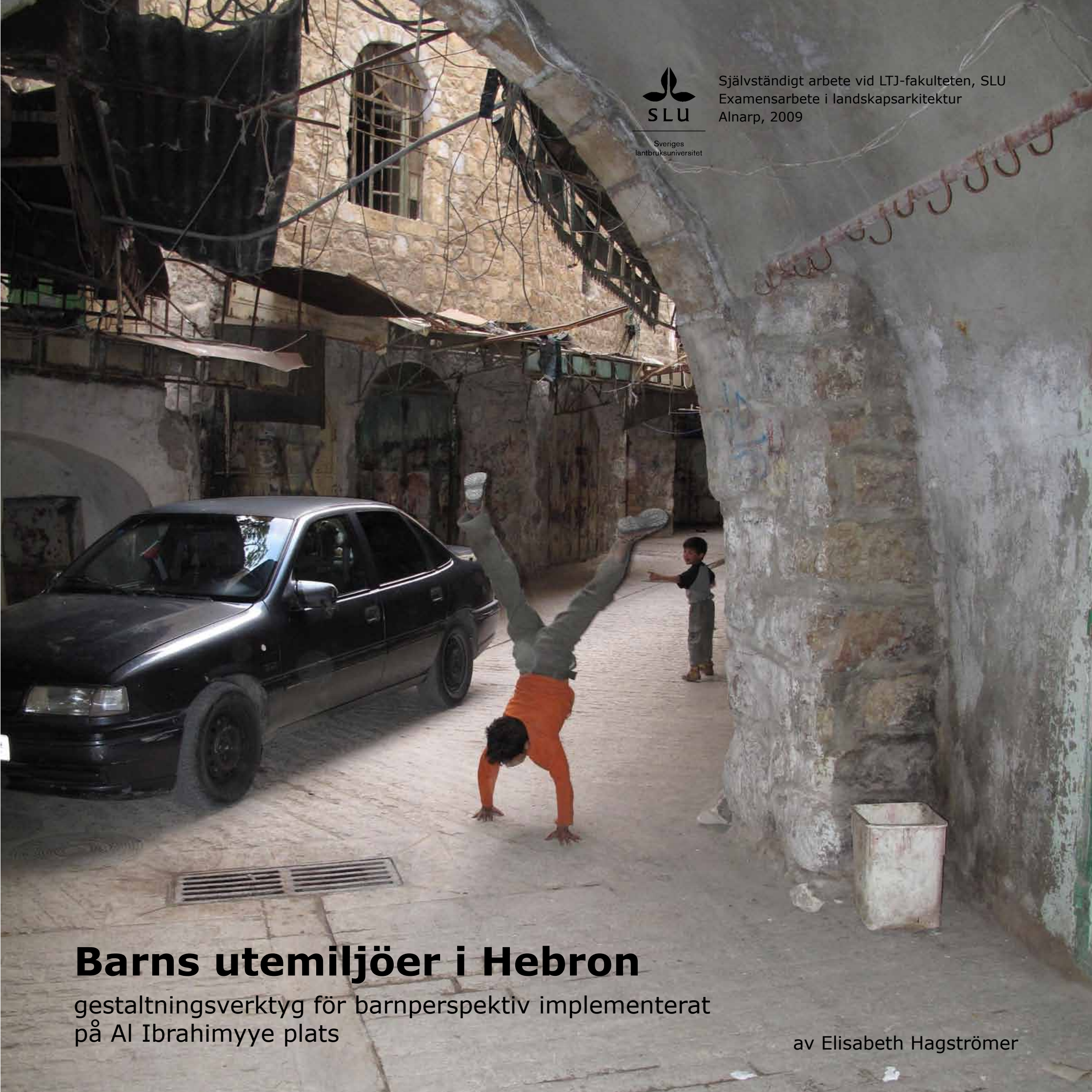

Sveriges
lantbruksuniversitet

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
Examensarbete i landskapsarkitektur
Alnarp, 2009

Barns utemiljöer i Hebron

gestaltningsverktyg för barnperspektiv implementerat
på Al Ibrahimyye plats

av Elisabeth Hagströmer

Examensarbete i landskapsarkitektur,, 30 HP, E-nivå

Kurskod: EX0375

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, SLU, Alnarp, 2009

Författare: Elisabeth Hagströmer

Titel: Barns utemiljöer i Hebron . gestaltningsverktyg för barnperspektiv implementerat på Al Ibrahimyye plats

Nyckelord: barn, Hebron, konfliktzon, landskapsarkitektur, park, plats, verktygslåda, arkitekter utan gränser

Handledare: Maria Kylin

Examinatorer: Kenneth Olwig och Märit Jansson

ABSTRACT

This is a final thesis for the Master's Programme in Landscape Architecture at the Faculty of Landscape Planning, Horticulture and Agricultural Science. The subject of the thesis is the outdoor environment of children in Hebron.

The thesis aim is to investigate children's basic needs and desires in their outdoor environment, and how these can be met in the design of a site in Hebron. A starting point for thesis is that children's environments in the city should not be separated from city life in general, so that children and adults can meet in the city outdoor environment.

The ongoing political conflict between Israel and Palestine is presented in the thesis by describing its consequences for the city of Hebron and the lives of its residents, with a particular focus on the everyday lives of Hebron children. This presentation is to a large extent based on three weeks of field studies in the spring 2009. In the field studies three principals of Hebron schools were interviewed. Furthermore, in order to get deeper insights in the everyday lives of Palestinian children, pupils at two schools were asked to describe with drawings their experiences of the conflict and their desires for the outdoor environment.

Previous studies of children's needs and desires for the outdoor environment are also presented in the thesis. Based on theoretical concepts from these previous studies, the field study observations are analysed in order to answer the research questions. The answers are given in the form of eight design tools applicable for achieving a children perspective in outdoor environments in practice. Furthermore, a possible design of the Al Ibrahimyye square in Hebron is presented.

SAMMANFATTNING

Det här är ett examensarbete på 30 hp inom ämnet landskapsarkitektur vid Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, SLU, Alnarp. I arbetet utforskas barns utemiljöer i Hebron.

Arbetet försöker svara på vilka grundläggande behov och önskemål barn har på utemiljöer, samt utreda hur de behoven och önskemålen kan implementeras i gestaltningen av en plats i Hebron. En utgångspunkt för arbetet är att barns platser i staden inte ska vara segregerade från övrigt stadsliv, utan att barn och vuxna ska ha möjlighet att mötas i stadens uterum.

I arbetet beskrivs den pågående politiska konflikten som råder mellan Israel och Palestina översiktligt, genom att beskriva de konsekvenser konflikten har för staden Hebron och dess invånares liv. Speciellt fokus läggs på de palestinska barnens vardagsliv. Beskrivningarna är till stor del baserade på fältstudier, utförda under tre veckors tid våren 2009. Under fältstudierna genomfördes bland annat samtal med tre rektorer på skolor i Hebron. Det utfördes också ett teckningsprojekt på två skolor, med syfte att få en djupare inblick i palestinska barnens vardagsliv, deras upplevelser av konflikten, samt deras önskemål på den plats som gestaltas i arbetet.

Kunskap om barns behov och önskemål på utemiljöer inhämtas via källstudier. Baserat på de teoretiska utgångspunkter som fås via källstudierna, samt egna undersökningar och analyser, besvaras arbetets frågeställningar. Svaren ges dels i form av åtta praktiskt tillämpbara gestaltungsvertyg för att uppnå barnperspektiv på en plats, och dels genom ett gestaltungsförslag för Al Ibrahimy-ye-platsen i Hebron.

Förord	9
Läsanvisning	11

Inledning	
Syfte	14
Problemformulering	14
Metodbeskrivning	14
Avgränsningar	15

Bakgrund	
Barnkonventionen	18
Barns plats i staden	18
Utomhusleken	
Barns behov och önskemål på utemiljön	19

Samtal med rektorer och teckningsprojekt	
Samtal med tre rektorer i Hebron	24
Redovisning av teckningsprojekt	26

Platsbeskrivning	
Hebron	38
Konflikten konsekvenser	39
Funktioner och rörelse	40
Al Ibrahimyye-platsen	41
Problem	42
Avstängningar	43
Skolor och lekplatser	44
Lek äger rum	45
Skolvägar	46
Grönområden	47
Placering i landskapet	48
Sol och skugga	49
SWOT med barnperspektiv	50

Förslag	
8 faktorer för att uppnå barnperspektiv	54
Koncept	56
Gestaltningförslag	58
Växtmaterial	62

Reflektioner	66
Referenslista	68

Appendix	
Data från brukarmedverkan	72
Dokumentation av skissprocessen	94

FÖRORD

Det här är ett examensarbete i landskapsarkitektur under Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap vid Sveriges Lantbruksuniversitet i Alnarp. Arbetet motsvarar 30 HP. Examensarbetet har kommit till som en del av ett samarbete mellan Skånesektionen av Arkitekter utan gränser (ASF) och Hebron Rehabilitation Committee (HRC). HRC erbjöd våren 2009 svenska arkitektstudenter att göra sitt examensarbete i Hebron, med temat "barns urbana utemiljöer".

Året innan jag påbörjade examensarbetet hade jag en praktikanställning på Gehl Architects i Köpenhamn. Kontorets grundläggande syn på arkitektur och stadsplanering, där människan och hennes behov står i fokus för att skapa levande städer, var ett perspektiv som tilltalade mig. Jag kände att det arbete som vi utförde var meningsfullt. Men efter ett år på kontoret kom jag till insikt om att i stort sett alla projekt jag hade varit en del av där, innefattade städer och platser som i grunden hade goda utgångspunkter vad det gäller frihet och välfärd. Jag såg det därför som en utmaning att i mitt examensarbete fortsätta att jobba med att utveckla städer och plaster som människor trivs på, fast i ett sammanhang där grundläggande behov av frihet och trygghet inte var lika självklara.

Examensarbetet har för mig varit en spännande resa på flera olika plan. Dels den fysiska resan till Västbanken och Hebron, där jag med blandade känslor fick lära känna ett land med en fantastisk kulturhistoria, vackert landskap och trevliga människor, samtidigt som jag också på nära håll fick inblick i konsekvenserna som Israel-Palestina konflikten har på människors dagliga liv. Resan till Hebron var på många sätt omskakande och satte djupa känslomässiga spår i mig.

Den andra resan var att få inblick i barnperspektivet i arkitekturen, ett ämne som jag inte tidigare varit speciellt insatt i. Att ha satt mig djupare in i barnperspektivet, ser jag som värdefulla kunskaper för mitt framtida arbetsliv. I det urbana ideal som idag råder, väljer allt fler människor att bo kvar i staden även efter att de får barn. Fler och fler barn växer därför upp i städer, och det är viktigt att deras behov får utrymme i planeringen.

Jag vill tacka min handledare Maria Kylin för engagemang och hjälp med att behålla fokus och strukturera arbetet. Från ASF vill jag tacka Joanna Heilig och Sara Hallström för stöd, praktisk hjälp och arrangemang av studiebesök i samband med resan till Hebron. Tack också Nuha Dandees, Wahlid Alhalaweh, Imad Hamdan och Khaled Qawasmi för möjligheten att genomföra det här examensarbetet och för praktisk hjälp i Hebron. Tack Maria Weimers och Pia Morsing Thomasen för att ni tog er tid att kommentera barnteckningarna från Hebron.

Sist, men inte minst, vill jag tacka familj och vänner som funnits omkring mig och stöttat mig under examensarbetets gång, ni vet vilka ni är. Och pappa för att du alltid stod upp för det som du trodde på.

Elisabeth Hagströmer
Köpenhamn, september 2009

I **inledningen** definieras arbetets syfte och vilka problem som ska lösas. Här beskrivs också arbetets metoder och avgränsningar.

I **bakgrunden** presenteras de teoretiska utgångspunkter som arbetet bygger på.

I **samtal och teckningar** beskrivs palestinska barns vardag utifrån samtal med tre rektorer samt redovisning av ett teckningsprojekt utfört på två två skolor Hebron.

I **platsbeskrivningen** ges en kort introduktion till Hebron och konflikten konsekvenser för staden och dess invånare. Här finns också beskrivning och analys av Al Ibrahimyye-platsen dess omgivningar.

I **förslaget** besvaras arbetets två frågeställningar, dels med 8 praktiskt tillämpbara gestaltungsverktyg, och dels med besvaras med ett gestaltungsförslag för Al Ibrahimyye-platsen.

Sedan följer **reflektioner** över förslaget och arbetsprocessen samt en lista på använda **referenser**.

Sist finns ett **appendix** som innehåller alla teckningar och beräkningar från teckningsprojektet, samt ett utdrag av skissproessen.

INLEDNING

Här definieras arbetets **syfte** och vilka **problem** som ska lösas.
Här beskrivs också arbetets **metoder** och **avgränsningar**.

Syfte

Syftet med det här examensarbetet är att genom källstudier och en egen mindre undersökning, lära mig mer om vilka behov barn har i utemiljöer och implementera den kunskapen i gestaltningen av en plats i Hebron. Jag hoppas att arbetet kan bli ett stöd och en inspirationsskälla för Arkitekter utan gränsers och Hebron Rehabilitation Committees fortsatta arbete med barns urbana utemiljöer i Hebron.

Problemformulering

Jag vill sätta mig in i ämnen som rör barnperspektiv på arkitektur och stadsplanering, för att få en djupare insikt i vilka grundläggande behov och önskemål barn har, som deras utemiljöer kan och därmed bör uppfylla. Jag vill också sätta mig i den situation som råder i Hebron för att se om och i så fall hur dessa behov kan uppfyllas där. Jag har som utgångspunkt att platser för barn inte ska vara segregerade öar i staden. Barn och vuxna ska däremot ha möjlighet att mötas på gemensamma platser där det finns aspekter som tilltalar båda brukargrupperna. Jag tror att barns närvaro är en tillgång för vuxnas upplevelser i stadsrummet, liksom att vuxnas närvaro är en tillgång för barns upplevelser. Mitt examensarbete behandlar därför följande två frågeställningar:

- Vilka egenskaper ska en utemiljö ha för uppfylla barns grundläggande behov och önskemål för utemiljöer ?
- Hur kan dessa egenskaper implementeras i gestaltningen av en plats i Hebron, som samtidigt ska vara en plats som är attraktiv för vuxna att vistas på?

Metoder

Kunskapssökning på bibliotek och internet

Kunskapssökning har skett i följande ämnen:

- Metoder för att tolka barnteckningar. Sökning för det här ämnet har främst skett vid Danmarks Pædagogiske Bibliotek.
- Kunskap om barns grundläggande behov och önskemål i utemiljön, samt kunskap om barns lek och vilken betydelse utemiljön har för leken, barnets utveckling och välbefinnande. Sökning har främst skett på Alnarpsbiblioteket, SLU och ILU-biblioteket i Uppsala och internet.
- Arkitekturhistoria för mellanöstern och området runt Hebron. Sökning har skett vid Konstakademiets Arkitektskoles Bibliotek i Köpenhamn.
- Politisk historia för Mellanösten, Israel och Palestina. Sökning har skett på internet samt i lånad litteratur från min bror.
- Kunskap vegetation för medelhavsklimat. Sökning har skett på Danmarks Folkebibliotek (bibliotek.dk).

Besök på platsen och egna analyser

I examensarbetets tidiga skede spenderade jag ca tre veckor på plats i Hebron med omnejd. Under den här tiden fick jag chansen att själv känna av stämningen i Hebron och få en uppfattning av vad HRC förväntade sig av våra projekt. Viktigt under denna resa var att lära känna staden, möta människor som bor där, samt att skapa mig en egen uppfattning om situationen i staden och på platsen som jag ska gestalta. Under resan besökte jag också andra delar av Västbanken och Jerusalem.

Jag besökte flera olika organisationer och personer under vistelsen på Västbanken. Syftet med mötena var att skapa mig en så bred bakgrundsbild som möjligt av situationen i Hebron. Jag har inte dragit uttalade slutsatser

och konklusioner från alla möten. Jag träffade följande personer och organisationer:

- Hebron Rehabilitation Committee
- Hebron kommunkontors planavdelning
- Palestine Red Crescent Society (motsvarande Röda korset), lokalkontoret i Hebron.
- TIPH (Temporary International Presence in Hebron)
 - B'Tselem – The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories, Jerusalem.
- CCHP – Center for Cultural Heritage Preservation, Betlehem.
- Mahmoud Issa, blivande landskapsarkitekt på universitetet i Ramallah (en av Palestinas fem första landskapsarkitekter).
- Möten med tre rektorer i Hebron

Teckningsprojekt med skolbarn

Ett teckningsprojekt utfördes i Hebron med barn från två skolor som ligger i närheten av platsen för gestaltning. Barnen ritade teckningar, dels av sin skolväg, dels sina önskemål för platsen. Dessutom ritade de ut sin skolväg på en karta. Jag har analyserat teckningarna från projektet samt samtalat om dem med en psykoterapeut på Barn- och ungdomspsykiatriska kliniken, Uppsala Akademiska Sjukhus.

Skissprocessen

För att ta fram ett gestaltungsförslag har jag använt mig av skissprocessen, som i det här fallet bl a inkluderar skisser, modellbygge och referenssökning.

Avgränsningar

Israel-Palestina-konflikten

Israel-Palestina-konflikten är ett enormt och mycket komplext ämnesområde, med många av sin sak färgade, och därför ibland motsäggande, infallsvinklar. Det är historia som pågår just nu och därför också ständigt uppdateras.

För att få förståelse för situationen i Hebron, har jag satt mig översiktligt in i konflikten. Men eftersom examensarbetet endast omfattar 20 veckors arbete, och har fokus på landskapsarkitektur, har det varit omöjligt att inom den tidramen få djupare kännedom i ämnet.

Barnperspektiv

Jag har under examensarbetets gång kommit till insikt om att barnperspektiv är ett komplext ämne som kan ske på många olika nivåer i planeringen. Det innefattar allt från teorier om rörelsemönster och brukarmedverkan i den översiktliga planeringen ned till barnens egna hemliga platser och kojor i den mindre skalan. Jag har förstått att ett lyckat barnperspektiv måste pendla mellan alla dessa nivåer och inkludera dem alla.

Det ligger (tyvärr) utanför det här arbetets ramar att se till barnperspektivet för hela Hebron stad. Min uppgift i examensarbetet är att gestalta en plats i Hebron och jag har därför begränsat min ingång på barnperspektiv till det som kan implementeras i den gestaltande och platsspecifika skalan. Jag har i min utformning av platsen tagit hänsyn till omgivande kontext, men möjligheten att påverka barns miljöer i sin helhet i Hebron ligger utanför projektets ramar.

Jag har kommit fram till att barnperspektivet på denna gestaltande och platsspecifika skala främst handlar om att uppfylla barns grundläggande behov och önskemål i utemiljön. Jag har därför lagt arbetets fokus på att reda ut vilka dessa behov och önskemål är.

Stadsbyggnads-, arkitektur- och trädgårdshistoria

Jag har i arbetet studerat och satt mig in i områdets stadsbyggnads-, arkitektur- och trädgårdshistoria, både genom litteratursökning och genom platsbesök. Den kunskapen har varit värdefull för min förståelse för staden och platsen och tjänat som referens och inspiration i mitt gestaltande arbete. Redovisningsmässigt i examensarbetet går jag i arbetet dock inte djupare in på dessa ämnen.

Övriga avgränsningar

I Hebron är livet mellan israeliska bosättarbarn och de palestinska barnen starkt uppdelat. Som en följd av det sammanhang som det här arbetet är en del av fokuserar jag på de palestinska barnens situation i Hebron.

Begreppet lek är i det här examensarbetet begränsat till den lek som föregår utomhus, utomhusleken.

BAKGRUND

Här presenteras de **teoretiska utgångspunkter** som arbetet bygger på.

1. Barnkonventionen

Enligt FN's barnkonvention, som antogs 1989, har barn rätt att uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet¹. Barn har också enligt barnkonventionen barn rätt till lek och rekreation anpassad efter sin ålder. Barnkonventionen definierar barn som alla människor under 18 år². Ungdomar är, enligt FN, människor mellan 15 och 25 år³. I Palestina är mer än 52 % av befolkningen under 18 år⁴.

I stort sett alla världens länder har ratificerat barnkonventionen, d v s bundit sig folkrättsligt till att förverkliga den⁵. Israel hör till de staterna som skrivit under barnkonventionen, men tillämpar den inte för palestinska barn på de ockuperade områdena⁶. Eftersom Palestina inte är erkänd som stat, har landet inte möjlighet att skriva under barnkonventionen. Palestinska barns utsatthet i Hebron är därför mycket stor.

2. Barns plats i staden

Bilarna har knuffat undan barn från gatorna

I västvärlden har det senaste århundradet i och med bilens intåg i städerna på många sätt försämrat barns rörelsefrihet och möjlighet att söka egna platser i staden. Allt eftersom stadens yta har prioriterats till framkomlighet för bilar och annan trafik har barns möjlighet att röra sig fritt och säkert i staden inskränkts. I stället har man i allt högre grad konstruerat segregerade platser speciellt avsedda för barns lek. Undersökningar av bl a Lynch⁷ visar dock att en stor del av barns lek och sociala liv äger rum på gator och små platser i närheten av hemmet, samt på väg till och från skolan. Därför är det viktigt att barn inte bara isoleras till leköar, utan att det finns utrymme för dem i

hela i staden⁸.

Viktigt för barn att mötas med vuxna

För barn och unga är det viktigt att få vara en del av stadslivet eftersom att närhet och möten med vuxna är en del av deras sociala utveckling och ett sätt att lära om livet. Barn och unga är sociala och vill gärna leka och uppehålla sig i närheten av vuxna⁹. Genom sin lek imiterar de det vuxna liv som de så småningom ska bli en del av, och testar gränser i förhållande till vuxna¹⁰. De rör sig konstant i gränserna mellan beroende och oberoende, mellan närhet och avstånd¹¹. Att barn och vuxna kan mötas och vistas på samma platser i staden är därför viktigt för barnens utveckling och sociala kompetens. Funktioner för barn bör därför placeras i närheten av eller som en del av naturliga mötesplatser och rörelsestråk. Då kan barn och unga ha visuell kontakt med vuxenvärlden och interagera med de vuxna.

Barn gör staden livfull

Det är inte bara barns utveckling som gynnas av att barn integreras i staden, det har även positiva effekter för stadslivet generellt. Stadens liv utgörs av de människor som bor i och använder staden. Om många människor rör sig och använder staden, ger det positiva ”spinn-off” effekter i form av att liv drar till sig liv¹². Barn är dessutom en tillgång för stadslivet eftersom de bidrar med livlighet, kreativitet och diversitet¹³. Därför är det viktigt att skapa stadsrum som bjuder in barnen och synliggör dem, i stället för att göra dem till främlingar och marginalisera dem¹⁴.

3. Utomhusleken

Lekens roll

Lek är grundläggande för barn och något som

barn har rätt till enligt barnkonventionen¹⁵. Leken är viktig eftersom barnet i leken utvecklar sin fantasi, sin känslovärd och sin förståelse för sociala och fysiska sammanhang i omgivningen¹⁶. Genom låtsaslekar, identitetsbyten och imitation av händelser som de har bevittnat, prövar barn i sin lek sin roll i förhållande till omgivningen. Genom leken utvecklar barn därför ett reflekterat och medvetet förhållningssätt till sin omvärld¹⁷.

Utomhuslekens karaktär

Utomhusleken är oftare friare i sin form än många inomhuslekar, eftersom det ofta finns friare, inte lika definierade rum att leka på utomhus. Både vuxna och barn tenderar också att vara mer öppna för sin omgivning när de är utomhus och beredda på att oförutsägbara händelser kan inträffa i en högre grad då man är utomhus¹⁸. Utomhuslek är till stor del baserad på fysisk rörelse¹⁹. Med rörelser i leken tar barn in sin fysiska omgivning. Också barns kommunikation i utemiljöer sker till stor del med rörelser, kroppsliga uttryck och handlingar i stället för verbalt²⁰.

Inspiration till utomhusleken hämtar barn från de omgivningar som leken tar plats i. Förutom att sätta kroppen i rörelse handlar utomhuslek ofta om sinnliga sensationer²¹: former, färger, texturer, temperaturer, lukt och smak m m.²²

Utomhuslek och plats är nära sammankopplade

Barns utomhuslek har en nära relation till den plats där leken äger rum. Barn tar in sina omgivningar kroppsligt, via sin lek. Med hjälp av kroppens rörelse över platsen, genom att t ex springa, klättra, rulla, kana m m, utforskar barnet platsen och upptäcker dess egenskaper. Under leken är barn också uppmärksamma mot

¹ www.barnombudsmannen.se, 2009-07-19 06:35

² Ibid.

³ Chawla, 2002, s 17

⁴ Hammad & Bakri, 2007

⁵ www.barnombudsmannen.se, 2009-07-19, 08:04

⁶ www2.amnesty.se, 2009-07-19 07:32

⁷ Lynch, 1977

⁸ Kylin, 2004

⁹ Olsson Lieberg, 2006

¹⁰ Noschis, 1992; Kylin, 2002

¹¹ Ibid.

¹² Gehl, 2003

¹³ Karsten, 2006

¹⁴ Chawla, 2002

¹⁵ Kylin, 2004

¹⁶ www.barnombudsmannen.se, 2009-07-19 06:35

¹⁷ Kylin, 2004, s 13

¹⁸ Mårtensson & Kylin, 2005

¹⁹ Mårtensson, 2004

²⁰ Ibid.

²¹ Mårtensson & Kylin, 2005.

²² Day, 2007

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

det omgivande landskapet och andra barns positioner och relationer till detta landskap²³.

Winicott²⁴ beskriver relationen mellan lek, barn och plats som ännu djupare. Han ser på leken som ett möte mellan barnets inre känslomässiga värld och den fysiska omgivningen.

Ibland styr platsen utomhusleken

Mårtensson²⁵ menar att om leken kan flöda fritt, utan vare sig inre begränsningar hos barnet och yttre fysiska begränsningar från omgivningen, kan det uppstå ett sammanhang där omgivningarna i lika hög grad formar barnets lek som barnets egen vilja. Barnet kan då delvis släppa kontrollen av händelseutvecklingen och i stället låta omgivningen forma leken. Gränserna mellan barnets inre känslomärkande och de yttre fysiska omgivningarna suddas ut. Mårtensson använder begreppet ”platsrelaterad lustfylld rörelse” för detta fenomen där omgivningarna är med och formar barnets lek.

*”Att lämna över sig under lekförloppet är lekens kännetecken och det som gör den spännande”*²⁶

4. Barns behov och önskemål på utemiljön

Möjlighet till rörelse och motoriska utmaningar

I föregående avsnitt beskrev jag vilken nära relation rörelsen har till leken och hur rörelse är en förutsättning för barnets förmåga att förstå en plats. Men rörelsen är viktig ur många för barnet ur många andra aspekter också.

Rörelse är en förutsättning för barns motoriska utveckling. I sin lek söker barn ständigt efter nya motoriska utmaningar. Att klättra lite

högre, balansera på en kant, försöka nudda en trädgren med fötterna medan man gungar är några exempel på motoriska utmaningar²⁷. Utmaningarna gör att barnet efter hand lär känna och kan kontrollera sin kropp. En omgivning som utmanar barnet bjuder också på vad barnet uppfattar som äventyr och spänning, vilket är väldigt stimulerande för barnet. Rörelse främjar inlärningsförmågan²⁸. Och motsatt, om ett barn inte blir stimulerat av rörelse, blir barnet snabbt uttråkat och hjärnan ”stänger av”²⁹. Barnet får då svårt att koncentrerar sig.

Rörelse är ett grundläggande sätt för barn att uttrycka sig³⁰. Genom rörelse kommunicerar de dels med andra barn och dels med sin omgivning. Rörelsen blir för barnet på så vis ett sätt att upptäcka och förstå sin omgivning³¹. För barnet är rörelse och känslor så nära sammanbundet att det inte går att skilja de två parterna åt. Genom rörelse uttrycker barnet sina känslor³².

Genom rörelse förändras barnets position i förhållande till den fysiska omgivningen och rörelsen ger därmed barnet förändring, variation nya sinnesintryck, vilket håller barnets hjärnan alert och uppmärksam³³.

Ofta uppstår andra aktiviteter som en följd av rörelse. T ex menar Mårtensson³⁴ att aktiviteter som att studera kroppens rörelse i relation till gungan, att iaktta andras rörelser under gungandet, och att sjunga, skratta, fabulera och samtala under gungandet, uppstår som en följd av glädjen i av att gunga.

Fysiska element som främjar rörelse

Eftersom rörelsen är så central för barnet och dess lek har platser fysiska utformning har en viktig roll. Man kan dela upp platser fysiska

egenskaper som uppmanar till rörelse i två kategorier:

a) Det är dels terrängen som ska bjuda barnet till rörelse. För att den ska inbjuda till rörelse ska den gärna vara kuperad och innehålla nivåskillnader. Dessa egenskaper kan barnet utnyttja genom att springa på, ta fart/avstamp från, leka herre på täppan på, sätta saker i rörelse, rulla eller snurra ned för slänter, hoppa mellan olika nivåer, rutcha, kana, klättra upp för branta lutningar, leka tafatt, klättra upp på murar, - rörelse uppför, nedför och över öppna ytor m m. Allt detta stimulerar barnen motoriskt.³⁵

b) andra kategorin handlar om element i miljö som kan hjälpa barnet att röra sig i förhållande till platsen³⁶. Rörelse som barnet kan få i förhållande till platsen, t ex genom att gunga. Ofta kräver detta någon form av yttre utrustning utöver själva terrängen för att möjliggöra denna rörelse. Det kan handla om gungor där barn svingar sig i förhållande till marken, träd där barn rör sig i höjdlid i förhållande till marken genom klättring, lekställningar för klättring, rep att svinga sig i, gungbrädor, studs mattor, balansera på murar m m.

Möjlighet till att sätta sitt eget avtryck

Flera forskare³⁷ menar att barn har behov av att kunna lämna eget avtryck på sin omgivning.

*”Möjligheten att hitta, manipulera och själv konstruera i utemiljön är avgörande för i vilken utsträckning barn kan uppfatta en plats som sin egen.”*³⁸

En naturlig miljö har många av de egenskaper som behövs för att barn ska kunna påverka

²³ Mårtensson, 2004

²⁴ Winicott, 1995 i Mårtensson, 2004

²⁵ Mårtensson, 2004

²⁶ Mårtensson, 2004, s 109

²⁷ Day, 2007

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid.

³¹ Mårtensson, 2004

³² Winicott, 1995 i Mårtensson, 2004

³³ Day, 2007, s 95

³⁴ Mårtensson, 2004, s 76

³⁵ Day, 2007, Olds, 2001, Mårtensson, 2004

³⁶ Kuhfuss, 1979 i Day, 2007.

³⁷ Hart, 1979; Kylin, 2004

³⁸ Kylin, 2004, s. 35

miljön, framförallt för att barnen där kan använda sig av växtmaterial som byggmaterial. Barns intresse av att uttrycka sin kreativitet genom att bygga och manipulera sin omgivning, ses också i C. Th. Sörensens ”skrammel-legepladser”. ”Skrammel” betyder skräp och syftar på det lösa byggmaterial som på dessa lekplatser finns till barnens förfogande.

Barns behov av att manipulera sin omgivning visar sig ofta som kojor³⁹. Kojan är för barnet en ”hemlig” plats som bara vissa utvalda vet om, en plats där barnet kan göra sina egna avtryck, och en plats där barnet kan avskärma sig från vuxenvärlden och sitta lugnt och samtala.

Stort utbud och variation på sinnliga upplevelser

Det är viktigt för barn att stimuleras av sinnliga upplevelser och de reagerar ofta väldigt starkt på dessa sinnliga intryck⁴⁰. Sinnliga upplevelser kan dels vara visuella intryck, berörings-sensationer och temperaturväxlingar, men det kan också vara upplevelser av rörelse och fart, tex att känna intensiteten av snurra snabbt med utsträckta armar⁴¹. Anita Olds uttrycker det så här:

*”Barn lever hela tiden i nuet, och njuter av de nyanser av färg, ljus, ljud, lukt, känsel, textur, volym, rörelse, form och rytm som finns omkring dem.”*⁴²

Natur och vegetation

I en undersökning av Wendy Titman⁴³ fick barn definiera vilka element i utemiljön som de ansåg som positiva respektive negativa. Resultatet visar att majoriteten av de element som registrerats som positiva har anknytning till natur eller vegetation:

- naturlig färg
- träd
- skog
- skuggiga områden
- löv
- stora gräsytor
- djur
- platser med löst material
- platser vilt djurliv

Naturlig färg

Olds⁴⁴ menar att barn i naturens färger ser äventyr, mystik och sublimitet⁴⁵. De bjärta färger, som vuxna ofta använder till barn, är också stimulerande och uppskattade av barn. Men enligt Olds saknar de bjärta färgerna den fantasieggande förmåga som naturliga färger innehar. Det finns inte samma magik i dem.

Enligt Titman⁴⁶ reagerar barn väldigt starkt på element med naturlig färg, t ex blommor. Barn i Titmans studier uttryckte att blommor gjorde att de kände sig glada.

Barn gillar träd

Flera forskare anser att träd är ett viktigt inslag i barns utemiljöer. I boken *Growing Up in Cities*⁴⁷ har Kevin Lynch dokumenterat hur barn i fyra olika länder (Argentina, Australien, Polen och Mexico) upplever och använder sin närmiljö, vad de uppskattar i den och vad de tycker mindre bra om. När barnen i undersökningen tillfrågades om vad som skulle finnas på deras drömplatser att bo på, var träd ett återkommande element från alla fyra länder.

Fredrika Mårtensson, som har studerat barns lek i förskolemiljöer, menar att samtal och sång är vanligare vid gungor som är placerade intill

partier vid träd jämfört med gungor placerade utan träd i närheten⁴⁸.

Enligt Titman⁴⁹ ser barn trädet som en potential för klättring. Barn uppskattar också träd för deras dynamik, d v s att de ändrar form och färg med årstiderna, samt att de kan ge skugga och lä. Dessutom är träd uppskattade för att de bistår med material (grenar, löv, kottar etc) som barn kan samla och använda i sina lekar.

Naturlika karaktärer

I städer finns ofta platser som ”blivit över” i planeringen. Dessa platser består ofta av karaktärer som påminner om dem som finns i naturen, t ex vildväxande vegetation som ej hålls efter och ej tillrättalagda rörelsestråk m m. Fältstudier på barns lekbeteende har visat att barn ofta föredrar dessa ”örörda” platser framför konstruerade” ideal-miljöer” som t ex lek-parker⁵⁰.

“Naturen är i motsats till många lekplatser fortfarande öppen för att omformas av barnet själv. En färdigdesignad lekplats kan ofta uppfattas som statisk, medan naturen är dynamisk. Det uppmuntrar barns kreativitet.”⁵¹

De oplanerad platserna ger utrymme för barn att själva definiera ramarna för sin lek⁵². Platserna uppfyller också barns behov av att själva kunna manipulera en plats och lämna egna avtryck på den, en egenskap som ofta saknas på färdigplanerade platser⁵³. Vildväxande vegetation, som ofta finns på oplanerade platser, är en tillgång för barn, eftersom de kan samla växtdelar och använda dem i sin lek, t ex för att bygga kojor. Barns lek blir livligare om den tar plats i närheten av naturmark⁵⁴.

³⁹ Kylin, 2004

⁴⁰ Titman, 1994

⁴¹ Mårtensson, 2004, Day, 2007

⁴² Översättning av citat från Olds, 2001 i Day, 2007, s 4.

⁴³ Titman, 1994, s 25

⁴⁴ Olds, 2001 i Day, 2007

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Titman, 1994

⁴⁷ Lynch, 1977

⁴⁸ Mårtensson & Kylin, 2005

⁴⁹ Titman, 1994

⁵⁰ Clay, 1971 & 1972 i Olwig, 1989

⁵¹ översättning från CABE, 2008, s 4

⁵² Olwig, 1989

⁵³ Kylin, 2004, Olwig, 1989

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Stora gräsytor

Enligt Titman⁵⁵ uppsakttar barn gräs av följande orsaker:

- Gräs för att det är bra att sitta, ligga och rulla på.
- Gräs är att leka på eftersom det är mjukt och därför gör det inte ont när man ramlar på det.
- I gräset ser barn potential för att hitta saker.
- För barn symboliserar gräs naturen, som barn uppfattar som positiv.

Växtmaterial är sinnligt och dynamiskt

Naturen är ständigt dynamisk och föränderlig över tid. Växtmaterial skiftar med årstidsväxlingarna färg, form, doft, smak och textur. Dynamiken i det levande växtmaterialet, tillför spänning, överraskning, föränderlighet och möjlighet till ständigt nya sinnesintryck, upplevelser och upptäckter.

Växtmaterial är föränderligt och plastiskt, vilket innebär att barn kan sätta bestående avtryck på det. Det är en egenskap som barn uppskattar. Växtmaterialet är därför en potential som kreativt uttrycksmedel för barn⁵⁶. Barn uppskattar också växtmaterial för att det består av många lösa element (grenar, löv, kottar, frukter m.m.) Barn finner glädje i att samla dessa material och använder dem också i sina lekar och till att manipulera platser.⁵⁷

Naturen som social arena och potential för utforskning

Naturen förknippas av barn inte bara med de fysiska element som den består av. Den identifieras också med möjlighet till aktivitet, lek och självständighet⁵⁸. Dessutom ses naturen av barn som en viktig social arena⁵⁹. Naturens egenskaper som föränderlighet, variation, plasticitet och innehållsrikedom bjuder

på oförutsägbarhet och överraskningsmoment. Detta gör att barn tolkar naturen som en potential till utforskning Olwig⁶⁰.

Överblick trygghet

Lika viktigt för barnet som att hitta avskilda platser att dra sig tillbaka till, är att kunna ha översikt över en plats⁶¹. Barnet vill ha kontroll på vägar till och från platsen samt kunna orientera sig under tiden den vistas på en plats. Landmärken spelar en viktig roll för detta. Att ha överblick och kontroll över en plats ger barnet en känsla av trygghet⁶².

Stabila kulturella ramar hjälper barnet att forma sin självbild

Flera forskare⁶³ menar att barn läser in mening, identitet och historier i fysiska miljöer och deras komponenter. Skantze uttrycker det som att barnen uppfattar miljöer som bärare av bestämda ansiktsuttryck eller en viss uppsyn⁶⁴.

För att förstå en plats dekonstruerar barn fysiska miljöer till enskilda element som de kan förstå eller se en mening i⁶⁵. Utifrån de elementen bildar de sin uppfattning om platsen, och vad platsen utstrålar mot dem. Är de välkomna eller ej? Har platsen något att erbjuda dem?⁶⁶.

Utformningen av en plats kan därför förmedla kodade meddelanden till barn om vuxna människors attityder gentemot dem, samt vad vuxna förväntar sig av barnet på platsen⁶⁷. Symboliska kulturella värden på en plats kan därför ha starkt inflytande på hur barnet uppfattar platsen⁶⁸.

Enligt Lynch⁶⁹ öredrar barn platser med tydliga rumsliga och sociala identiteter. Därför

är det viktigt att ta till vara de kulturella referenser som finns på och omkring en plats, t ex historiska landmärken och naturresurser. Lynch menar också att det av denna anledning är viktigt att fira offentliga högtider.

Stabila kulturella uttryck ger barn och unga en känsla av tillhörighet och självidentitet⁷⁰. Kulturen ger struktur åt barns självbild i förhållande till barnets omgivning.

Äventyr och spänning

Barn söker ständigt nya äventyr, spänning och utmaningar. Det främjar deras utveckling, både motoriskt, och socialt, samt hjälper dem att bygga upp sin självbild⁷¹.

Enligt Titman⁷² innehar utomhusmiljöer egenskaper som möjliggör dessa önskemål i en större grad än inomhusmiljöer.

⁵⁴ Mårtensson & Kylin, 2005

⁵⁵ Titman, 2004

⁵⁶ CABE, 2008

⁵⁷ Day, 2007

⁵⁸ Olwig, 1989

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Prescott & Jones, 1967 i Day, 2007

⁶² Day, 2007

⁶³ Chawla, 2002; Skantze, 1989 i Titman, 1994

⁶⁴ Skantze 1989, i Mårtensson 2004, s32

⁶⁵ Titman, 1994

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Virginia Valentin i Titman, 1994

⁶⁸ Titman, 1994

⁶⁹ Lynch, 1977

⁷⁰ Cosco, & Moore, 2002

⁷¹ Olsson Lieberg, 2006

⁷² Titman, 1994

SAMTAL OCH TECKNINGAR

Här beskrivs palestinska barns vardag utifrån **samtal med tre rektorer** samt redovisning av ett **teckningsprojekt** utfört på två två skolor Hebron.

Många av familjerna som bor i Hebrons gamla stad är mycket konservativa , och på vår skola har vi problem med att flickor gifts bort tidigt. Deras utbildning blir då lidande eftersom de förväntas ta hand om sin man och skaffa många barn. För en kvinna som väljer att utbilda sig kan det vara svårt att bli gift, eftersom inte allmän vill ha utbildade kvinnor.

På Al-Fayhaa arbetar vi aktivt för att förhindra att flickorna gifts bort tidigt och uppmuntrar dem att stanna i skolan. Bland annat har vi organiserat ett drama-projekt, där en inbjuden skådespelare hjälpte eleverna att sätta upp en pjäs om ämnet. Pjäsen visades för föräldrar för att också öka deras medvetande om vilka problem unga giftermål skapar för kvinnorna. Många av föräld-

Jihan Shuwaki, rektor på Al-Fayhaa flickskola

Cordobha-skolan ligger inklämd mellan tre tre judiska bosättningsområden. Skolans svåra läge har gjort att antalet elever har minskat drastiskt de senaste tio åren. Därför valde vi för ett par år sedan att även ta in pojkar på Cordobha, som tidigare bara var flickskola. Det beslutet har visat sig vara lyckat, och många föräldrar föredrar nu Cordobha framför rena pojkskolor för de anser att pojken får det bättre på Cordobha-skolan.

2006-2007 fick vi pengar för att renovera skolan och började med att förbättra elektricitet, vatten och målning. Nu föregår arbete med att renovera en intilliggande byggnad som ska användas till nya klassrum och ett flexibelt multifunktionellt rum. Eftersom vi har mycket problem med att bosättarna vandaliserar skolan så börjar renoveringen utifrån, med att sätta upp rejala järnskydd på alla fönster så de inte kan slås sönder.

Reem AlShireef, rektor för Cordobha-skolan

På Cordobha-skolan har vi haft mycket problem med attacker från bosättare och deras barn. De kastar sten, ägg och grönsaker på de palestinska barnen på väg till skolan, slår dem och skriker elaka slagord. Problemen var så omänskliga att jag valde att stänga skolan på lördagar, den judiska sabbaten, då problemen var som värst. Dessutom har jag tidigare lagt skolans start- och sluttid så att palestinska och judiska barn inte går till skolan samtidigt, för att minska risken för konfrontation.

TRE REKTORER BERÄTTAR

I Hebron hade jag kontakt med rektorer från tre skolor i anslutning till Caspahn:

- Jihan Shuwaki, rektor på Al-Fayhaa flickskola

- Atta AlFurookh, rektor för Al-Ibrahimiyye pojkskola

och

- Reem AlShireef, rektor för Corthoba-skolan (en skola för både pojkar och flickor).

Till vänster är en del av deras berättelser om livet på skolorna i Hebron och hur konflikten mellan palestinier och bosättare påverkar deras och skolbarnens vardag. Där framgår bland annat hur skolorna arbetar för att hantera konfliktsituationen, dels genom praktiska åtgärder, som att tidigarelägga skolstart och slut så att palestinska barn och bosättarbarn inte rör sig till och från skolan samtidigt, och dels genom extrainlagda kreativa uttryckslektioner för hur att främja elevernas psykiska hälsa.

Sammanfattningsvis kan sägas att skolorna har många gemensamma problem som följd av konflikten, däribland trakasserier och våld från bosättare och den israeliska armén. Tex uttryckte både Al Ibrahimiyye-skolan och Al Fayhaa-skolan att de ofta hade vattenbrist som följd av att bosättare stängde av vattenledningarna till skolorna. Avstängningar för palestinsk biltrafik gör det svårt att transportera in material till skolorna. Samtliga skolor har också problem med sjunkande elevantal, vilket är en följd av befolkningsflykten från Casphan.

I årskurs åtta och nio väljer många av våra elever att sluta skolan och börja arbeta i stället. Vi bedriver ett aktivt arbete för att försöka få dem att stanna i skolan i stället. Så fort en elev är frånvarande kontaktas föräldrarna.

En del av våra elever måste passera fyra check-points på väg till skolan. Enligt ett beslut taget i israeliskt domstol ska barnen till skolan få gå igenom utan att bli stoppade och få sina väskor genomsökta. Men soldaterna följer inte beslutet och varje år blir flera studenter och lärare skadade i check-points av soldater som slår dem.

Vi har mycket problem med attacker från bosättare, speciellt under judiska helger och lov. På de delar av skolan gränsar mot al-Shuada Street, som är avstängd och intagen av bosättare, har en del fönster fått sättas igen för att det alltid var problem med bosättarbarn som störde undervisningen utanför.

Vi har lagt in extra timmar utöver de obligatoriska ämnena där eleverna får uttrycka sig mer fritt bl a genom teckning och musik. Eftersom eleverna har en så svår situation har vi en person anställd som ansvarar för den psykiska och sociala hälsan hos eleverna.

Atta AlFurookh, rektor för Al-Ibrahimiyye pojkskola

Introduktion

Under vistelsen i Hebron utfördes ett teckningsprojekt med barn från två skolor som ligger i anslutning till Al Ibrahimyye-platsen. Min förhoppning var att jag i barnens teckningar skulle kunna få en inblick i hur de upplever miljöerna längs sin skolväg och runt Al-Ibrahimyye-platsen. Jag hoppades också att teckningarna kunde förmedla något om barnens egna känslor kring den situation som råder i Hebron. Gestaltningen av platsen i anslutning till barnens skolor, kan delvis bygga på de önskemål barnen uttrycker i teckningarna, avvägt med andra analyser och teoretiska utgångspunkter.

1.Utförande

Teckningsprojektet utfördes på två skolor i anslutning till Al Ibrahimyye-platsen, Al Ibrahimyye pojkskola och Al-Fayhaa flickskola.

Nuha Dandes från Hebron Rehabilitation Committee kontaktade i förväg rektorerna på respektive skola och berättade om projektet samt bokade möten med rektorerna.

AlFayha besöktes 2009-04-23 och Al Ibrahimyye besöktes 2009-04-27. Vid besöken presenterades projektet för rektorer och berörda lärare. En beskrivning av projektet, skriven på engelska, delades ut(se appendix s 72).

Projektet utfördes vid två tillfällena för respektive skola. Projektet förenklades i förhållande till de beskrivningar som delats ut, eftersom det blev uppenbart under utförandet att var moment tog längre tid än planerat. Skolorna hade inte möjlighet att avsätta mer än en lektionstimme per tillfälle.

Efter förenkling var projektet upplagt enligt följande:

Tillfälle 1:

1. Mental karta:Eleverna ombads illustrera sin väg till skolan.

2. Karta: Eleverna fick rita in sin väg till skolan på en karta. (Kartan kan ses på s 73i appendix).

Tillfälle 2:
Övningen bestod i att eleverna ombads att rita vad de skulle vilja ha i sin närmiljö.

Tillfälle 1 utfördes på båda skolorna 2009-04-28. Tillfälle 1 utfördes först på Al Ibrahimyye och sedan på AlFayhaa. Tillfälle 2 utfördes 2009-04-29 på Al Ibrahimyye och 2009-04-30 på Al Fayhaa. Varje tillfälle sträckte sig över ca en lektionstimme.

Vid tillfälle 1 deltog 34 pojkar i åttaårsåldern från Al Ibrahimyye. Från Al Fayhaa deltog 21 flickor i åldrarna 9-11 år.

Vid tillfälle 2 deltog 35 pojkar i tolvårsåldern från Al Ibrahimyye. Från Al Fayhaa deltog 20 flickor i åldrarna 13-15 år.

Närvarande vid projektets utförande var (utöver lärare och elever) Nuha Dandes (från HRC), Johan Eriksson (student från Lunds Tekniska Högskola) och jag. (Vid tillfälle 2 på Al Ibrahimyye var Nuha Dandes ej närvarande).

Läraren och Nuha Dandes presenterade i början av varje tillfälle uppgiften för eleverna (utifrån tidigare utdelad tryckt beskrivning av projektet samt muntlig beskrivning på plats från mig och Johan Eriksson). Material delades

ut i början av vart tillfälle (papper, färgkritor, tuschpennor och blyertspennor. Allt eftersom barnen ansåg sig färdiga, samlades teckningar/kartor in. Nuhaa Dandes och lärare kommunicerade under tiden med eleverna och förklarade och översatte för mig och Johan Eriksson.

Det har eftersträövats att övningarna ska utföras så lika som möjligt på de båda skolorna. Lärarna fick ut samma tryckta beskrivning av övningarna. Lärarnas personliga tolkningar av instruktioner samt eventuell skillnad i engelskkunskaper kan dock ha medfört att instruktionerna till eleverna framställt med viss variation på de olika skolorna.

Övningen att rita ut sin skolväg på en karta (tillfälle 1) gjordes på Al Fayhaa individuellt (1 elev/karta). På Al Fayhaa samarbetade eleverna i par och delade karta (2 skolvägar/karta).

2. Presentation av olika metoder för att tolka barnteckningarna

För att tolka teckningarna på ett korrekt sätt har jag utvärderat fyra olika metoder för detta ändamål. Utvärderingarna är baserade dels på källstudier av litteratur som jag funnit på Danmarks Pædagogiske Bibliotek, dels på ett samtal med bildterapeut Maria Weimers på Barn- och ungdomspsykiatriska kliniken vid Uppsala Akademiska Sjukhus, samt en avhandling av

Fig. 1 Koppitz 30 emotionella indikatorer⁵

IMPULSIVITY - poor integration of parts - gross asymmetry of limbs - transparencies - big figure - omission of neck	ANXIETY - shading of face - shading of body and/or limbs - shading of hands and/or neck - legs pressed together - omission of eyes - clouds, rain, flying birds	ANGER, AGGRESSIVENESS - crossed eyes - teeth - long arms - big hands - nude figure, genetials
INSECURITY, FEELINGS OF INADEQUACY - slanting figure - tiny head - hands cut off - monster or grotesque figure - omission of arms - omission of legs - omission of feet	SHYNESS, TIMIDITY - tiny figure - short arms - arms clinging to body - omission of nose - omission of mouth	

26

¹ Harris, Machover m fl, se Cox 1993

² Cox, 1993
³ Cox, 1993

⁴ Koppitz, 1984
⁵ Koppitz, 1984, s 92.

⁶ Koppitz, 1984
⁷ Koppitz 1984

⁸ Ruderberg et al, 2001
⁹ www.sv.wikipedia.org, 2009-07-20 kl.15:42

¹⁰ Cox, 1993
¹¹ Machover citerad av Cox, 1993 s.81

TECKNINGSPROJEKT MED SKOLBARN I HEBRON

Sofia Cele om metoder för att förstå barns upplevelser av platser.

2.1.1 DAP-testet och Koppitz 30 emotionella indikatorer

I litteraturen refereras det ofta i samband med barnteckningstolkning till det s k draw-a-person-testet (DAP)¹. I sin ursprungliga form användes DAP för att avgöra barns intelligens och intellektuella mognad². I testet ombeds barnet att rita en person. Teckningen tolkas sedan och får poäng efter antal inkluderade kroppsdelar, deras proportioner och hur kroppsdelarna är fästa mot huvud-figuren³.

Elisabeth Koppitz vidareutvecklade DAP-testet till ett test för att visa emotionella störningar hos grupper av barn⁴. Koppitz utvecklade en lista med 30 emotionella indikatorer uppdelade i fem kategorier som kan finnas i barn-teckningar.

Koppitz 30 emotionella indikatorer uppdelade i 5 kategorier⁵ se fig 1.

Koppitz undersökte hur vanligt förekommande dessa 30 emotionella indikatorer (EI) var i teckningarna hos två grupper av barn, den ena med ”normala” barn och den andra med barn med en störning (barn från en child guidance clinic). Det visade sig att EI var mycket mer vanligt förekommande i teckningar från barn i den ”störda” gruppen än i den ”normala” gruppen.

Koppitz poängterar att metoden inte lämpar sig för fastställa om ett barn (individ) har emotionella störningar utan snarare om en grupp barn påvisar en tendens till emotionella störningar. Tendensen kan sedan undersökas närmare med andra metoder⁶. Koppitz menar också att man inte bara ska ta hänsyn till antalet emotionella indikatorer, men också till barnets ålder, sociala och kulturella bakgrund och evaluera dem tillsammans med andra tillgängliga data⁷.

2.1.2 Exempel på vetenskaplig artikel där DAP i kombination med Koppitz 30 emotionella indikatorer har använts

I en undersökning om hur barn hanterar pågående våld i samhället⁸ har DAP-testet använts som delmetod och bl a utvärderats med Koppitz 30 emotionella indikatorer. I undersökningen kompletterade man DAP-testet med att barnen fick illustrera gatan där de bodde. Argumentet för det var att man ansåg att DAP-testet relaterade till barnens självbild, medan att illustrationer av barnens gator kunde ge en bild av hur de upplevde sin omgivning.

Utöver Koppitz emotionella indikatorer, så utvärderades teckningarna i den här undersökningen efter andra kvantitativa mätindex, bl a sju stressindikatorer.

Teckningarna bedömdes av två st av varandra oberoende personer, båda psykologer med klinisk erfarenhet. Bedömningarnas överensstämmelse kalkylerades (med hjälp av Cohen's kappa), och bara teckningar som uppnådde ett visst mått av överensstämmelse togs med i slutresultatet.

2.2 Utvärdering av värdeperspektiv på teckningarna

Bilder med värdeperspektiv bygger på subjektiva proportioner och inte objektiva eller logiska mätsätt, d v s att figurernas storlek i en teckning ritas i förhållande till hur mycket de betyder för konstnären/barnet och inte i relation till deras verkliga proportioner⁹.

Meningarna om och hur det går att läsa värdeperspektiv i barnteckningar går åt olika håll. Enligt Cox¹⁰ är det svårt att visa att det finns någon direkt koppling mellan barnets självkänsla och storleken på dess tecknade figurer. Machover¹¹ menar att barn med dålig självkänsla kan rita sin egen figur som liten, men det kan också hända att barn med dålig självkänsla kompenserar sin dåliga självkänsla med att rita sin självbild överdrivet stor.

Aronsson¹² menar att barn ritar betydelsefulla personer stora. Som exempel ger Aronsson en teckning av en klassrumsscen, ritad av en 11-årig pojke, där läraren är överdrivet stort ritad i förhållande till eleverna¹³. Också Weimers¹⁴ menar att stora figurer i teckningarna är på ett eller annat sätt viktiga för barnet, men man kan inte avgöra om det är en positivt eller negativt laddad betydelse.

Cox¹⁵ skriver också att det finns flera studier¹⁶ som visar att hotande personer eller objekt som barnet är rädd för tenderar att ritas smått. Slutsatsen av studierna är att barn försöker förminska sin rädsla genom att på teckningen reducera storleken på det hotande objektet.

Cox refererar även till en studie som visar att om barn ritar snälla människor och elaka människor på separata papper tenderar de snälla att ritas större och de elaka mindre¹⁷. Om snälla och elaka människor däremot ritas på samma papper blir resultatet omvänt, den elaka ritas större och den snälla mindre¹⁸.

2.3 Samtal med bildterapeut

Maria Weimers är legitimerade psykoterapeut på barn- och ungdoms-psykologiska kliniken (BUP) vid Uppsala Akademiska Sjukhus. Hon är diplomerad uttryckande konstterapeut med en tradition från ”Expressive Arts Theraphy”, som enligt henne själv grundar sig lika mycket på psykologi och djuppsykologi som på konsten och utövande konstnärer¹⁹. Det finns idag ingen legitimerande bildterapeututbildning i Sverige, och Weimers ser på bildterapi som en metod som kan användas som ett komplement till evidensbaserade metoder.

Mina förhoppningar inför samtalet med Weimers var dels att hon med sin erfarenhet kunde tolka teckningarna, dels att hon skulle ge mig sin syn på metoder för barnteckningstolkning.

Weimers är mån om att betona att hon aldrig

¹² Aronsson, 1997

¹³ Aronsson, 1997, sid. 256

¹⁴ Wiemers, 2006-06-11, muntligt

¹⁵ Cox, 1993

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Maria Weimers 2009-06-11, muntligt

skulle försöka läsa in något från en bild utan att ha konstnären (barnet i detta fall) själv i rummet. Hon menar att det är i dialog med konstnären, medan den skapar bilden, som man kan få information om personens känslotillstånd. Man ser på vilket material personen väljer, vad personen utstrålar med sitt kroppsspråk, om personen väljer att stå eller sitta etc. Och man för en dialog med konstnären under processens gång, om varför personen gjorde ett val, om vad som händer i bilden. Ofta hjälper det personen/konstnären att själv komma fram till de bakomliggande orsakerna till varför bilden tar den form den gör.

Att tolka en bild utan att ha konstnären i rummet anser Weimers vara ett slags övergrepp. Hon menar att det är mycket viktigt att som bildterapeut/psykoterapeut hålla sig själv tillbaka och inte tolka in en massa saker utan att föra en dialog med konstnären. Det man kan säga genom att själv tolka en bild säger snarast något om ens egna fantasier eller tankar.

Weimers berättar att enligt den traditionella jungianska läran inom psykologin har det förut varit populärt med handböcker och bildlexikon som tolkar bilder och direkt överför dem till ett fenomen eller en diagnos. Men enligt modern bildterapi är detta ett väldigt förlegat sätt att arbeta, och Weimers menar att det finns undersökningar som visar att resultaten från sådana metoder inte är tillförlitliga. Weimers menar att det är att döda bilden att plocka ut vissa symboler och ge den ett värde eller en förklaring. Hon menar att terapeuter idag jobbar i ett mycket mer jämställt förhållande till patienten, och därmed är mycket försiktiga med att skriva diagnoser på patienternas näsor.

Utifrån ovan nämnda argument var Weimers mycket försiktig i tolkningen av teckningarna från Hebron. Det hon kunde göra var att dels plocka ut de bilder som hon ansåg hade ett starkt värdeperspektiv och dels plocka ut bilder som vi ansåg hade starkt lekfulla inslag,

och diskutera kring dem.

2.4 Kvantitativ analys

Att se på teckningarna som en grupp, och se om det finns några gemensamma drag och vanligt återkommande element i teckningarna, och sedan föra en diskussion utifrån dem är ett sätt att tolka barnteckningar. I sin avhandling "Communicating Space - Methods for Understanding Children's Experience of Place" har Sofia Cele bland annat använt sig av denna metod då hon jämfört teckningar som engelska och svenska barn ritat²⁰. Cele menar att det faktum att barnet väljer att rita ett speciellt objekt tyder på att objektet har betydelse på ett eller annat sätt för barnet²¹.

3. Metodernas för- och nackdelar

Efter att ha utvärderat ovan nämnda metoder för barnteckningstolkning inser jag att det är mycket svårt att utläsa något från teckningarna, speciellt eftersom ingen intervju har varit möjlig att utföra i anslutning till att barnen ritade teckningarna.

3.1 DAP-testet och Koppitz 30 emotionella indikatorer

Min förhoppning då jag satte mig in i Koppitz 30 emotionella indikatorer (EI) som metod för utvärdering av barnens teckningar var att få något slags bevis eller tecken på hur situationen i Hebron påverkade barnen. Efter att ha satt mig in ordentligt i metoden, inser jag dock att den är problematisk på flera sätt att använda i just det här fallet.

Först och främst är de teckningarna som jag har som underlag inte utförda enligt draw-a-person(DAP)-principen, vilket Koppitz ursprungligen har baserat testet på. Koppitz 30 EI borde i och för sig kunna appliceras på de figurer som finns på teckningarna från Hebron, men eftersom testet då inte är utformat enligt den utvärderade metoden, utgör det en svaghet och blir eventuellt en felkälla i testet.

Jag tror också att om jag själv skulle försöka tol-

ka teckningarna enligt Koppitz 30 emotionella indikatorer så skulle risken för feltolkning vara stor. De emotionella indikatorerna är inte alltid uppenbara i en bild, så det kan vara svårt för mig, som inte har någon erfarenhet av testet, att tolka teckningarna på ett korrekt sätt. I den refererade undersökning²² som använt sig av DAP och Koppitz 30 EI som metod, var det två av varandra oberoende psykologer med klinisk erfarenhet, som tolkade teckningarna, varpå man räknade ut hur väl deras resultat överensstämde. I mitt examensarbete har jag inte möjlighet att utföra en undersökning i samma omfattning och resultatet skulle därför inte vara tillförlitligt.

Det talar också emot Koppitz 30 emotionella indikatorer att Weimers²³ ansåg också att metoder som den här var olämpliga, eftersom man inte ska läsa in saker i en teckning utan att ha barnet/konstnären själv i rummet.

3.2 Utvärdering av värdeperspektiv på teckningarna

Att tolka teckningarna utifrån deras värdeperspektiv kan vara intressant, och ge en liten inblick i barnets syn på sig själv i förhållande till omvärlden. Teorierna kring värdeperspektiv är dock ganska spretiga och i viss mån motsägelsefulla. Därför ska jag använda värdeperspektivet med försiktighet ifall jag själv tolkar teckningar utifrån det. Bildterapeut Maria Weimers använde sig en del av värdeperspektiv när hon tolkade teckningarna från Hebron²⁴. Eftersom hon har erfarenhet och kunskap i ämnet anser jag hennes åsikter som värdefulla och användbara i tolkningen av teckningarna.

3.3 Samtal med bildterapeut

Samtalet med Maria Weimers var framförallt givande eftersom jag fick en inblick i en professionell psykoterapeuts inställning till metoder för att tolka barnteckningar. Jag förstod att det inte är att föredra att tolka teckningarna utan att samtala med konstnären själv. Jag förstod också att Weimers hade en mycket kritisk inställning till metoder som liksom Koppitz 30

²⁰ Cele, 2006, s. 181

²¹ Cele, 2006

²² Ruderberg et al, 2001

²³ Weimers, 2009-06-11, muntligt

²⁴ Maria Weimers, 2009-06-11, muntligt

EI tolkar teckningarna direkt utifrån ett antal nyckelfaktorer.

Weimers egen tolkning av de teckningar jag hade med från Hebron var mycket begränsad, just eftersom hon inte ville läsa in för mycket utan att samtala med barnet om teckningen. Hennes tolkningar tillförde därför inte någon närmare information på hur barnen upplever situationen i Hebron och miljön på väg till och från skolan.

3.4 Kvantitativ analys

Att räkna de mest vanligt återkommande elementen på teckningarna och diskutera varför just de är vanligt återkommande, är ett relativt enkelt och systematiskt sätt att tolka teckningarna på.

Resultatet av en sådan analys kommer dock att bli färgat av mina egna utgångspunkter. Dels eftersom jag, när jag räknar objekten, kommer att behöva göra en del antaganden om vad objekt föreställer, och dels eftersom diskussionen om vilken betydelse det har, att just dessa objekt är vanligast, kommer att grunda sig på mina personliga utgångspunkter och referensramar.

Om det hade funnits tid och möjlighet att prata med barnen om deras teckningar, hade det i en större grad varit möjligt att göra den kvantitativa analysen mer exakt och korrekt.

3.5 Slutsats

Av de fyra metoder som jag har utvärderat är det den kvantitativa analysen som lämpar sig bäst för detta sammanhang. Analysmetoden har dock vissa nackdelar eftersom att resultatet kan komma att påverkas av mina egna utgångspunkter och referensramar. Eventuellt kan jag i diskussionen i den kvantitativa analysen använda mig en del av de tolkningar som bildterapeut Maria Weimers gjorde.

Även om den kvantitativa analysen har nackdelar och resultatet ska läsas med en kritisk blick, så kan den förhoppningsvis ändå ge en bild av vilka fysiska element eller händelser

längs vägen mellan hem och skola som har betydelse, i en eller annan bemärkelse, för barnen som deltog i teckningsprojektet.

Den kvantitativa analysen kan också vara användbar för att tolka de teckningar där barnen uttryckte sina önskemål om platsen som ska gestaltas. Dessa teckningar är mer konkreta, dvs de kommer med direkta önskemål som t ex fotbollsplan eller datorsal och är därför lättare att tolka än teckningarna som beskriver barnens skolväg.

4. Redovisning och resultat av teckningsprojektet

Samtliga teckningar och uträkningar finns i appendix, s. 74.

4.1 Tillfälle 1: Mental karta av skolvägen

Resultat

Teckningarna är utvärderade med hjälp av

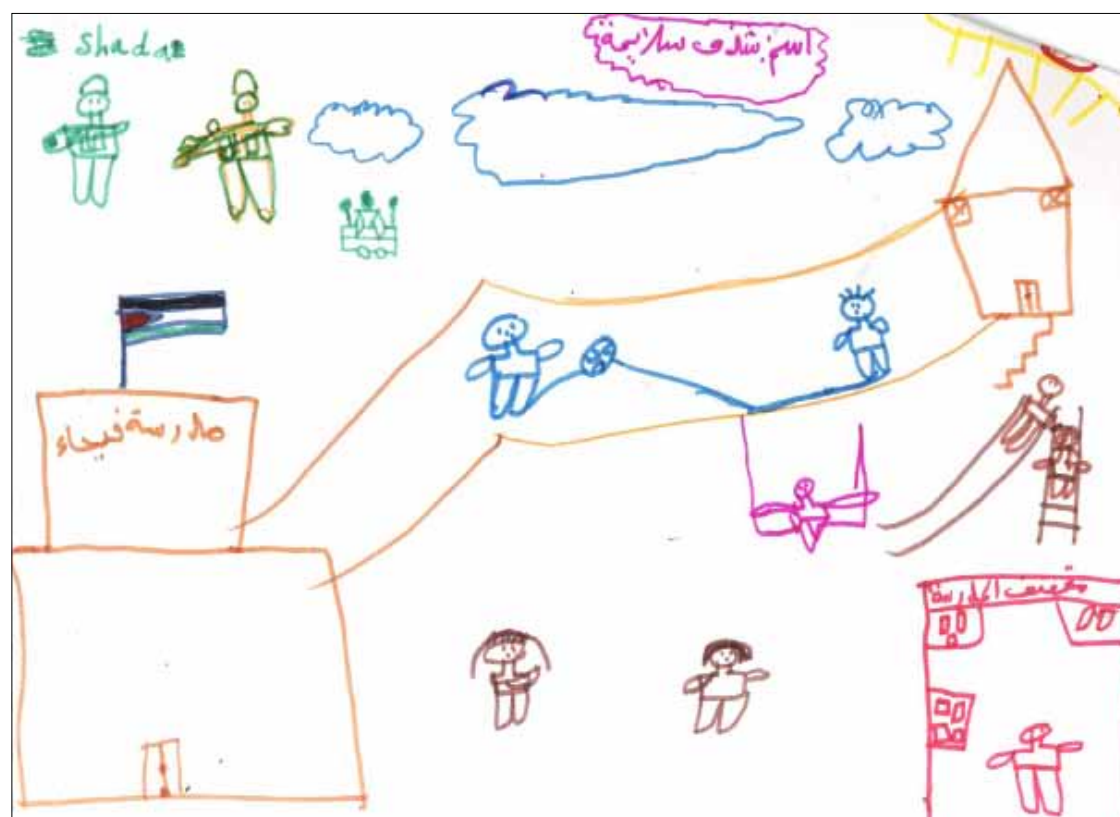
kvantitativ analys. Bedömningen är delvis baserad på barnens egna beskrivningar av teckningarna, tolkade och översatta av närvarande lärare och Nuha Dandes. Utifrån det har jag jämfört teckningarna med varandra och gjort egna antaganden om vad objekt föreställer.

Av 34 teckningar från Al-Ibrahimiyye räknades inte tre, då de var alltför svårtolkade. Alla 21 teckningar från Al Fayhaa räknades.

Resultaten kan ses i fig.2 på nästa sida.

Diskussion och slutsatser

Flickornas teckningar var generellt lättare att tolka. Det kan bero på att de var lite äldre än pojkarna och att deras illustrativa förmåga därför var mer utvecklad. Det kan också bero på att flickornas lärare var mer engagerad och kommunikativ, och förklarade i en högre grad vad flickorna hade ritat på teckningarna.

Bilder av lekande barn var ovanligt. Här är ett undantag, med tungt beväpnade soldater som kontrast i det övre vänstra hörnet. Teckning från Al Fayhaa-skolan.

Byggnader är de vanligast återkommande objekten hos både flickor och pojkar. Det verkar vara ett naturligt sätt för många av barnen att rita skolvägen genom att rita hemma och skolan som start respektive slutpunkt. Det förekommer också andra byggnader i barnens teckningar, t ex sko och fruktaffärer. Många av barnen passerar också genom handelsgatan, souquen, på sin väg till skolan.

Hos flickorna fanns det soldater på majoriteten av teckningarna. Hos pojkarna var det svårare att avgöra om de figurer som var på teckningarna var soldater eller civila, men enligt deras lärare var de soldater. Soldaterna fyller alltså troligen en stor del av barnens medvetande på deras väg till och från skolan. Det är heller

inte konstigt eftersom de flesta av barnen måste passera check-points på sin skolväg. Det går inte att i teckningarna utläsa om soldaterna har en positiv eller negativ mening för barnen, bara att de fyller en stor del av deras medvetande. Men man kan spekulera i att det är mer troligt att de uppfattas som ett negativt element. Soldaterna är ofta gestaltade med stora skjutvapen, ibland också skjutandes.

Den palestinska flaggan är vanligt återkommande i teckningarna hos såväl flickor som pojkar. Det förekommer också israeliska flaggor i teckningarna. Närvaron av dessa starka symboler kan tolkas som att konflikten mellan israeler och palestinier är närvarande i barnens medvetande. Att den palestinska flaggan så

ofta återkommer kan också vara ett inlärt beteende hos barnen pålagt av vuxna människor omkring dem. I den ordinarie teckningsundervisningen får barnen ofta färglägga förtryckta bilder, som ofta innehåller den palestinska flaggan.

Lekande barn var sällsynta i teckningarna. Antingen förknippar inte barnen skolvägen med lek, eller också tyckte de inte att det var relevant att visa, när de ritade sin skolväg.

I många teckningar förekommer träd eller blommor. Det kan visa att de träd och blommor, som förekommer längs barnens skolväg, är viktiga för dem och fyller en stor del av deras medvetande. Men det kan också vara så, att

FIG 2: Resultat: teckningar av skolväg

I flickornas teckningar kunde följande element utläsas:

Element	Antal teckningar som det förekommer i	Antal %
Byggnad (skola, hem, affär)	21	100%
Soldater/check-points	16 *	76%
Sol	16	76%
Familjemedlem / människa	15	71%
Militärfordon / bil	15	71%
Träd / blomma	14	67%
Palestinsk flagga	11	52%
Trafikljus	4	19%
Israelisk flagga / stjärna	4	19%
Djur	3	14%
Barn som leker	1**	5%

Genomsnitt antal räknade element/ teckning: 6 (5,7) (11 kategorier)

* En flickas teckning föreställde inte någon soldat eller check-point, men däremot hennes pappa sittande i fängelse. Det är också militärt tema, dock ej medräknat i den här kategorin.

** På en teckning är två figurer placerade på två träd, vilket kanske kunde tolkas som barn som klättrar, men eftersom det är aningen långsökt är den teckningen ej medräknad i den här kategorin.

I pojkarnas teckningar kunde följande element utläsas:

Element	Antal teckningar som det förekommer i	Antal %
Byggnad	27	87%
Människor (oklart om soldat eller civil)	19***	61%
Träd / blomma	17	55%
Palestinsk flagga	14	45%
Fordon	14	45%
Soldater/check-points	7	23%
Israelisk flagga / stjärna	3	10%
Sol	3	10%
Flagga, svårt att identifiera vilken	2	6%
Trafikljus	1	3%
Barn som leker	1	3%

Genomsnitt antal räknade element/ teckning: 6 (5,7) (11 kategorier)

*** Enligt pojkarnas lärare är de flesta människoliknande figurer soldater.

Foto: Al Ibrahimyye-skolan

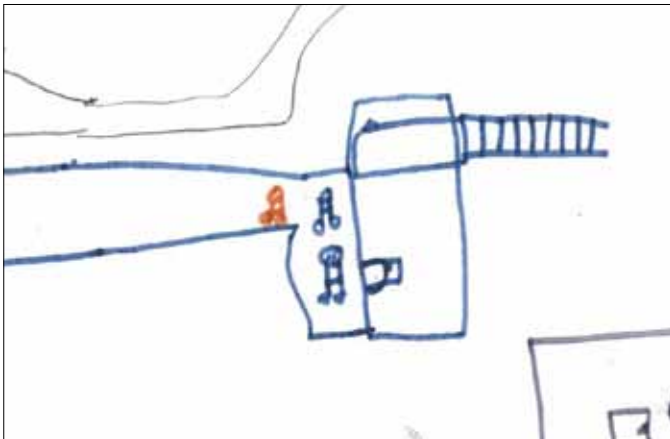

Bild på checkpoint samt två teckningar som tolkats som checkpoints. Liknande bilder återkommer både hos flickor och pojkar. Bilderna är gjorda av barn på Al Ibrahimyye-skolan. (Bilderna är beskurna.)

Flaggor är starka symboler. Bild från Al Fahaa.

barnen vill göra sin skolväg trevligare med dessa element eller helt enkelt pryda teckningen med fina saker. Liknande fenomen upplevde Sofia Cele i sina undersökningar (Cele, 2006). Även barn som bodde i flerbostadshus i staden tenderade att rita hus som lantliga idyller med trädgård.

Glada solar och fjärilar är också element som kan läsas som positiva i teckningarna. Att rita en sol i ena hörnet kan vara ett inlärt beteende. Det finns enstaka fall där man tydligt kan utläsa konfliktens konsekvenser för barnen. Ett exempel är en flicka som ritat sin pappa bakom galler i ett fängelse och mamman som gråter.

Många av flickorna ritade trafikljus på sina teckningar, vilket enligt deras lärare var märkligt eftersom det inte finns några trafikljus längs deras skolväg. Att rita trafikljus kanske också är inlärt, eller så inspirerades flickorna bara av varandras teckningar.

4.2 Tillfälle 1: Inritning av skolväg på karta
Sammanställt resultat av övningen kan ses på sid 46.

4.3 Teckningar av önskemål för gestaltning av platsen

4.3.1 Resultat

I övningen ombads barnen att rita sina önskemål för platsen som ska gestaltas eller sin drömllekplats. (se Appendix s 84-93). Teckningarna utfördes 2009-04-29. Två skolor deltog, Al Ibrahimyye pojkskola och Al-Fayhaa flickskola. Från Al-Ibrahimiyye deltog 35 pojkar som var ca tolv år gamla. En av teckningarna räknades inte då den inte var en del av uppgiften (en bild på Tom & Jerry). Från Al-Fayhaa deltog 20 flickor som var mellan tretton och femton år gamla. Alla teckningar från flickskolan räknades.

Resultaten kan ses i fig. 3.

4.3.2. Diskussion och slutsatser

Generellt hade flickorna en större spridning i sina önskemål än pojkarna. I deras teckningar kunde det utläsas 16 olika kategorier jämfört med pojkarnas 10. Flickorna hade också oftare flera önskemål på samma teckning, i genomsnitt 4 (3,75), med pojkarnas i genomsnitt bara hade strax över 1 önskemål per teckning. Anledningen till detta kan vara att pojkarna var hårdare styrda av sin lärare. Jag upplevde också samarbetet med pojkarnas lärare som svårt. Jag upplevde att han inte hade satt sig in i den text som beskrev uppgiften, och han verkade heller inte lyssna när jag muntligt förklarade uppgiften, alternativt hade han svårt att förstå. Min upplevelse var att han tolkade instruktionerna

selektivt och bad pojkarna att rita vilka sport-faciliteter de önskade i stället för mer allmänt vad de önskade.

Samarbetet med läraren på flickskolan fungerade väldigt bra. Läraren var väl insatt i övningen och kommunicerade både med oss och med eleverna under övningens gång. Hon översatte för oss vad respektive flicka ansåg sig ha ritat. Att samarbetet med lärarna skilde sig så mycket åt mellan skolorna kan vara en anledning till att flickornas önskemål är mer varierade än pojkarnas.

Simbassäng, internet och träd var de önskemål som flest flickor önskade sig. Hos pojkarna var fotbollsplan det överlägset mest återkommande önskemålet.

FIG 3: Resultat: önskningar på plats

I flickornas teckningar kunde följande element utläsas:

Önskemål	Antal gånger det förekommer	%
Simbassäng	13	65%
Internet	10	50%
Träd	10	50%
Rutchbana	5	25%
Gungor	5	25%
Teater	4	20%
Basket	4	20%
Blommor	3	15%
Papperskorg	3	15%
Sporthall	2	10%
Bibliotek	2	10%
Bordtennis	1	5%
Badminton	1	5%
Volleyboll	1	5%
Fotboll	1	5%
Rockringar	1	5%

Antal kategorier 16.
Antal önskningar / teckning: 4 (3,75).

I pojkarnas teckningar kunde följande element utläsas:

Önskemål	Antal gånger det förekommer	%
Fotboll	24	71%
Palestinsk flagga	5	15%
Blommor	4	12%
Träd	3	9%
Gungor	3	9%
Allmän bollsport	2	6%
Volleyboll	2	6%
Basket	1	3%
Tennis	1	3%
Simbassäng	1	3%

Antal kategorier 10.
Antal önskningar / teckning: 1 (1,35).

Många av flickorna uttryckte önskemål om avskildhet från pojkar, och de önskade att aktiviteterna skulle vara "only for girls". Det vittnar om den kultur de växer upp i och den ofta stränga åtskillnaden mellan kvinnors rum och mäns rum. Det finns alltså risk för att flickor inte använder platser, om det inte finns utrymme för avskildhet på dem.

Vatten verkar vara ett viktigt element för flickorna, många önskade sig en simbassäng. Men ett par flickor ritade skolans kranar med vatten på sina teckningar. Det kan vara resultatet av att skolan ofta har vattenbrist, p g a att bosättare stänger av vattenledningarna till skolorna. Att ha ett fungerande vattensystem på skolan kan alltså vara en önskan hos barnen. Även pojkskolans rektor gav uttryck för detta, och hoppades på att kunna finansiera en egen brunn för att lösa problemet. Vattnet kan därför ha ett starkt symboliskt värde i detta sammanhang.

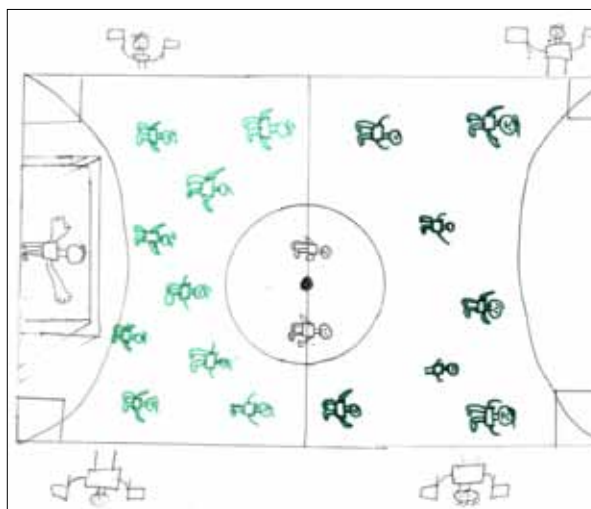
Det verkar finnas önskemål om grönska på platsen. 50 % av flickornas teckningar och 9% av pojkarnas teckningar innehöll träd. 15% av flickornas teckningar och 12% av pojkarnas teckningar innehöll blommor.

Sport och fysisk aktivitet är ett tema som dominerar pojkarnas önskemål, och som också finns i flickornas teckningar.

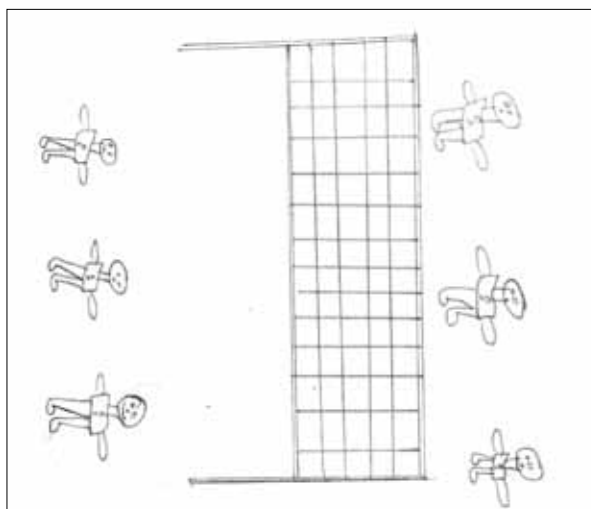
Många av flickorna önskade sig bibliotek, datorsalar och möjlighet att använda internet. Teater var också ett vanligt återkommande önskemål hos flickorna.

Resultaten av flickors och pojkars önskemål för platsen kan ligga som bakgrund vid gestaltningen av platsen. Resultaten ska dock tolkas som riktlinjer snarare än att vara bindande eftersom det är inte möjligt att uppfylla alla barnens önskemål för platsen rakt av. T ex så är önsknin-
gar om simbassänger kanske inte möjligt att realisera, i stället kan man se på vatten som ett viktigt och starkt symboliskt element att inkludera i gestaltningen.

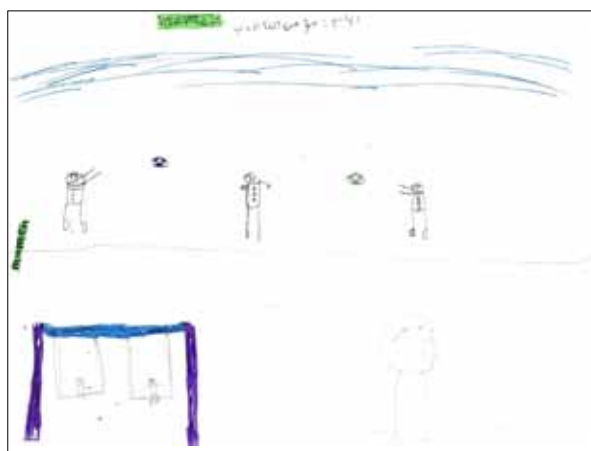
Exempel från Al Ibrahimyye-skolan

Fotbollsplan, ett vanligt återkommande önskemål på Al Ibrahimyye-skolan.

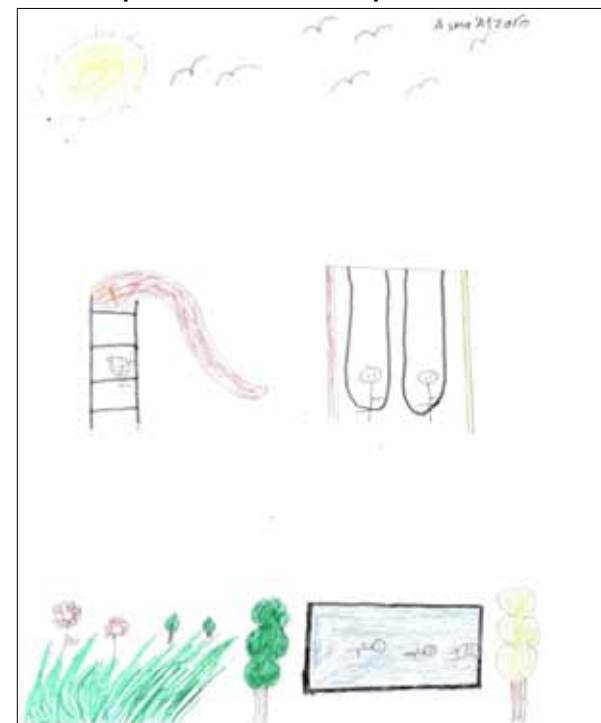

Volleyboll.

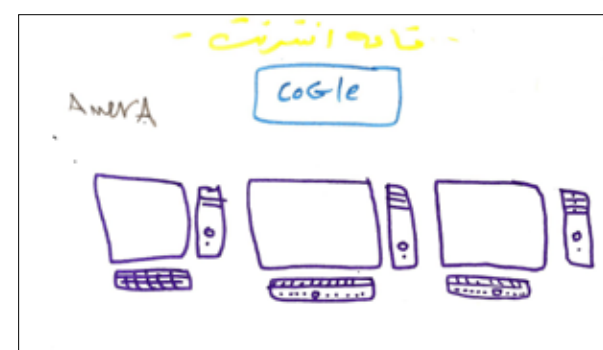

Gungor, bollspel och träd.

Exempel från Al Fayhaa-skolan

Rutchbana, gungor, grönska och simbassäng.

Datorer och internet. Teckning från AlFayhaa-skolan.

Teater. Teckning från Al-Fayhaa-skolan.

5. Metodkritik

Som jag nämnde i inledningen var min förhoppning att teckningsprojektet skulle ge mig en inblick i hur eleverna på de två skolorna upplever miljöerna längs sin skolväg och runt Al-Ibrahimiye-platsen, samt deras känslor kring den situation som råder i Hebron.

Genom teckningsprojektet fick jag kontakt med barnen som har sin vardag i anslutning till Al-Ibrahimiye-platsen, och genom det en viss insikt i deras liv. I samband med projektet fick jag också kontakt med rektorer och lärare på skolan, vars berättelser också bidrog till ökad förståelse av elevernas situation.

Det var intressant att se hur barnen illustrerade sin skolväg och vilka element som var vanligt förekommande i teckningarna. Det visade sig dock vara en stor och tidskrävande uppgift att hitta en lämplig tolkningsmetod. Att sätta mig in i metoder för att tolka barnteckningar låg också utanför examensarbetets huvudsakliga ämnesområde, eftersom metoderna ofta låg inom ämnen som barnpsykologi och pedagogik. Min oerfarenhet innanför dessa områden gjorde mitt sökande famlande.

All kommunikation mellan barnen och mig, skedde via ett mellansteg (lärare och representant från HRC). Språkbarriären mellan mig och elever som deltog i projektet inskränkte möjligheten att kommunicera med barnen om deras teckningar. Det är därför sannolikt att en del av informationen som barnen har försökt förmedla har gått mig förbi.

Lärarna som deltog hade båda goda engelskakunskaper, men eftersom både de och jag kommunicerade på ett språk som inte är vårt modersmål så kan missförstånd ha skett. Det kan också vara skillnad i vilka instruktioner som barnen fått utav sina lärare, beroende på hur lärarna har tolkat det jag sagt.

Att utföra teckningsprojekt var mer tidskrävande än jag beräknat. Det insåg jag redan

vid första tillfället. Det är också begränsat hur länge barn behåller sin koncentration på uppgiften. Teckningsprojektet blev därför förenklat i förhållande till ursprungliga planer.

Eftersom det var svårt att kommunicera direkt med eleverna och eftersom det var svårt att hitta en lämplig objektiv metod för att tolka teckningarna, är utförda tolkningar baserade på mina egna perspektiv och antaganden. Resultaten av tolkningarna ska därför betraktas med en kritisk blick. Jag vet till nästa gång att kommunikation om teckningarna med eleverna är viktig, för tolkningen av resultatet. Därför rekommenderar jag inte denna metod om det finns stora språkbarriärer. Om möjlighet finns kan det i stället vara bra att gå med barnen på deras skolväg och se hur de använder den och vad de uttrycker med sitt kroppsspråk om platsen/skolvägen. I Hebron hade dock den metoden varit svår att genomföra på grund av konflikten i området och de säkerhetsaspekter som därav måste tas i beaktande.

Jag upplevde att kartan som barnen fick rita sin skolväg på, kanske var svår för dem att förstå. Framförallt de yngsta eleverna (från Al-Ibrahimiye) verkade behöva mycket hjälp av läraren i det här momentet. Jag är inte insatt i vilken grad eleverna som deltog har erfarenhet i kartläsning.. Kartan var utformad på, i från mitt synsätt, förenklad vis och inkluderade bilder på viktiga platser och byggnader i staden. Trots att jag upplevde att barnen hade viss svårighet att läsa kartan visar det sammanställda resultatet (se sid 46) att de har förstått den till viss del i alla fall. Inritade vägar är rimliga i förhållande till de upptagningsområden som skolorna har, och alla streck leder fram till skolorna, om än några fågelvägen. Om jag skulle utföra en liknande övning en annan gång skulle jag sätta mig mera in i barns förmåga att läsa kartor och utforma kartan efter det. Dessutom skulle det vara bra att ha mer tid så att alla barn som behöver hjälp får det.

Till nästa gång vet jag att det är otroligt viktigt att vara tydlig i sin frågeformulering. Hur frågan är formulerad påverkar vilket svar man får.

Kylin²⁵ har efter projektets utförande gjort mig uppmärksam på, att det kan vara bättre att fråga barn vad de tycker om att göra i sin utemiljö i stället för vad de vill ha. Det motiveras med att barns upplevelser av utemiljön baseras på ettoreflekterat och omedvetet förhållningssätt. När barn svarar på vad de har för önskemål i utemiljön, har de däremot ett medvetet och reflekterat förhållningssätt till frågan.

Det är extra viktigt att veta exakt vad man vill fråga om när man arbetar i en situation med språkbarriärer. Vid tillfälle två upplevde jag att min frågeformulering inte var tillräckligt precis vid utförandet, vilket medförde att mina instruktioner till lärarna var för vaga och gav dem utrymme för egen tolkning. Text blev min ambition om att barnen skulle rita sin drömllekplats, på Al Ibrahimiye reducerad till att läraren frågade barnen vilka sportfaciliteter de önskade på Al Ibrahimiye-platsen. Resultatet blev att majoriteten ritade fotollsplaner. Om jag i stället hade formulerat frågan, så att de fick beskriva vad de tycker om att göra i sina utemiljöer, hade kanske resultatet blivit annorlunda.

²⁵ Kylin, 2004

PLATSBESKRIVNING

Här ges en kort **introduktion till Hebron** och **konflikten konsekvenser** för staden och dess invånare. Här finns också **beskrivning och analyser** av Al Ibrahimyye-platsen och dess omgivningar.

HEBRON

Hebron är en helig stad för både muskimer, judar och kristna. I Abrahamsmoskén finns Abrahams och Saras gravar.

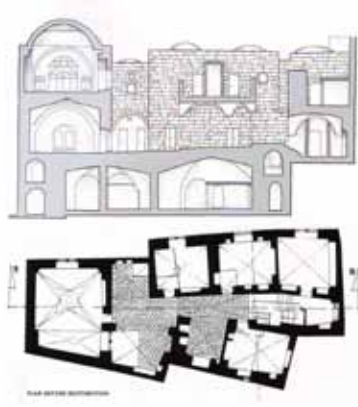
En av få fortfarande levande andelsgator i Hebrons gamla stad. Områden i Hebron var länge ett av västbankens mest blomstrande handelsområden. På grund av konflikten har många affärsverksamheter i Casbahn tvingatssyngas, då gator stängts ned.

Smala gator

Renoverad innergård.

Snitt och sektion av typisk hosh⁴.

ARKITEKTUR

- Hebron är världens näst äldsta ännu befolkade stad.
- I gamla stan, är bebyggelsen tät och gatorna smala.
- Hebrons gamla stad, den så kallade Casbahn utgörs av tät bebyggelse. Husen samlas i kluster kring innergårdar, hosh. Traditionellt delade hela familjer eller klaner på hoshen.
- Gränsen mellan offentligt och privat är stark och det är mycket få offentliga rum i Casbahn.
- Gatorna i Casbahn är smala, 3-4 m.
- Staden är byggd i sandsten.

KONFLIKTENS KONSEKVENSER

- Sedan 1968 har israeliska bosättare tagit över delar av Hebron¹. Staden är den enda på ockuperad mark som har bosättningar i stadskärnan.

- Sedan 1997 är Hebron indelat i två områden. H1 som kontrolleras av den palestinska säkerhetstjänsten, och H2 som kontrolleras av den israeliska armén. I H2 ligger Hebrons gamla stad och de israeliska bosättningarna¹. I H2 bor ca 35 000 palestinier och ca 400 bosättare. H2-området är strängt övervakat av den israeliska militären. Det uppstår ofta konflikter mellan palestinier och bosättare.

BLOCKERADE VÄGAR

Rörelsefriheten i Hebron är idag starkt begränsad, främst för palestinier.

STÄNGDA AFFÄRSVERKSAMHETER

Området runt Casbah var förut en av västbankens mest blomstrande handelsdistrikt. Arbetslösheten i gamla staden är nu ca 76 %³.

FLYKT FRÅN STADSKÄRNAN

KONFLIKTER

Bosättningarna i stadskärnan skapar motsättningar mellan bosättare och palestinier. Bilden visar en palestinsk gata som har israeliska bosättningar över sig. Ett nät är uppsatt för att skydda människor i rörelse på gatan mot skräp och stenar som kastas ned från bosättningarna.

CHECKPOINTS I STADSKÄRNAN

Barnen i Hebron måste passera check-points för att komma till- och från skolan.

Foto: Al Ibrahimyye-skolan

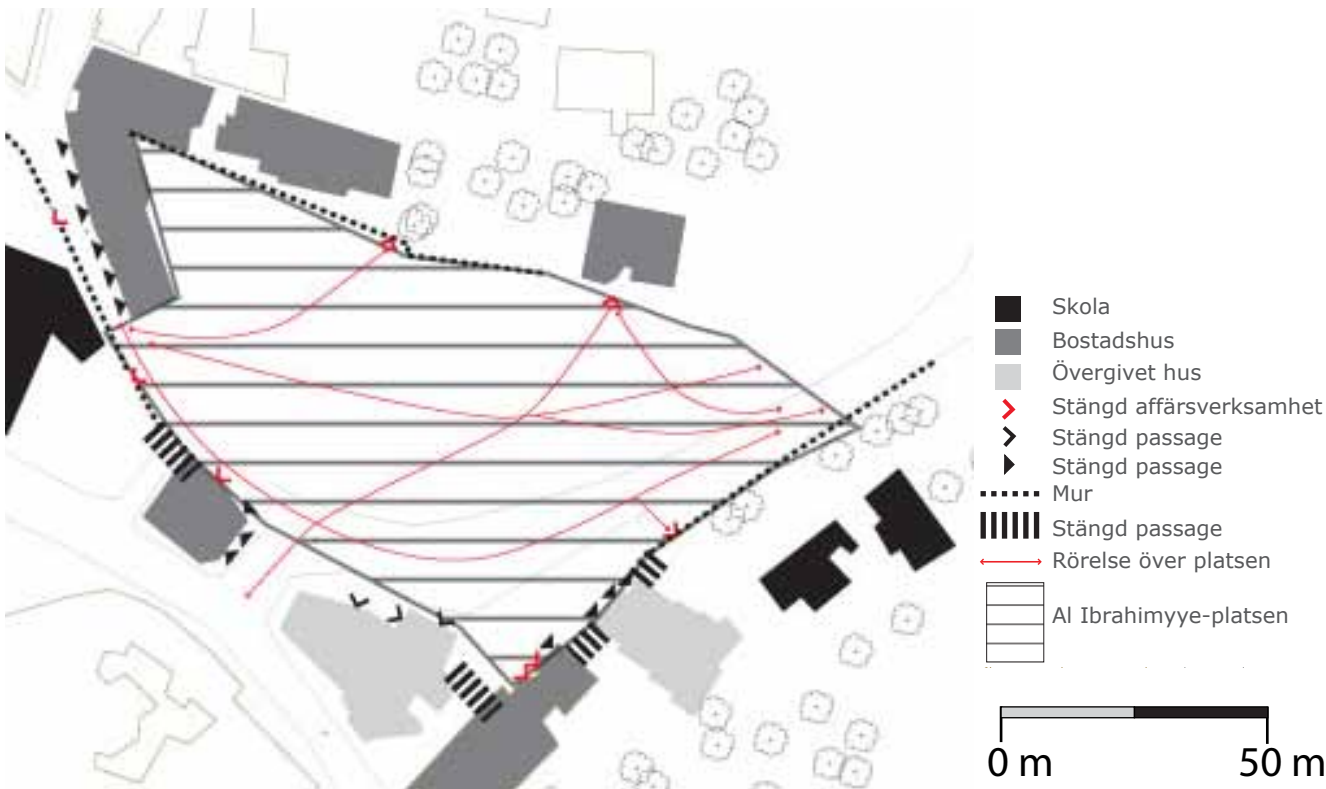
¹ B'Tselem, 2007

² Karta från OCHA, 2007

³ Nuha Dandes, muntligt, 2009-04

⁴ Bilder från Davidson, 1998, s 46 och 48

FUNKTIONER OCH RÖRELSE

Al Ibrahimyye-platsen omges av flera bostadshus och två skolor. Det ligger också två övergivna hus i anslutning till platsen.

Flera vägar som leder fram till platsen är blockerade med betongblock och taggtråd. Många av husen runt platsen är också muromgärdade, vilket gör platsen väldigt avstängd mot sin omgivning.

I bottenvåningarna på en del av husen finns affärslokaler, som nu är stängda. Övergivna hus och stängda affärer påverkar stadslivet på platsen negativt.

De två skolorna i anslutning till platsen generar liv till platsen dagtid, men kvällstid är platsen övergiven.

AL IBRAHIMYYE-PLATSEN

Platsens placering som en länk mellan olika delar av Hebrons gamla stadskärna samt platsens närhet till moskén gör att platsen kan bli en central mötesplats där människor från olika delar av staden kan mötas.

Närheten till Abraham-moskén ger platsen identitet och pondus/styrka/naturlig hög plats i stadens hierarki.

Närheten till Abraham-moskén gör att det naturligt färdas mycket människor förbi platsen.

Närheten till moskén, och dess attraktion som religiöst och turistmål, gör att det kommer finnas många tillresta besökare som passerar platsen och bidrar till platsens liv och rörelse.

Eftersom det i Hebrons gamla och mycket tätbebyggda stadskärna är ovanligt med öppna platser, har platsen styrka genom att vara en av få öppna platser.

Storleksmässigt är på platsen är unik som öppen plats.

Abrahamsmoskén, som är en viktig religiös symbol/hemvist för båda parter i konflikten, ligger i nära anslutning till platsen. Det medför att platsen är ett ställe där båda parter i konflikten rör sig och därmed möts. Sammandrabbningar mellan de två är inte ovanligt.

Den traditionella stadsstrukturen i Hebrons gamla stadskärna har en stark gräns mellan offentligt och privat, där den privata sfären har starkt övertag. I Hebrons gamla stadskärna finns det därför, utöver gaturummet, få offentliga mötesplatser. Al Ibrahimyye-platsen har därför starkt potential/möjlighet för att bli en central offentlig mötesplats och social arena för människor boende i Hebron och tillresta besökare.

PROBLEM

- I närheten av platsen ligger de enda israeliska bosättningarna i Palestina som finns inuti en redan existerande stad, vilket medför avstängda vägar och nedstängda affärsverksamheter i direkt anslutning till platsen. De negativa effekterna för platsen p g a detta är många.
- En stor del av vägarna runt om och i anslutning till platsen är avstängda för palestinsk biltrafik och för palestinier över huvud taget. De vägar där palestinier får färdas är kontrollerad av israelisk militär. Detta omöjliggör för palestinier att färdas fritt runt om och över platsen.
- Avstängningarna av vägar påverkar även andra som rör sig i området runt om och på platsen. Även turister måste visa pass, få sina väskor genomsökta och besvara frågor i checkpoints för att få passera.
- Den politiska konflikten, som i Hebrons gamla stadskärna ställs på sin spets, gör att det är psykiskt svårt att leva i det området av staden och svårt att klara försörjningen när affärsverksamheter stängs ned. Hebrons gamla stad avfolkas därför vilket medför att stadslivet

i området utarmas och därmed påverkas också stadslivet på Al Ibrahimyye-platsen negativt.

- Platsen ligger i H2-området, d v s är under Israeliska arméns bevakning. Detta innebär att tillgängligheten på platsen, främst för palestinier, är reglerad av militär. För att ha tillgång till platsen måste de passera militärt bevakade ”checkpoints”
- Det spända läget på och omkring platsen, samt att den är en del av ett militärt övervakat område, gör att det är svårt att koppla av och trivas på platsen.
- Platsen är i dagens läge en del av en militärt övervakat zon, vilket medför otrygghetskänslor på platsen.
- Sammandrabbningar på platsen mellan bosättare, palestinier och israelisk militär gör att platsen kan kännas farlig och otrygg att vistas på.
- Eftersom bosättare och palestinier ibland drabbar samman på platsen, kan det vara

farligt att vistas på platsen vilket medför otrygghetskänslorn vid vistelse på platsen.

- Rörelse över och runt platsen är försårad eftersom platsen omges avstängda passager, vägar avstängda för palestinsk biltrafik och militära ”check-points”.
- Platsens placering i en politisk konfliktzon och alla problem som det medför, gör att det finns risk för att platsen blir öde eftersom rörelse på och omkring platsen inte är fri och eftersom det känns otryggt att vistas på platsen.
- Avstängda vägar och blockerade anslutningar till platsen kan göra att för få mänsikor rör sig över platsen och att platsen då kan upplevas som tom och öde och därmed inte attraktiv att vistas på.

Platsen är oftast öde.

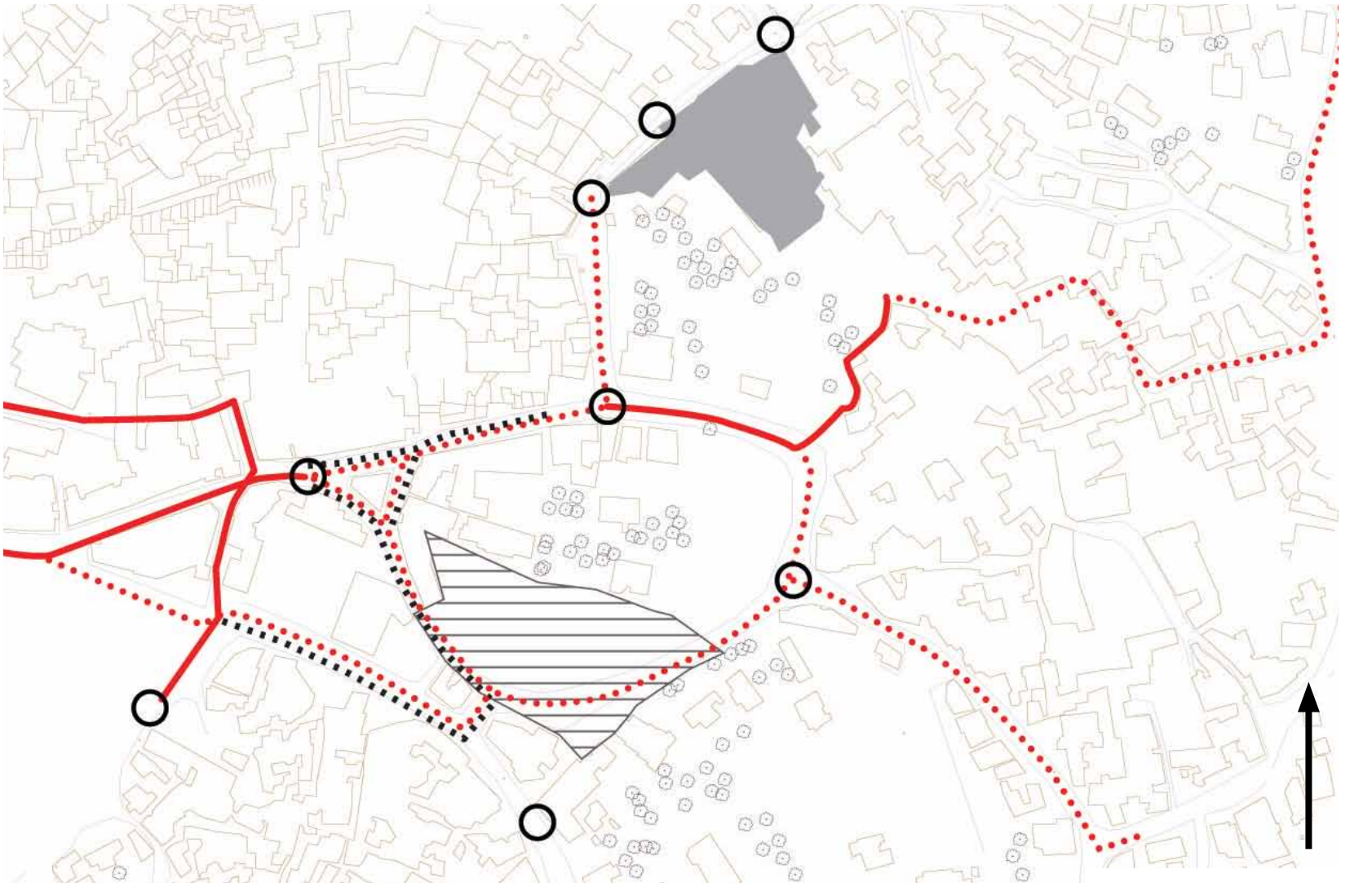

Avstängning utanför Al Ibrahimyye-skolan.

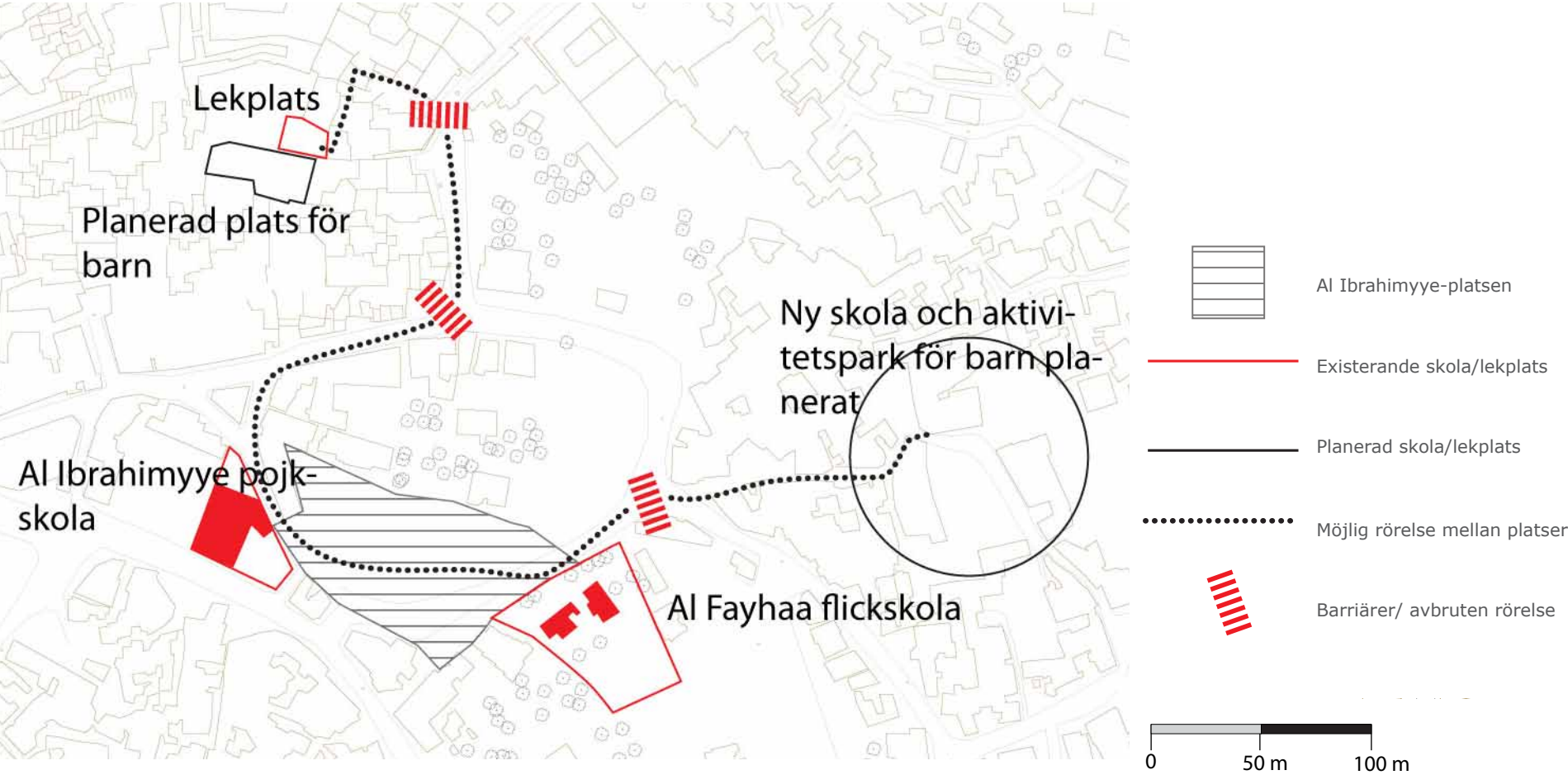
Stängda affärslokaler

AVSTÄNGNINGAR

- Väg förbjuden för palestinier att färdas på
- Palestinsk biltrafik förbjuden
- Stängda affärer
- Check-point
- Al Ibrahimyye-platsen
- Moské

SKOLOR OCH LEKPLATSER

- Två skolor ligger i anslutning till platsen, och skolbarnen tillför liv till platsen.
- Fri rörelse mellan de olika platserna för barn är starkt begränsad, eftersom platserna ligger i militärt övervakat område. Den enda tillåtna färdvägen mellan platserna är avbruten av check-points på tre ställen. Barnen i Hebron kan därför inte röra sig fritt och obehindrat mellan de få platser avsedda för dem som finns.
- Det finns väldigt få platser för barn i Hebrons gamla stad. Inuti Casphan finns en nyanlagd lekplats för små barn. Skolgårdarna runt Al Ibrahimyye-platsen stänger efter skoltid. I den östra delen av staden planeras en ny

sportpark för barn och ungdomar.

- En gestaltning av Al-Ibrahimyye-platsen med inriktning på barn är bra eftersom det finns så få platser för barn sedan tidigare. Trots att det finns barriärer längs färdvägen mellan Al Ibrahimyye-platsen och andra faciliteter, skulle en gestaltning av al Ibrahimyye utgöra en länk mellan faciliteterna.
- Al Ibrahimyye kan bli en plats för barn och ungdomar att vistas på efter att skolan och skolgården har stängt.
- Den vore positivt om platsen utnyttjades av de närbeliggande skolorna under dagtid, eftersom det skulle tillföra platsen liv. Platsen kan också

utnyttjas av skolnada

- Den existerande lekplatsen i Casphan är inriktad på relativt små barns lek, med vippgungor, klätterställningar etc. I den nyplanerade aktivitetsparken kommer det finnas plats för olika former av sport. Al Ibrahimyye-platsen bör i sin utformning komplettera dessa två platserns funktioner.

LEK ÄGER RUM

GÅRDEN/HOSHEN

Foto: Johan Eriksson

Den privata sfären är viktig. I den traditionella bebyggelsen bodde storfamiljer byggnader med en central gemensam gård i mitten, s k "horsh". Mycket av barns lek i Hebron sker på hemmplan.

GATAN OCH ÖDETOMTER

Smala och bilfria gator i människans skala, ger barnen rörelsefrihet och möjlighet att hänga med sina kompisar i gatuhörnen.

Ödetomter betyder äventyr och möjlighet för utforskning. Barnen fyller de icke tillrättalagda platserna med mening och värde. Platserna kan dock vara farliga.

TAKET

Den täta bebyggelsen innebär att det är bildas ett taklandskap där det är möjligt att röra sig mellan de olika husens tak. Här kan man hänga, sitta och prata medan man blickar ut över staden.

OFFENTLIGA PLATSER

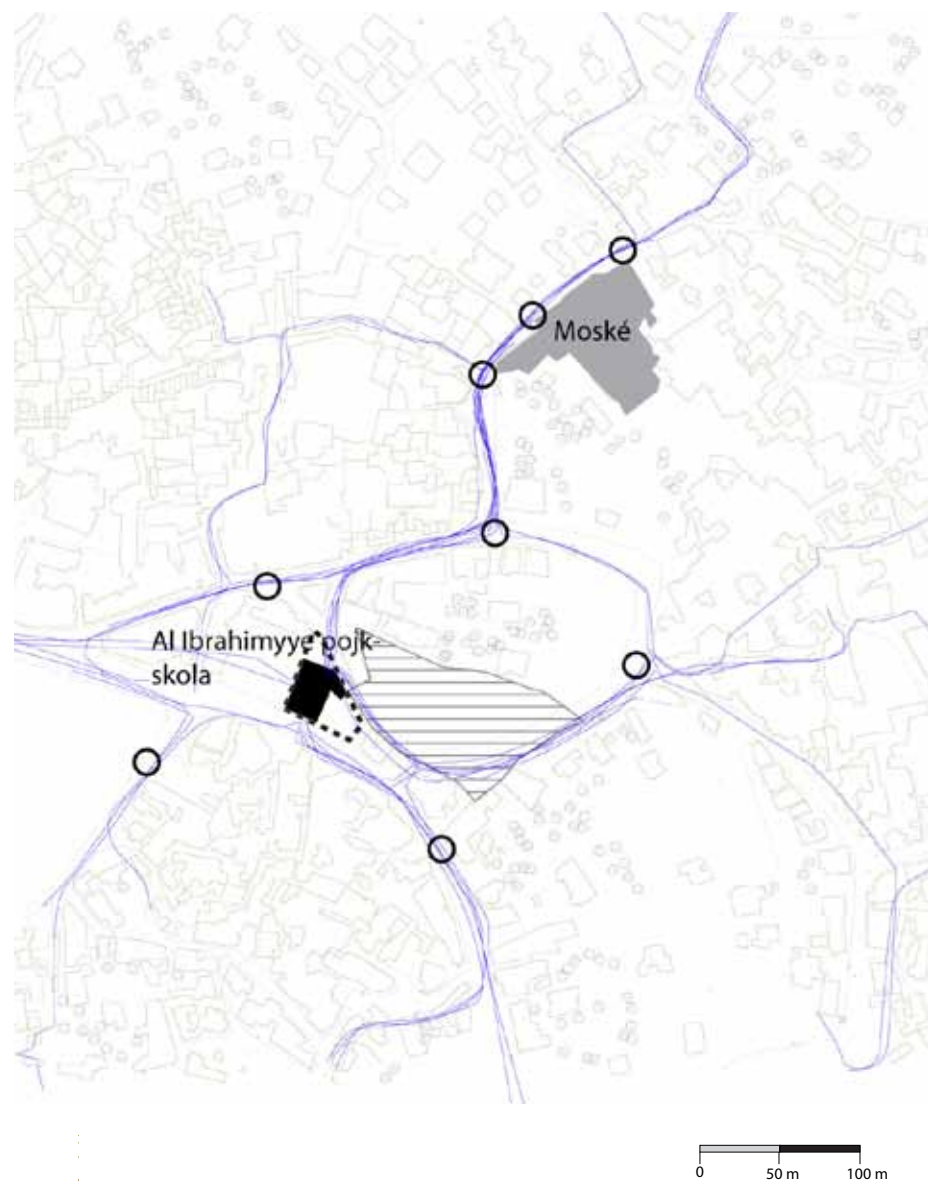
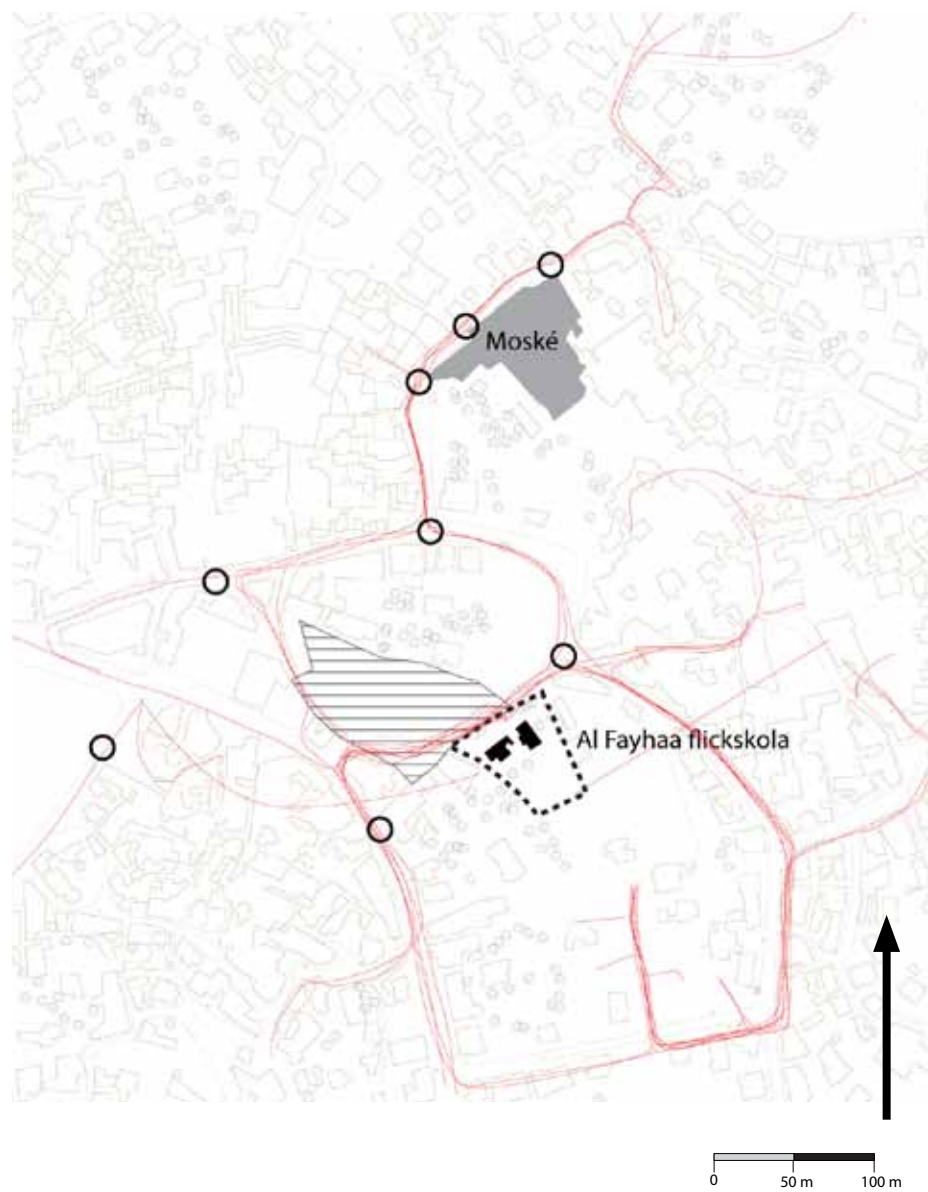
Traditionellt sett är det ont om offentliga platser i Hebron. Hebron Rehabilitation Committee jobbar för att ändra på detta, men än så länge finns mycket få offentliga rum i staden. Bilden är från en nyligen anlagd lekplats för små barn.

I Casphan, den gamla staden i Hebron, är den traditionella tättbebyggda strukturen, med gatubredder på 3-4 m, fortfarande bevarad. Biltrafik här är sällsynt. Det innebär att barnen som bor här fortfarande har en relativt stor frihet att röra sig självständigt inom stadskärnan. Ofta ses ofta barn som färdas längs gatorna utan sina föräldrars sällskap. Barn som leker, "hänger" eller spelar boll i ett gatuhörn eller vid en liten plats. Den stora rörelsefriheten i staden ser jag som en positiv aspekt på barns utemiljöer i Hebron..

Mer problematiskt är att det finns väldigt få offentliga platser över huvud taget och därmed också få platser som barn mötas och leka på i utemiljön på Den för området traditionella byggnadstraditionen, med knivskarp gräns mellan det offentliga rummet och det privata, lämnar gaturum omgivna av murar och har få offentliga platser. Barns lek i det offentliga rummet är därför begränsad till gaturummet och de mycket få offentliga platser som finns.

Barnen i Hebron har alltså en stor rörelsefrihet i staden, samtidigt som de saknar platser att bege sig till.

SKOLVÄGAR

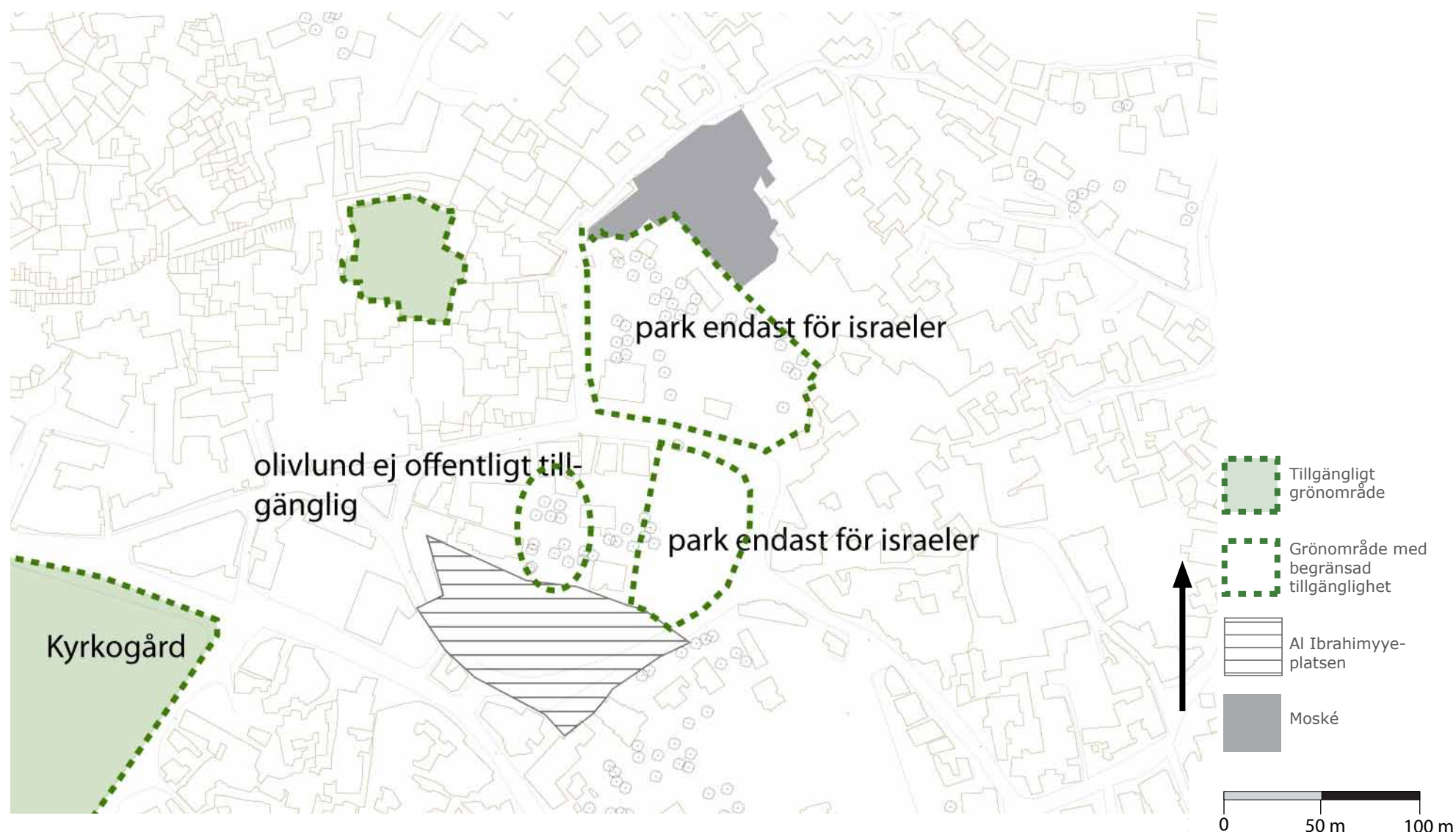

Kartorna är baserade på material från teckningsprojekt med skolabarn i Hebron (se sid a 26 för närmare beskrivning).

Många barn måste passera flera check-points på väg till och från skolan.

GRÖNOMRÅDEN

- I anslutning till platsen finns en park som i dagens läge endast får användas av israeler. Skarpa uppdelningar/gränser mellan folkgrupper på platsen bidrar starkt negativt till både rörlighet över platsen, samt platsens trivselsfaktor och trygghet.
- Olivlunden som ligger i anslutning till platsen är estetiskt tilltalande. Det finns idag ingen offentlig tillgång till den. Olivträdet är en del av människorna i områdets identitet, eftersom olivodlingar under årtusenden har varit

och fortfarande är en stor del av befolkningens levebröd. Olivträdet har dessutom ett starkt symboliskt värde som fredssymbol i flera religioner, däribland judendom och islam.

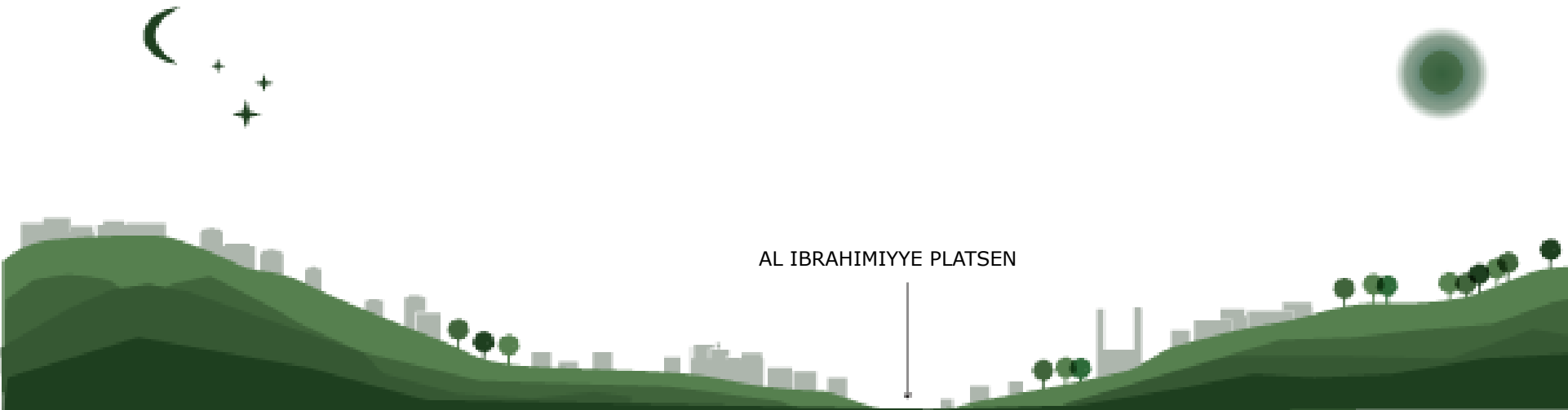
- Eftersom Hebron, både i gamla stan och i de nyare delarna, har få grönområden kan platsen (om den får en "grön" utformning) bli en mjuk kontrast till den hårda och urbana staden, en grön oas i staden som spelar en viktig roll för invånarnas rekreation.

- Att öppna upp en ny väg mot moskén genom den existerande olivlunden skulle ge människor en upplevelse och dessutom tjäna som stark identitetsskapande element för människor på platsen.
- Det finns alltför få grönområden som är tillgängliga för alla.

PLACERING I LANDSKAPET

CENTRAL POSITION I LANDSKAPET

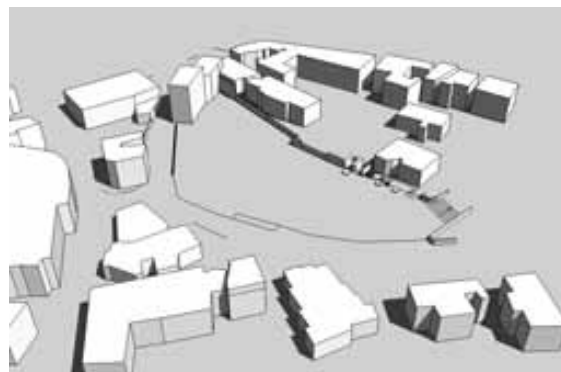
Platsen är placerad i en lågpunkt i landskapet och staden klättrar på kullarna runt om platsen. Den centrala positionen i landskapet gör att man från platsen har utblick åt många håll över mot staden och landskapet.

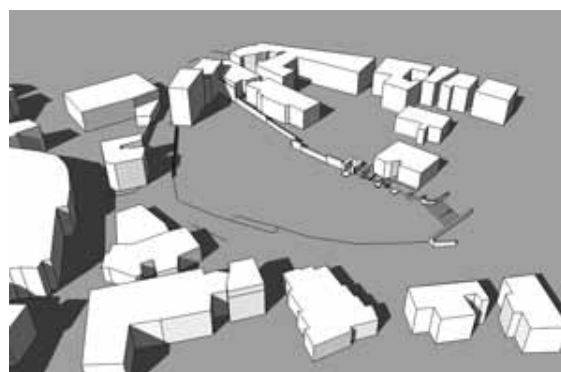
Principsnitt, ej skalenlig

SOL OCH SKUGGA

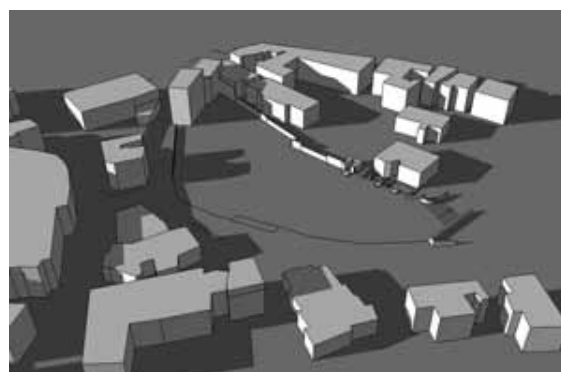
21 DECEMBER

kl 9

kl 12

kl 15

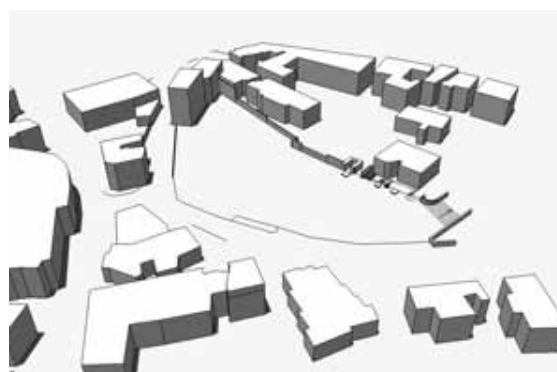

kl 18

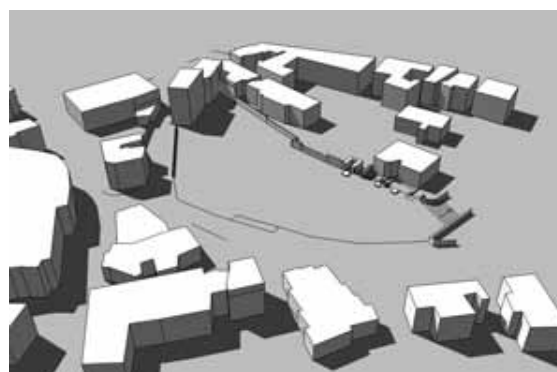
21 JUNI

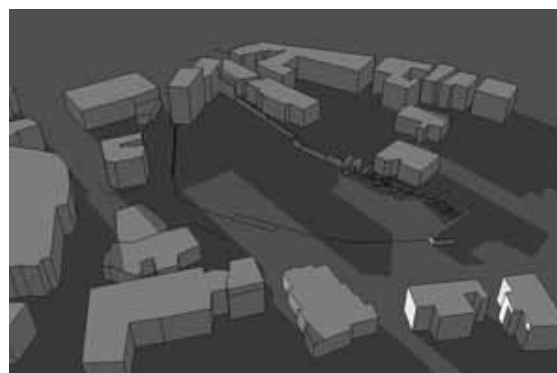
kl 9

kl 12

kl 15

kl 18

Platsens öppna karaktär och avsaknad av träd eller annat skuggbildande element gör att platsen ligger i full sol hela dagarna året om. Detta gör att det en stor del av året och är alltför varmt för vistas på platsen.

Det dåliga klimatet på platsen gör att varken lek, samtal eller andra aktiviteter kan äga rum någon längre tid på platsen, och platsen är därför oftast öde.

SWOT MED BARNPERSPEKTIV

STYRKOR (strengths)

- Platsens storlek gör att många aktiviteter av olika karaktär kan rymmas på platsen.
- Närheten till skolor gör att det rör sig mycket barn i rörelse runt om och på platsen.
- Eftersom många vägar runt om är avstängda för (palestinsk) biltrafik, är biltrafiken på platsen begränsad, vilket gör den tryggare för barn att vistas på.
- Platsens centrala position gör att det rör sig mycket vuxna över platen. Möjlighet att studera, interagera och på så vis förhålla sig till vuxenvärlden är en viktig del av barns utveckling.
- Platsen är stor och öppen vilken lämpar sig bra för bollsport.

SVAGHETER (weaknesses)

- Platsen är idag stor och öppen. Vid brukarmedverkan på skolorna i anslutning till platsen, efterfrågade många flickor avskildhet.
- Platsen saknar ett varierat utbud av aktiviteter och lekmöjligheter.
- Möjligheten till sinnliga upplevelser på platser är starkt begränsad.
- Möjligheten att interagera med platsen och sätta egna avtryck på den är mycket begränsad.
- Platsen är platt. Det saknas terräng på platsen som man kan ta sats på och springa på.
- Platsen saknar/har ont om element som barn kan få motoriska utmaningar på, ex klättringsmöjligheter.
- Platsen är inte trygg. Det spända politiska läget på platsen och risken för sammandrabbningar mellan israeler, palestinier och

militär gör att platsen kan vara farlig, alt känas farlig att vistas på.

- Platsen har ont om kulturella referenser.
- Platsen saknar växtmaterial som barn kan använda i sin lek.
- Eftersom platsen saknar växtmaterial är naturens årstidsväxlingar och de sinnliga upplevelser som följer med dem otydliga.
- Platsen ger inget utrymme för barn att hitta sina egna ställen/platser/rum/hemliga platser på platsen.
- Den militära närvaron gör att man känner sig övervakad på platsen.
- Inga träd att klättra i
- Inga buskar att gömma sig i
- Utmanar ej sinnena
- Ingen grönska

MÖJLIGHETER (opportunities)

- Det centrala läget i staden och närheten till de två skolorna gör att platsen kan bli en samlingsplats för både barn och ungdomar i Hebron.
- Platsen är idag ganska "oskriven" och det finns därmed stora möjligheter till att förbättra den med fokus på barns behov i utemiljön.
- platsen kan utformas så att barnen från de två intilliggande skolorna kan utnyttja den till undervisning och/eller fritidsverksamheter.
- Eftersom det finns många vuxna som rör sig i området så finns det stora chanser att platsen kan vara en mötesplats för både barn

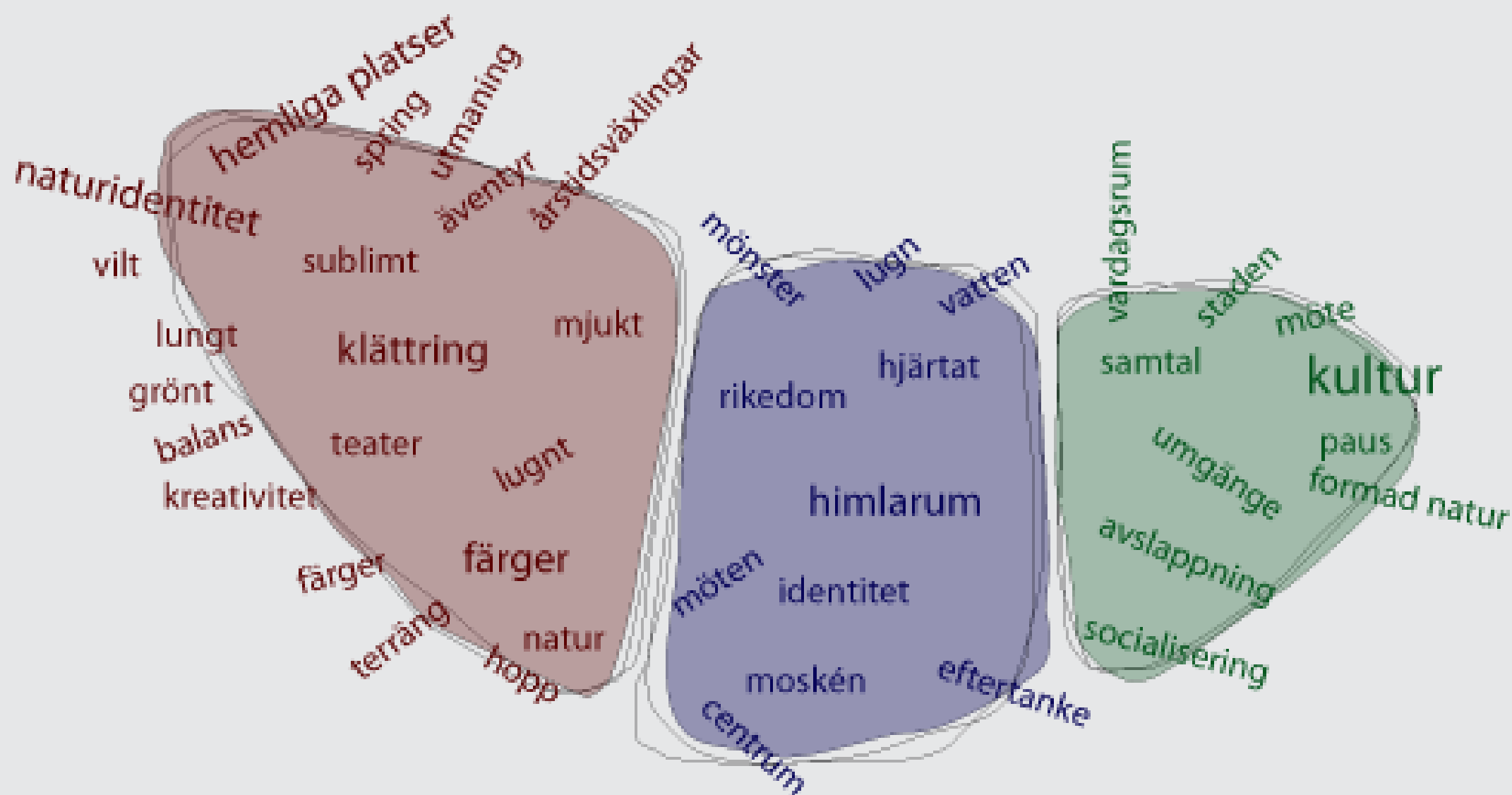
och vuxna, där alla kan trivas.

- Möjliget att skapa en plats som barn kan trivas
- platsen kan utformas så att barnen från de två intilliggande skolorna kan utnyttja den till undervisning och/eller fritidsverksamheter.
- Möjlighet att tillföra grönska i en annars ganska hård och torr stadsmiljö.
- Möjligt att omvandla till en fantasiegande och kreativ plats för både barn och vuxna.
- Möjlighet att göra en plats som gör att barnen känner sig sedda och har en plats (i staden och samhället).

HOT/RISKER(threats)

- Barns behov för platsen prioriteras inte I gestaltningen.
- Om det inte skapas avskilda/intima rum på platsen, finns det risk för att flickor inte kommer att uppehålla sig på platsen.
- Det finns risk för att situationen på platsen även I framtiden kommer att vara spänd och att motsättningar mellan bosättare, palestinier och israeliska militären kan förekomma. (Det är något som inte gestaltningen kan påverka.) Det kan innebära att platsen inte känns tillräckligt trygg för att barn ska villa leka och vistas på platsen någon längre tid.
- alltför "helig" plats – relation till moskén – gör att platsen inte får vara tillräckligt lekfull.

FÖRSLAG

Här besvaras arbetets två frågeställningar:

“Vilka egenskaper ska en utemiljö ha för uppfylla barns grundläggande behov och önskemål för utemiljöer?”
besvaras med **8 praktiskt tillämpbara gestaltningsverktyg**,
baserade på teorierna från bakgrundskapitlet.

“Hur kan dessa egenskaper implementeras i gestaltningen av en plats i Hebron, som samtidigt ska vara en plats som är attraktiv för vuxna att vistas på?” besvaras med ett **gestaltningsförslag** för Al Ibrahimyye-platsen i Hebron.

1

MÖJLIGHET TILL RÖRELSE OCH MOTORISKA UTMANINGAR

Kan uppnås genom:

a) terräng och nivåskillnader som möjliggör rörelse i samspel med platsen: • Rulla, snurra eller rutcha nedför backar eller sluttningar • Klättra upp och balansera på kanter • Ta sig mellan olika nivåer • Ta sats, få fart och springa på backig terräng	b) lekredskap eller träd som möjliggör rörelse i förhållande till platsen • Gunga i svinggungor eller på gungbräda • Vippa med hjälp av fjäderlek el dyl • Studsa m h a fjädrande material eller studs mattor • Klättra och hänga i träd, på lekställningar eller i klätternät • Rutcha på rutchbanor

2

MÖJLIGHET TILL ATT MÖTAS OCH INTERAGERA MED VUXNA

Kan uppnås genom:

- att inte segregera områden planerade för barn och områden planerade för vuxna.
- Att i stället planera platsen så den vänder sig till både vuxna och barn och främjar interaktion mellan dem.
- Att låta viktiga stråk där vuxna färdas korsa aktivitetsområden för barn.
- Göra platsen estetiskt tilltalande för både barn och vuxna.
- Skapa mötesplatser för vuxna i nära anslutning till barns lek, och möjliggöra att vuxna stannar upp på dessa platser t ex genom att placera bänkar på platser som lever upp till grundläggande mänskliga behov om var det är skönt att sitta (ex. goda klimatiska förutsättningar, trygghet, överblick m m) som lever upp till positioner med goda förutsättningar för att vuxna ska vilja stanna upp och mötas vid dem.

3

MÖJLIGHET TILL ATT HITTA EGNA PLATSER OCH AVSKILDA PLATSER

Kan uppnås genom:

- att skapa flera mindre rum på platsen med känsla av intimitet.
- visuell avskärmning med hjälp av terräng, träd, buskar, murar/väggar eller spaljéer.
- buskvegetation som barnen kan hitta sina egna rum i

4

TILLGÅNG TILL MANIPULERBARA MATERIAL OCH MÖJLIGHET ATT GÖRA EGNA AVTRYCK

Kan uppnås genom:

- platsen har vegetation som tillhandahåller löst material, t ex kottar, löv, frukter, grenar, som barnen kan samla, bygga kojor med m m.
- platsen innehåller plastiska och mjuka material som går att forma och förändra.
- platsen innehåller andra lösa material, t ex grus.

5

TILLGÅNG TILL VEGETATION OCH GRÖNSKA

Kan uppnås genom:

- att vegetation är en naturlig del av platsens utformning t ex att träd, buskar och andra växter prioriteras som avskärmande element
- att levande material, som t ex gräs eller marktäckare, prioriteras framför asfalt, betong eller andra döda material (om det är fysiskt möjligt).

7

MÖJLIGHET ATT BYGGA EN POSITIV SJÄLVBILD

Kan uppnås genom att:

- framhäva kulturella referenser och symboler, på och omkring platsen, som bidrar till barns identitetskänsla.

- visuellt uttrycka att platsen riktar sig till barn, t ex med genom lekutrustning.

- utforma platsen så att barnet synliggörs och känner sig välkommet att använda platsen. Det handlar om att vara medveten om vad barn läser in i olika element och material, samt vad barn uppfattar som positiva aspekter i utemiljöer. Några exempel på element/faktorer som barn ofta tolkar som positiva är:

- klätterbara träd
- stora gräsytor som är tillåtna att vara på.
- djurliv
- naturlig färg
- platser med löst material
- mjuka markmaterial (så man kan leka vilt utan att göra sig illa).

6

VARIERAT UTBUD AV SINNLIGA UPPLEVELSER

Kan uppnås genom:

- växtmaterial som framhäver årstidsväxlingar och bjuder på variation i form, färg, lukt, smak, känsel under året och över tid.
- materialval med rikedom på sinnliga sensationer, t ex variation i textur, färg m.m.
- inkludera material som ändrar utseende och egenskaper med med väder och andra yttre omständigheter.

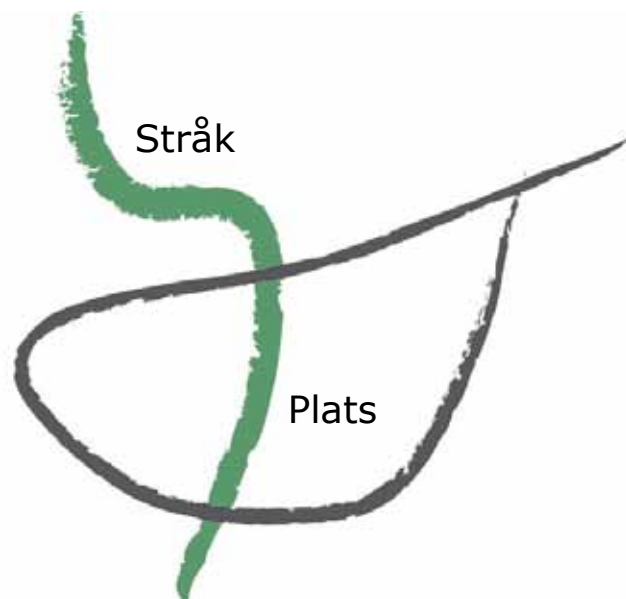
8

MÖJLIGHET ATT KÄNNA SIG TRYGG

Kan uppnås genom att:

- att skapa orienterbarhet på och omkring platsen t ex genom att framhäva omgivande landmärken.
- i gestaltningen skapa möjlighet till att få en överblick på platsen.
- skapa en plats som drar till sig människor och aktivitet. Närvaro av andra människor skapar trygghetskänsla, medan en öde plats kan uppfattas som skrämmande och otrygg. Delvis handlar det om platsens belägenhet i förhållande till funktioner och institutioner i staden, men också om vad platsen erbjuder för aktiviteter och upplevelser.

Förslaget består av två huvudelement, en plats och ett stråk.

Platsen blir grön oas i Hebrons gamla stad, som i dagens läge har brist på grönområden, offentliga mötesplatser och rekreativa rum. Platsens karaktär är inspirerad av den vilda naturen i landskapet på bergen runt om Hebron. Vidsträckta sluttningar bevuxna med torktåliga buskar (macchia) och inhemska träd.

Platsen är gestaltad med fokus på barnperspektiv, men tar utgångspunkt i att integration mellan barn- och vuxnas platser är positivt. Här kan barn leka medan vuxna tittar på medan de umgås sittandes på en bänk i skuggan. Terrängen på platsen är backig, inspirerat av

det bergiga landskap där Hebron är placerat. I terrängen kan barnen utmana sina sinnen och motoriska färdigheter på genom att springa, klättra och hoppa på m. m.

För att skapa skugga och binda ihop platsen, sträcker sig ett trädtag över platsen. När trädtaget möter den ondulerande terrängen förskjuts träden vertikalt i förhållande till varandra, vilket ger ett varierat uttryck.

Mellan backarna och träden som bygger upp platsens rumsliga strukturer, öppnar platser upp sig, definierade av kullarnas form. På platserna finns olika olika lek-, sport- och mötesfunktioner.

Bildkälla: Gildemeister, 2004

“Macchia” - torktålig buskvegetation

Ett tak av trädkronor ger skugga och ett livfyllt ljusspel när solen strilar ned genom lövverket.

Traditionell vattenspegel.

Bildkälla: Estvad Petersen, 2005

Olivodling utanför Hebron.

Abrahamsmoskén

Foto: Johan Eriksson

Vatten lockar både barn och vuxna till lek.

Genom platsen skär ett stråk som fortsätter upp genom en existerande olivlund och sedan vidare mot Abrahamsmoskén. Moskén är en viktig kulturell referens för både människorna boende i Hebron och för tillresta turister. I vandringen upp mot moskén finns siktlinjer mot moskéns torn. Relationen mellan platsen, stråket och moskén är därför stark.

Stråket står, som kontrast till platsens vilda uttryck, för det av människohand påverkade kulturlandskapet och byggnadstraditionen i regionen. Hebron är världens näst äldsta fortfarande bebodda stad, och har därför en lång urban historia och byggnadstradition. Olivträ-

det har under tusentals år varit, och är än idag, ett av de viktigaste levebröden för människorna i regionen. Olivträdet är också en symbol för fred i flera kulturer och religioner, däribland judendom och islam.

Mitt i stråket öppnas en större plats upp, ett torg. Här plockas himlen ned med hjälp av en vattenspegel. Vattnet har högt symboliskt värde som livsnödvändigt och livgivande element i det torra klimatet. Hela mellanösterns trädgårdskultur är uppvuxen kring bilden av oasen och dess vatten, som en del av paradiset på jorden. Vattenspegeln är inte statisk utan vattnet är ett dynamiskt element. Ibland ångar det om platsen golv, ibland omges man

på platsen av vattenkaskader, ibland är golvet spegelblankt. Vattnets lekfullhet inbjuder till interaktion och lek. Mitt på torget står ett karaktärsfullt olivträd.

Stråket ger människor på till och från moskén en upplevelserik väg, samtidigt som de bjuds in till platsen som omger stråket, och de rekreativa möjligheter som där erbjuds.

Mellan de trädbeklädda kullarna öppnar finns öppna

MÖTE MELLAN STRÅK OCH PLATS
Olivpromenaden ligger hierarkiskt över platsen och skär genom kullarna som den passerar. Mot kanterna stödmurar i sandsten.

VÄXTMATERIAL

PINUS PINEA
PINJE

PRUNUS DULCIS
MANDELTRÄD

CERCIS SILIQUASTRUM
JUDASTRÄD

ARBUTUS ANDRACHE
SMULTRONTRÄD

OLEA EUROPAEA
OLIVTRÄD

④✓

⑤✓

⑥✓

ADDERAD LEK

①✓

②✓

SITTMÖJLIGHETER

②✓

③✓

DYNAMISKT VATTEN

Bildkälla: www.sla.dk

①✓

⑥✓

⑦✓

MATERIAL

Stråket är belagt med den traditionella sandstenen för Hebron.

Torget's beläggning är i en mörkare sandsten (i större storlek) för att förstärka refleksionerna i vattnet.

⑥✓

SPORT

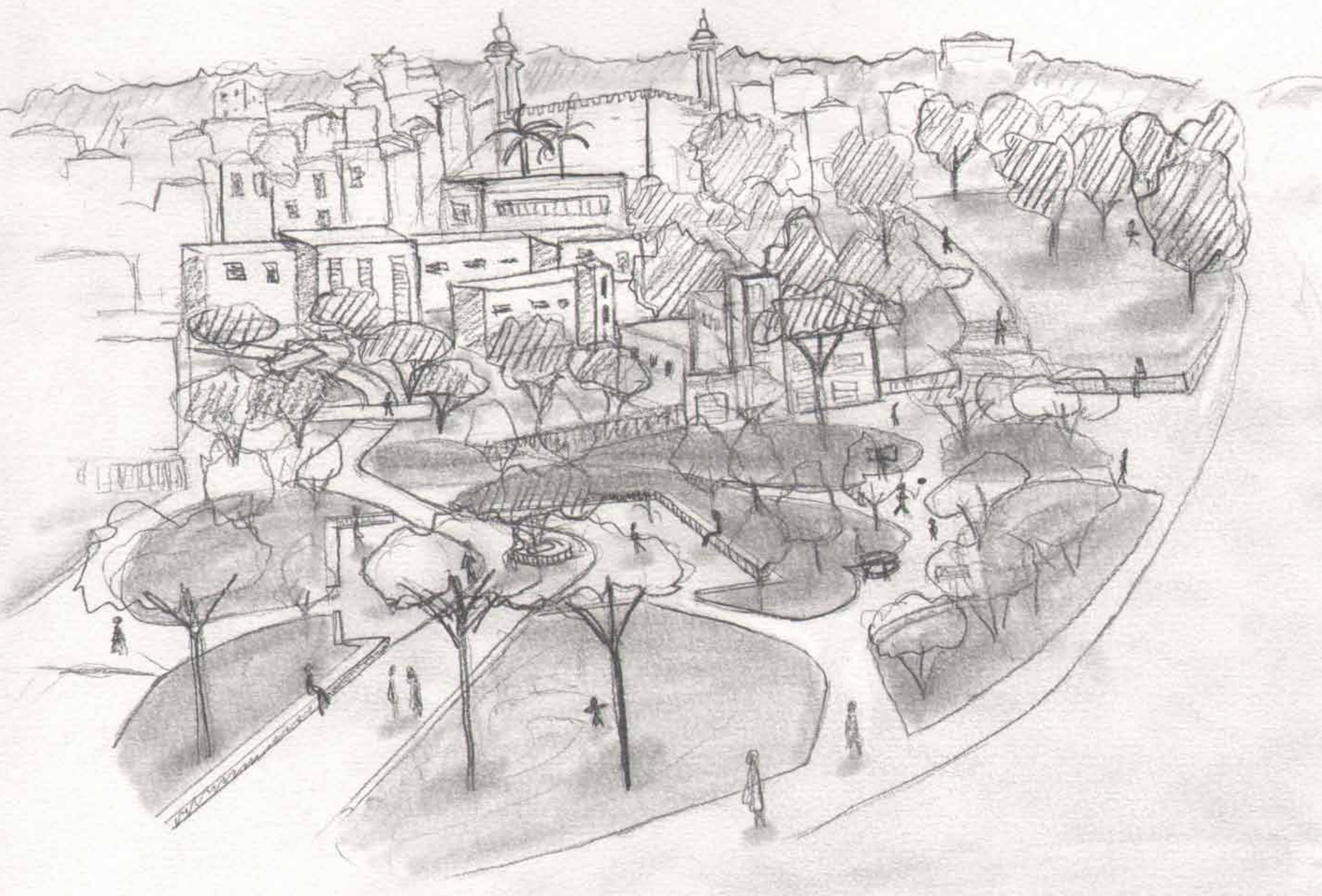

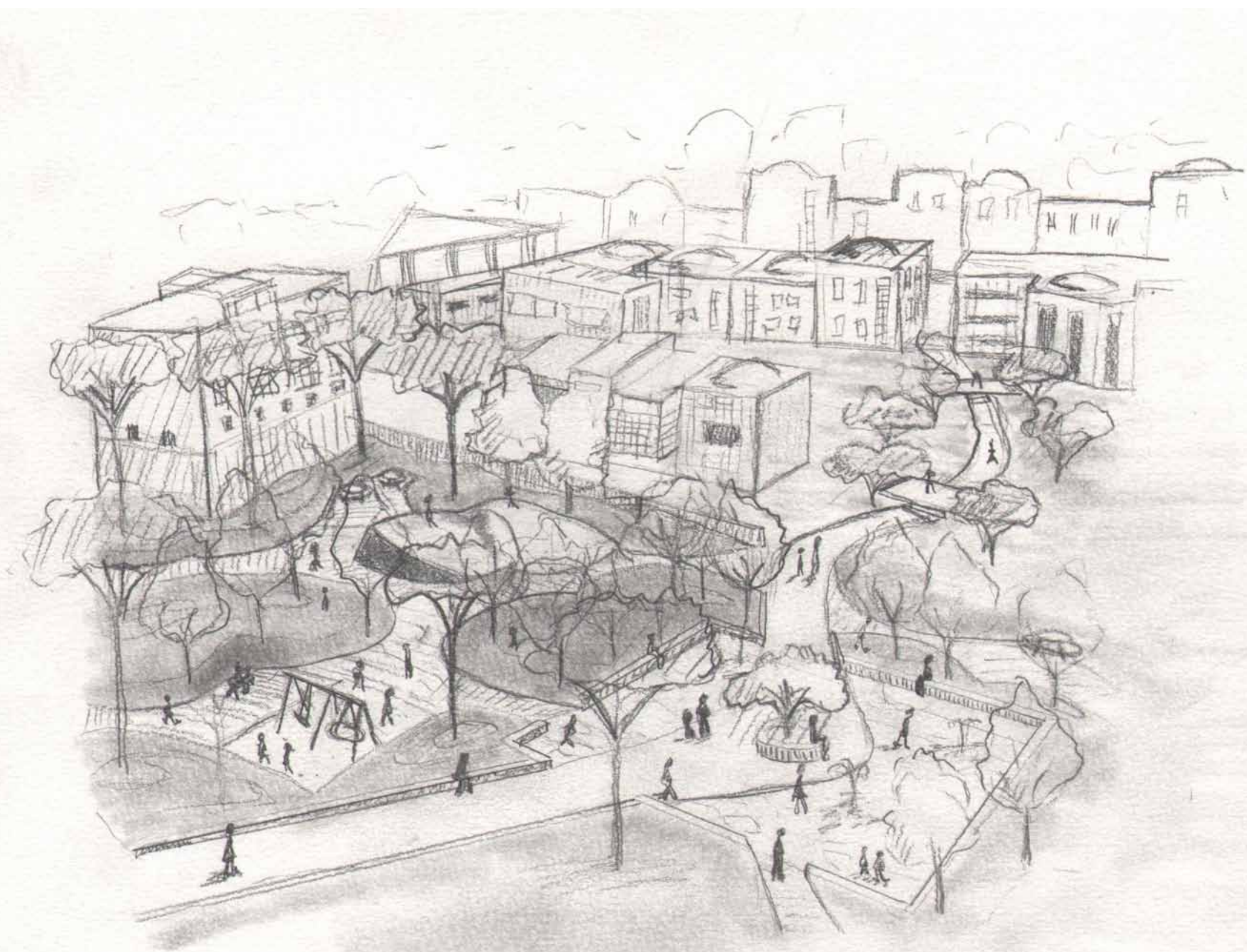
①✓

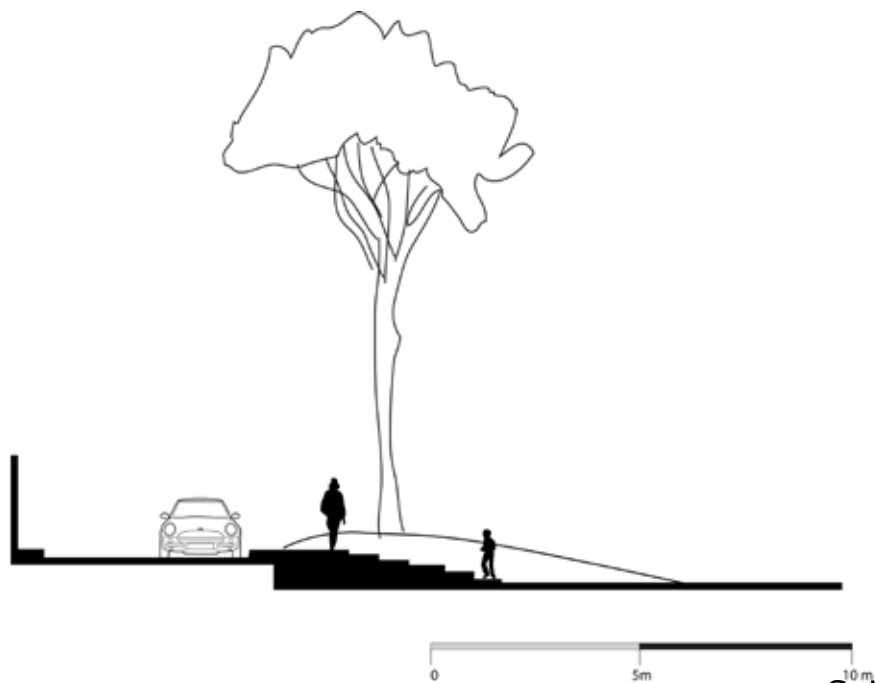
BESKRIVNING

Större plan som går att veckla ut finns på insidan av den bakre pärm.

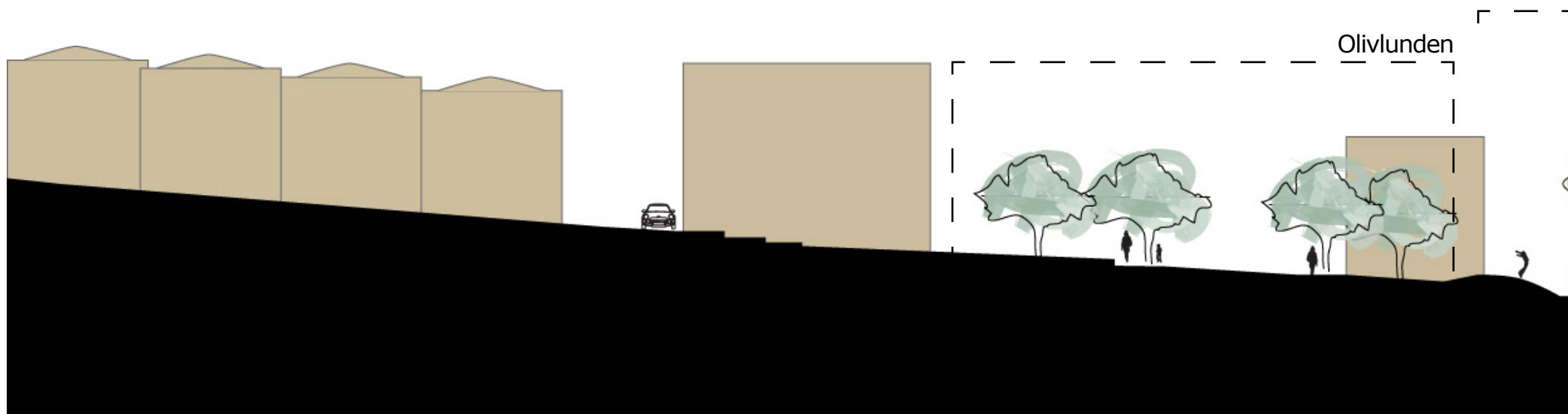
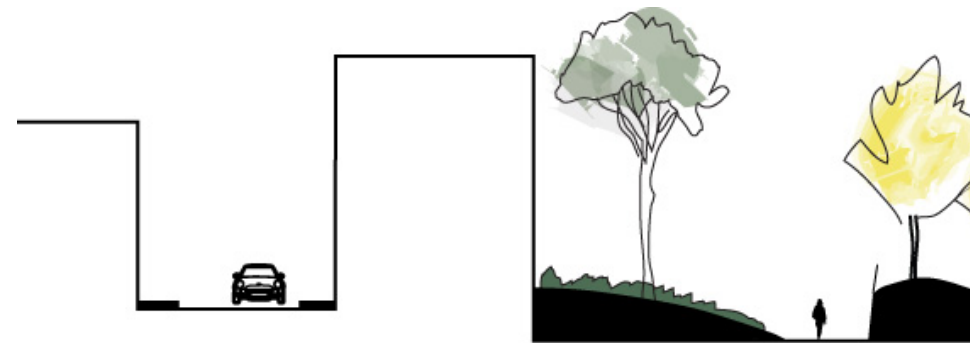

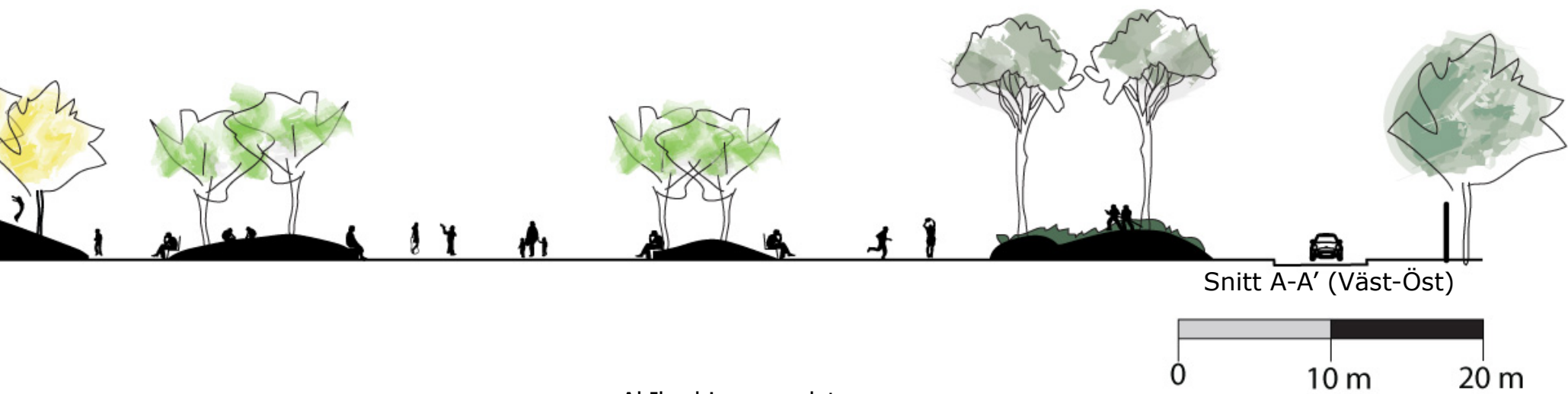

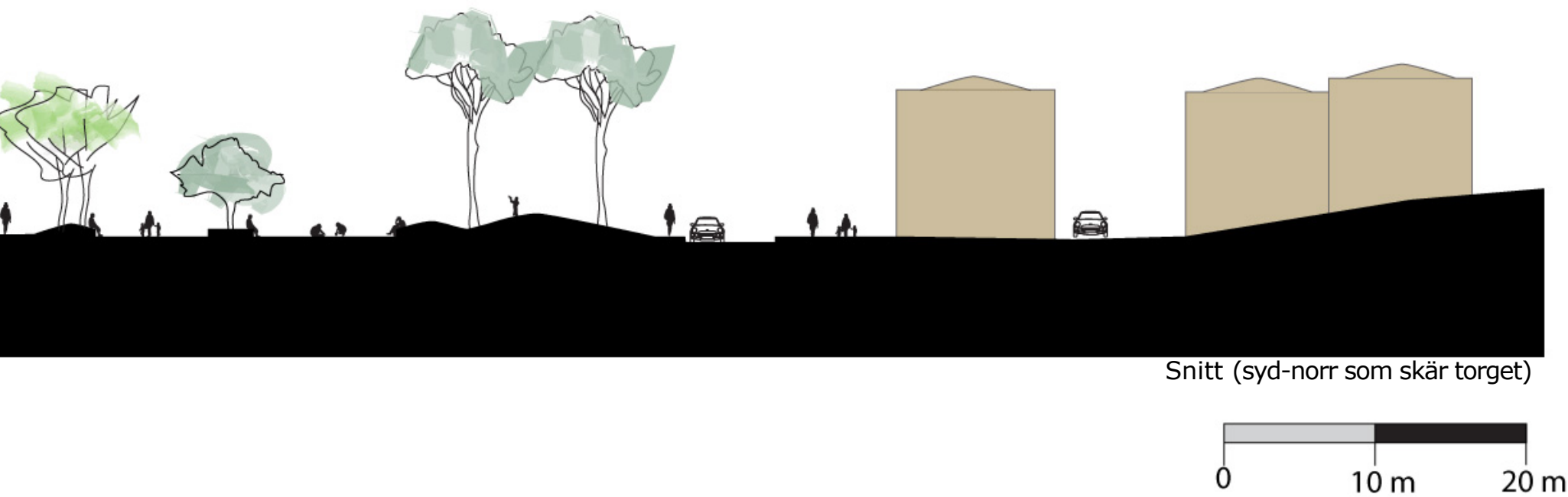
Snitt B-B'

SNITT

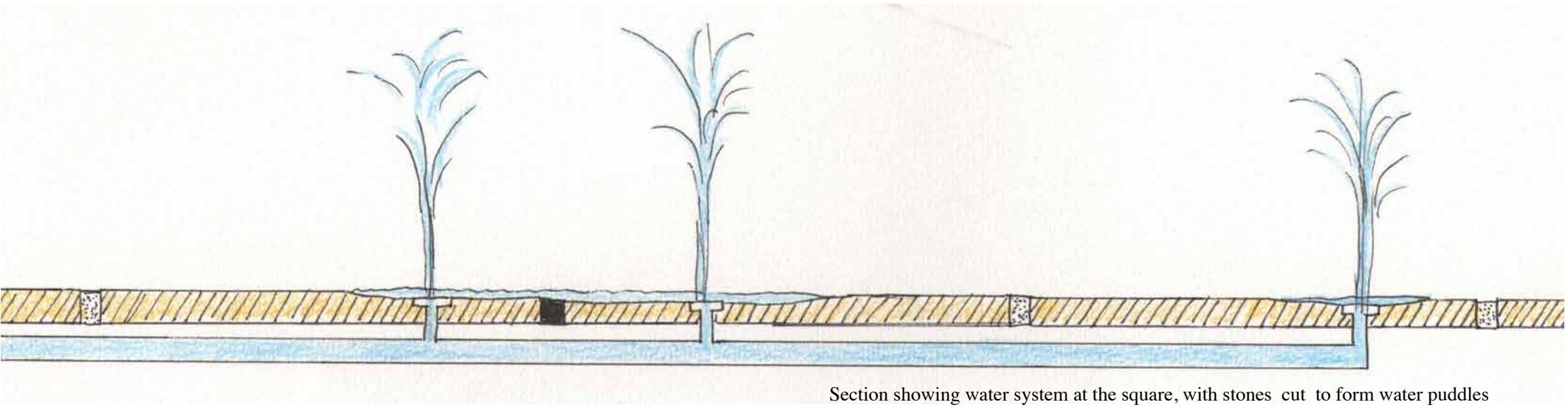
Al Ibrahimmye-platsen

TORGET

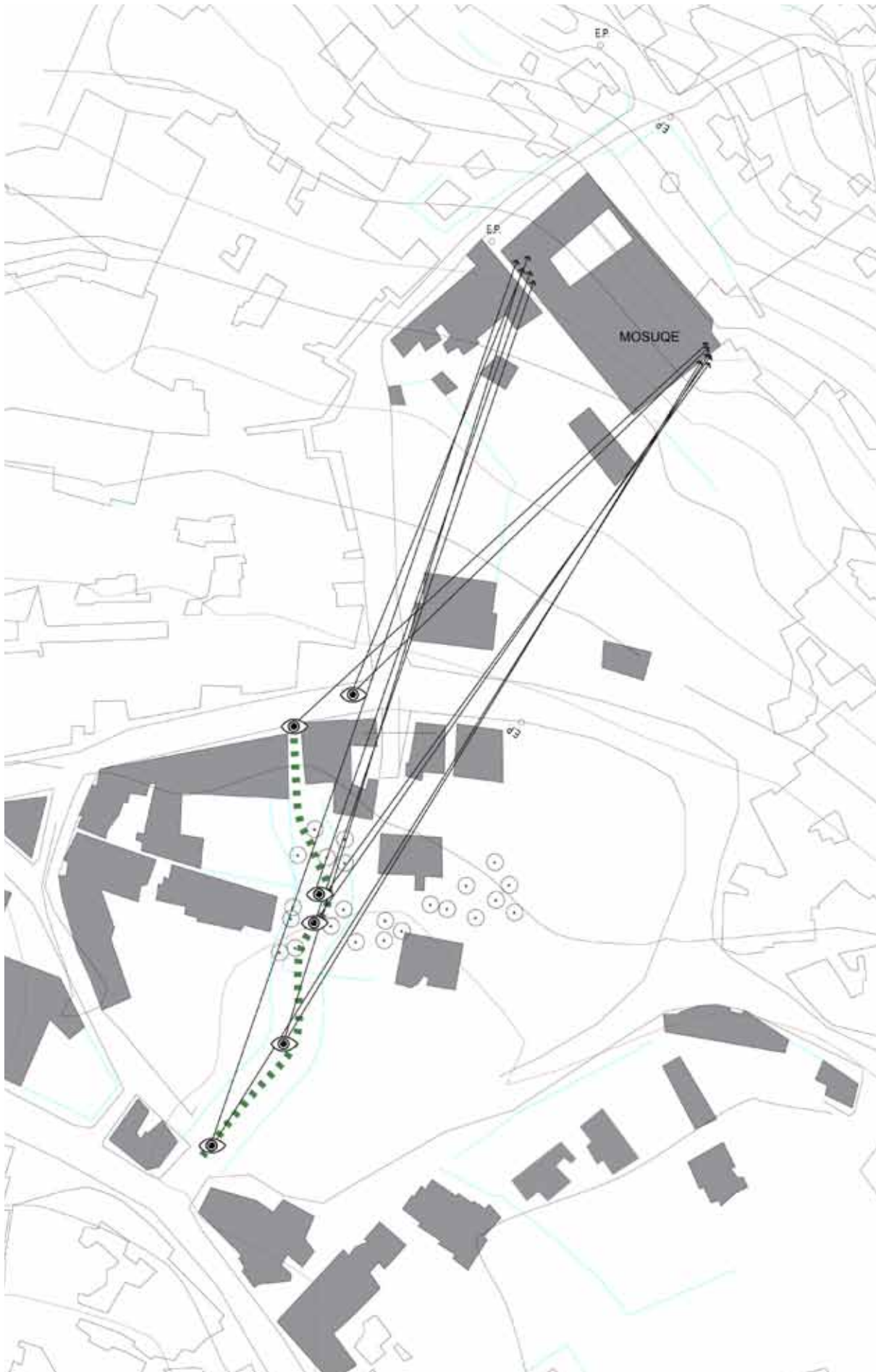

BASKETPLATS

KONTAKT MED MOSKÉN

Siktlinjer mot moskén längs sträket

VÄXTMATERIAL

PRUNUS DULCIS - MANDELTRÄD

- Växer naturligt på bergen runt Hebron.
 - Vita blommor på bar kvist i februari-mars
 - Bladsprickning i mars (efter blomning)
 - Står för hopp, pånyttföelse
 - Torktålig
 - Pyramidal form
 - 4-10 m högt, ca 6 m brett
 - Ätbar frukt
- Trädets ungefärliga storlek vid plantering: höjd: 3 m, bredd: 2 m.
 - C-C vid plantering 4 m.
 - Kronstorlek för fullvuxet träd är ca 6 m. Kronor tillåts växa samman till ett slutet tak.

PINUS PINEA - PINJE

- Paraplyformad krona
 - medelhavska woodlands
 - blommor i mars-maj
 - har kottar = roligt att leka med
 - höjd 12-20 m, ibland upp till 30 m
 - bredd 11-14 m
 - barrträd = vintergrönt
 - ätbara pinjekärnor i kottar
 - rödbruna, runda och skinande kottar
 - träet traditionellt använt som skeppsvirke
- Trädets ungefärliga storlek vid plantering: höjd: 3 m, bredd: 2, 5 m.
 - C-C vid plantering 6 m.
 - När kronbredd > 6 m gallras träd, ca varannat träd tas bort, se illustrationsplan.
 - Träd planterade vid sidan om gången mot moské har från början en storlek så att kronan är högre än siktlinjen mot moskén. Alt accepteras att kronan tillfälligt skymmer siktlinjen.

CERCIS SILIQUASTRUM - JUDASTRÄD

- Lövfällande
 - Gul höstfärg.
 - Djurosa blommor på sen våren
 - Sommargrön
 - Torktåligt
 - Upp till 13 m högt, 10 m brett
 - Stammar från östra Medelhavet, Israel
- Trädets ungefärliga storlek vid plantering: höjd: 3 m, bredd: 2 m.
 - C-C vid plantering 6 m.
 - Kronstorlek för fullvuxet träd är ca 10 m. Kronor tillåts växa samman till ett slutet tak.

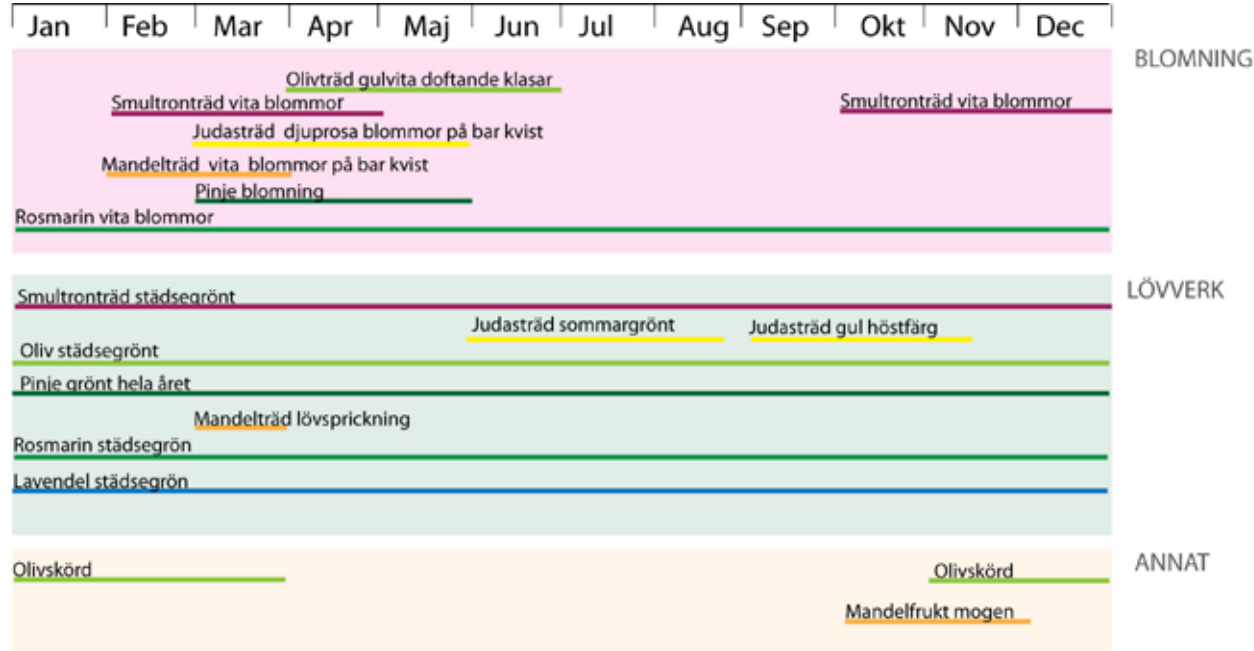

ARBUTUS ANDRACHE - SMULTRONTRÄD

- vacker röd bark som flagnar av och visar citronfärgade fläckar
 - vriden stam
 - städsegrön
 - blommor, vår, höst och vinter
 - höjd 8 m, bredd 8 m
 - från östra medelhavsregionen: Grekland och Israel
 - Bra klätterträd
- Trädets ungefärliga storlek vid plantering: höjd: 3 m, bredd: 2,5 m.
 - C-C vid plantering 5 m.
 - Kronstorlek för fullvuxet träd är ca 8 m. Kronor tillåts växa samman till ett slutet tak.

VÄXTMATERIAL

ÅRSTIDSDYNAMIK

MACCHIA

Macchia kallas det buskskikt som är utbrett i medelhavsklimatets woodlands. Här representeras det av lavendel (*Lavendula angustifolia*), och rosmarin (*Rosmarinus Officinalis*). De är alla väl anpassade till att klara torra perioder.

Busklagret är bra för att hitta egna platser och bygga kojor i.

TORKTÅLIGA GRÄS FÖR EXTENSIVA GRÄSYTOR

- *Cynodon dactylon* - bermudagräs - ett kraftigt gräs som klarar torka och hög belastning
- *Lolium perenne* - engelskt rajgräs - slitstarkt, torktåligt (kräver dock lite vattning), går bra att mixa med andra sorter. Klarar hög belastning.
- *Zoysia japonica* - långsamväxande tätt gräs som är torktåligt. Klarar hög belastning.

OLEA EUROPAEA - OLIVTRÄD

- Har sitt ursprung i området och har odlats under 5000 år.
- En av de viktigaste inkomstkällorna för området än idag.
- Nämns både i Koranen, Talmud och Bibeln.
- Olivträdet är en fredssymbol i judedom, kristendom och islam.

Växtmaterialet för platsen härstammar från regionen och är utvalt för att klara av torka. Växtvalet är baserat på att de olika karaktärerna ska komplettera varandra under årets gång och framhäva årstidsväxlingarna.

Trädtaget är ett viktigt element för platsen. Eftersom platsen är öppen och saknar naturliga skuggmöjligheter spelar de en viktig roll för att platsen ska fungera. För att det över huvud taget ska vara trivsamt att vara och leka på platsen är det viktigt att det finns möjlighet att söka skugga. Träd som skuggbildare bidrar som levande material också positivt till mikroklimatet på annat sätt, med fuktighet och ren luft.

Träd är ett levande och dynamiskt material som växer och förändras över tiden. Det är viktigt att träden kan uppfylla sin funktion som skugggivare redan i ett tidigt stadium. För att Al Ibrahimyye-platsen ska fungera redan från början är det viktigt att det finns möjlighet att söka skugga redan när träden är unga och små.

Vid anläggning av platsen planteras därför de unga träden relativt tätt. Några av träden gallras med tiden när de uppnått en viss storlek.

Olivträdet som ska planteras mitt på platsen ska väljas ut med omsorg. Det ska vara minst XX m högt och Det ska ha karaktär av att vara beskuret under många år...

REFLEKTIONER

Här diskuteras **förslagets för- och nackdelar** samt **examensarbetets arbetsprocess**.

För- och nackdelar med förslaget

Begränsningar till följd av konflikten

Gestaltningförslaget är begränsat av den konflikt som råder i området. Utopiskt sett, hade jag gärna velat planera bort alla avstängningar runt platsen, öppna upp tillbommade vägar och göra den ”israeliska” parken tillgänglig för alla. Gestaltningen av Al Ibrahimyye-platsen kunde då ha sträckt sig längre och gripit mer tag i sin omgivning. Men den politiska konflikt, som får fysiska konsekvenser i det område som jag har arbetat med, ligger tyvärr utanför vad jag som arkitekt kan påverka.

Jag har dock hela tiden haft som utgångspunkt att min gestaltning inte ska befästa de gränser och motsättningar som finns mellan pal-
estiner och bosättare. I stället har jag strävat efter att sudda ut gränserna. I gestaltningen av Al Ibrahimyye-platsen har jag tagit hänsyn till rörelsen upp mot parken, som idag endast israeler får vistas på, och integrerat den i gestaltningen. Om de existerande fysiska gränser, som är befästa på platsen idag, genom gestaltningen ”suddas ut”, kanske gränserna i bästa fall glöms bort (även om det ska mycket till för att de, i det här fallet, ska glömmas).

Jag hoppas att det innebär att Al Ibrahimyye-platsen inte stänger någon ute. Jag hoppas också att den nuvarande ”israeliska” parken, i framtiden kommer vara till för alla. Möjligheten för rörelse mellan parken och Al Ibrahimyye-platsen är då redan lagd på plats.

Säkerhet på platsen

Jag har i gestaltningen lagt en del fysiska ramar för att platsen i sig själv ska uppfattas som trygg. Text kan vuxnas närvaro på platsen ge barn en känsla av trygghet. Den rumsliga strukturen med flera mindre och intima platser gör att man känner sig mindre utsatt på platsen. Att utveckla en god belysningsstrategi för platsen (vilket ligger utanför det här arbetets tidsram)

är ett annat sätt att öka upplevelsen av trygghet på platsen.

Faktum kvarstår dock att så länge som konflikten pågår i området runt platsen, finns det risk att platsen inte uppfattas som trygg. Grundläggande trygghet och frihetskänsla går inte att skapa med design, de kommer med beslut från högre politiska plan.

Stråket genom olivlunden

Att öppna upp ett stråk genom privat mark finns det självklart stora svårigheter med. Det kommer troligtvis att behövas mycket kommunikation och förhandlingar med nuvarande ägare för att projektet ska kunna genomföras.

Jag menar dock att det upplevelsevärde som stråket genom olivlunden kommer att erbjuda människorna i Hebron är mödan värt. Eftersom staden har ont om gröna vägar och platser i övrigt, är de få platser, där det finns möjlighet att komma i närheten av de gröna elementen, extra värdefulla.

Abrahams-moskén har stor betydelse både för invånarna i Hebron och för tillresta besökare från flera olika religioner. Utformningen av vägarna som leder till moskén är därför viktig, och kan tillföra extra dimensioner till upplevelsen av att besöka moskén. Stråket genom olivlunden är utformat så att kontakten med moskén förtydligas med siktlinjer och terrasser, där man kan stanna upp.

Symbolvärdet av olivträdet som kulturell referens är en annan positiv aspekt med stråket. Olivträdet har brukats och varit ett viktigt levebröd för människorna i regionen under årtusenden. Olivträdet är, liksom moskén, en gemensam kulturell referens, som sträcker sig över religiösa gränser. Dessutom är det en symbol för fred.

Man kan också fundera på om inte stråket kommer att påverka olivlunden negativt. Om trycket på stråket blir högt kommer olivlun-

den inte i samma utsträckning behålla sin nuvarande karaktär.

Privatlivet för boende i husen runt olivlunden kommer att påverkas. Men stråket är till stor del omgivet av olivträd som skärmar av mot bebyggelsen.

Vatten

Vattnet som element är en viktig del av förslaget, men kan kanske betraktas som svårt att realisera och resursslukande i ett så torrt klimat. Men mellanösterns trädgårdskultur har en lång historia av tekniker för använda vatten som ett centralt element, utan att slösa på det.

Vattnelementet i gestaltningförslaget har tagit hänsyn till att det inte alltid finns mycket vatten att tillgå. Systemet kan stängas på och av. Det behövs inte mycket vatten för att upplevelsen av en vattenspegel ska uppnås, bara ett tunt skikt ovanpå stenbeläggningen.

Det faktum att vattenspegeln är en del av torget och inte ett upphöjt element eller en bassäng hoppas jag kunna överbrygga eventuella tveksamheter om det är ”tillåtet” att leka och interagera med det.

Träd

I ett varmt och torrt klimat är möjlighet att söka skugga en förutsättning för att det över huvud taget ska vara trivsamt att vara eller leka på en plats. Eftersom Al Ibrahimyye-platsen är öppen och saknar naturliga skuggmöjligheter spelar träden en viktig roll, för att platsen ska fungera. Det är viktigt att platsen redan när den är nyanlagd kan bidra med skugga. Ett försök att uppnå detta har gjorts genom att plantera träden relativt tätt och sedan gallra träd, som blir för stora, efter hand (se växtmaterial sid 72). På vissa ställen är behovet mer kritiskt, text över rutchbanan som kan bli väldigt het i solen. På sådana ställen kan tillfälligt andra slags skuggbildare uppföras, i väntan på att växtmaterialet blir tillräckligt stort, text skuggnät.

Olika åldrar, olika behov

Som nämndes i bakgrundskapitlet, så definieras barn (av FN) som personer upp till 18 år. Skillnaderna på önskemål och behov i utemiljön kan förstås vara stora inom det åldersspannet. Jag tror att gestaltningsförslaget för platsen kan leva upp till barns behov i olika åldrar.

Utöver de sinnliga upplevelser som platsen bjuder på, finns en rad konkreta aktiviteter för de olika åldersgrupperna. Från de mindre barnens stilla lek på lekredskap, till de äldre barnens mer livliga spring, klättring och kojbyggen i terrängen. För ungdomar finns det möjlighet att umgås vid en av de mindre platserna med bänkar och bord, eller spela street-basket. Vuxna kan mötas på platsen och stanna upp medan de betraktar barnens lek. Vattenspelet på torget är ett element som förhoppningsvis kan locka både vuxna och barn i olika åldrar till lek.

Avskildhet

Flickors önskemål om platser med aktiviteter bara för flickor och platser med en fysisk gräns mellan pojkar och flickor, tycker jag är svår att tillmötesgå till hundra procent på en offentlig plats. Men platsens struktur, där kullar och träd skapar flera intima rum, möjliggör en viss avskildhet. Förhoppningsvis är det tillräckligt för att även flickor ska vilja vistas på platsen.

Reflektioner över arbetsprocessen

Jag tycker att det har varit engagerande och fantastiskt roligt att utföra det här examensarbetet! Men vägen framåt har inte alltid varit rak. Projektet har förändrats och utvecklats under arbetsprocessens gång.

Att besöka platsen i ett relativt tidigt skede av processen var värdefullt för mig. Innan resan hade jag svårt att förstå och sätta mig in i platsen och situationen som jag skulle arbeta med. Det gjorde det också svårt att veta vilken litteratur jag skulle söka efter. Med resan och allt vad den innebar fick jag svar på många av mina frågor och projektet fick en tydligare form.

Teckningsprojektet, som jag utförde i Hebron, var bra eftersom jag genom det fick kontakt med barnen som har sin vardag i anslutning till platsen som ska gestaltas. Att sätta sig in i metoder för att tolka barnteckningarna var dock en tidskrävande process som i förhållande till det ringa resultat jag kom fram till, fick en alltför stor del av examensarbetets tid. Att sätta mig in i metoder för att tolka barnteckningar låg också utanför examensarbetets huvudsakliga ämnesområde, eftersom metoderna ofta låg inom ämnen som barnpsykologi och pedagogik. Min oerfarenhet innanför dessa områden gjorde mitt sökande efter kunskaper i ämnena famlande.

Om jag ska utföra någon liknande form av brukarmedverkan med barn en annan gång, kommer jag försöka att hitta en metod som är mindre tidskrävande och lättare att tolka resultat ifrån.

Det har varit en utmaning i arbetsprocessen att hålla en kunskapssökande teoretisk arbetsprocess igång parallellt med en kreativ gestaltningsprocess. I mitt arbete har jag försökt att varva de två processerna, både för att inte hamna efter i någon av dem, men också för att behålla ett samband mellan teori och praktik. Jag tycker att den arbetsmetoden har fungerat

bra och att mitt arbete har uppnått det sambandet.

Jag har insett att det är viktigt att begränsa arbetets omfattning för att kunna ro det land. Jag hade en tendens att höja ambitionsnivån för arbetet ju mer jag lärde mig om ämnet. Höga ambitioner är bra, men förmågan att avsluta ett projekt inom en förutbestämd tidsram tror jag är minst lika viktig i arbetslivet.

Tryckta källor:

Aronsson, Karin (1997): *Barns världar – barns bilder*. Stockholm, Bokförlaget Natur och Kultur. ISBN: 91 27 06767 X

Bianca, S. 2000, *Urban Form in the Arab World - Past and Present*, Thames & Hudson, London.

B'Tselem - The Israeli Information Centre for Human Rights in the Occupied Territories, 2007, *Ghost Town- Israel's Separation Policy and Forced Eviction of P alestinians from the Centre of Hebron*. ISSN: 0793-520X

Cele, S. 2006, *Communicating Place – Methods for Understanding Children's Experience of Place*, Stockholms universitet.

Chawla, L. (ed.) 2002, *Growing Up in an UrbanisingWorld*, UNESCO, Paris, Frankrike.

Clay, N. 1971, Miniparks- diminishing returns. *Parks and recreation*, (Jan) 23-26.

Clay, n. 1972, Landscapes for Urban Play. *Architectural Forum*, 137, 34-39.

Cosco, N. & Moore, R. (2002), *Our Neighbourhood is Like That! Cultural Richness and Childhood Identity in Boca-Baraccas, Buenos Aires*. Sid. 35-56 i Chawla, L. (ed.) 2002, *Growing Up in an UrbanisingWorld*, UNESCO, Paris, Frankrike.

Cox, Maureen V. (1993): *Children's Drawings of the Human Figure – Essays on Developmental Psychology*. Hove, Lawrence Erlbaum Associates Ltd. ISBN: 0-86377-268-4

Davidsson, C. C. (ed.)1998, *Legacies for the future –Contemporary Architecture in Islamic Societies*, Thames & Hudson Ltd, London

Day, C.2007, *Environment for Children – Passive Lessons from the Everyday Environment*, Elsevier Ltd, Oxford and Burlington.

Estvad Petersen, S. 2005, *Drömmen om para-*

diset - islamisk havekultur, Nordisk Forlag A/S, Köpenhamn

Gehl, 2003, *Livet mellem husene – udeaktiviteter og udemiljøer*, Arkitektens Forlag, Köpenhamn

Gildemeister, H. 2004, *Gardening the Mediterranean Way - Practical Solutions for Summer-Dry Climates*, Thames & Hudson, London

Grey-Wilson, C. 2000, *Gyldendals Middelhavsflora*, Gyldendalske boghandel, Nordisk forlag, Köpenhamn

Hakim, S. 1986, *Arabic-Islamic Cities - Building and Planning Principles*, Routledge & Keagan Paul plc

Hart, R. 1979, *Children's Experience of Place*, Irvington, New York.

Harms, G. 2005, *The Palestine Israel Conflict – a Basic Introduction*, Pluto Press, London

Hylander, T. 1975, *Middelhavsflora - Blomster, buske og traer Middelhavet runt*, Höst og Söns Forlag, Köpenhamn.

Koppitz, Elisabeth M.(1984):*Psychological Evaluation of Human Figure Drawings by mId-dle School Pupils*. Orlando, Grune & Stratton, Inc. ISBN:0-8089-1682-3

Kuhfuss, W. 1979, *Evolution genom lek*, Järna tryckeri .

Kylin, M. 2004, *Från koja till plan – om barnperspektiv på utemiljön i planeringssammanhang*, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsplanering ,Alnarp. ISSN: 1401-6249, ISBN: 91-576-6754-3

Lynch, K.(ed) 1977, *Growing Up in Cities – Studies of the Spatial Environment of Adolescence in Cracow, Melbourne, Mexico City, Salta, Toluca, and Warszawa*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts and London, England, UNESCO, Paris.

Mårtensson, F. 2004, *Landskapet i leken – en studie av utomhuslek på förskolegården*, Institutionen för landskapsplanering, Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp. ISSN: 1401-6249, ISBN:91-576-6489-7

Olds, A. 2001, *Child Care Design Guide*, McGraw Hill.

Prescott & Jones (1967) cited in Dudek, Mark (1996) *Kindergarden Architecture*.

Ruderberg, Stephanie Linda et al (2001) 'Living and coping with ongoing violence – a cross national analysis of children's drawings using structured rating indices', *Childhood* 8(1) 31-55

Skantze, A 1989, *Vad betyder skolhuset? Skolans fysiska miljö ur elevernas perspektiv studerad i relation till barns och ungdomars utvecklingsuppgifter*. Rapport nr 7. Stockholm, Stockholms universitet, pedagogiska institutionen.

Titman, W 1994, *Special places, special people. The hidden curriculum of school grounds*. WWF UK/Learning through Landscapes, Rayment Printers, Dorking.

Vedel, H. et al. 1977, *Traer og buske omkring Middelhavet*, Gyldendalske boghandel, Nordisk forlag, Köpenhamn

Winnicott, D. W. 1995/1971, *Lek och verklighet*, Natur och kultur, Stockholm

Muntliga källor:

Atta Al-Furookh, rektor på Al-Ibrahimyye-skolan i Hebro. 2009-04-27

Jihan Shuwaki, rektor på Al-Fahaa-skolan i Hebron. 2009-04-23

Maria Weimers, Barn- och ungdomspsykiatriska avdelningen (BUP), Uppsala Akademiska Sjukhus, 2009-06-11

Reem Al Shirif, rektor på Cordobha-skolan i Hebron.

Elektroniska källor:

CABE (Comission for Architecture and the Built Environment): Public Space Lessons – Designing and Planning for Play, 2008 Internet: www.cabe.org.uk/ hämtad 2009-05-16

Hammad, S. & Bakri, T., Learning by Doing: The Experience of Popular Achievement in Palestine, *Children, Youth and Environments* 17(3), 2007. Internet: <http://www.colorado.edu/journals/cye/> (hämtat 2009-06-16)

Hart, J: Empowerment or Frustration? – Participatory Programming with Young Palestinians, *Children, Youth and Environments* 17(3), 2007. Internet: <http://www.colorado.edu/journals/cye/> (hämtat 2009-06-16)

Karsten, L: Increasing Children's Freedom of Movement – Introducyion, *Children, Youth and Environments* 16(1), 2006. Internet: <http://www.colorado.edu/journals/cye/> (hämtat 2009-06-16)

Noschis, K., Child Development Theory and Planning for Neighbourhood Play, *Children's Environments* 9(2), 1992. Internet: <http://www.colorado.edu/journals/cye/> (hämtat 2009-06-16)

Mårtensson, F & Kylin, M: Många kojor och mycket spring – att planera med barns perspektiv. *Gröna fakta* 3, 2005 (pdf-fil). Internet: <http://www.movium.slu.se/medlem/dokument/GronaFakta/Fakta2005-3.pdf>. Hämtad 2009-06-08.

Olsson Lieberg, T: Barn söker trygghet, spänning och utmaningar. *Gröna Fakta* 8, 2006 (pdf-fil). Internet: <http://www.movium.slu.se/medlem/dokument/GronaFakta/Fakta2006-8.pdf> hämtad 2009-07-14

Olwig, K. R.: The childhood deconstruction of nature, *Childrens Environments Quartely*, Vol 6, No 1 (spring) 1989 (pdf-fil). Internet: <http://www.colorado.edu/journals/cye/> (hämtat

2009-06-16)

www.barnombudsmannen.se, 2009-07-19

<http://www2.amnesty.se/>, 2009-07-19

Kartor:

UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2007, West Bank Closures – Hebron Old City

APPENDIX

Här finns alla **teckningar och beräkningar** från teckningsprojektet redovisade, samt ett **utdrag av skissproessen**.

Instruktioner utdelade till lärare inför teckningsprojekt

To the teacher

This study is a part of our final projects in architecture and landscape architecture, where we study and work with children's urban spaces in Hebron. The aim of the study is to get a clearer picture of children's experiences of public space in Hebron and to give the children a chance to document their everyday life and their relation to public space. The children will also have a chance to express their own ideas and wishes for public space.

For the study we need about 1-1.5 hour per day during two school days. Perhaps the study can be integrated in for example an arts class.

Test group:

- One or two school classes, all together 20-30 children
- Age of children: 9-11 years old (preferably)

Materials:

We will bring all materials needed for the study (paper, pencils, crayons, single use cameras).

DAY 1

Draw your way to school

In this project children are asked to illustrate their way to school.

Ask the children to:

1. Ask the children to draw a (mental) map of Hebron.
2. Mark out their way they walk to school on the (enclosed) map. (The children might need the teachers assistance for this)
3. Make one drawing with the good things you see or meet on your way to school. Special buildings, things or people you like, find beautiful or interesting.
4. Make one drawing with the bad things you see or meet on your way to school. Things you don't like, find scary or ugly.
5. Illustrate if you have a favourite place, special place or secret place. What is good with this place? What do you do in this place? Who do you play with in this place?

DAY 2

What would you like to have in your town/on this place?

We are planning to make new designs for two places close the school. On these places we will take special care for children. Ask the children to express their wishes for that place. What is important to them? How would they like to use the the space? Playground? What do they want to play? Sports? Garden? Places to sit? Swings?

Take photos of your local environment

In this exercise two girls and two boys are chosen to participate in the project.

The students get one single use camera each and some instructions on how to use them.

Part 1:

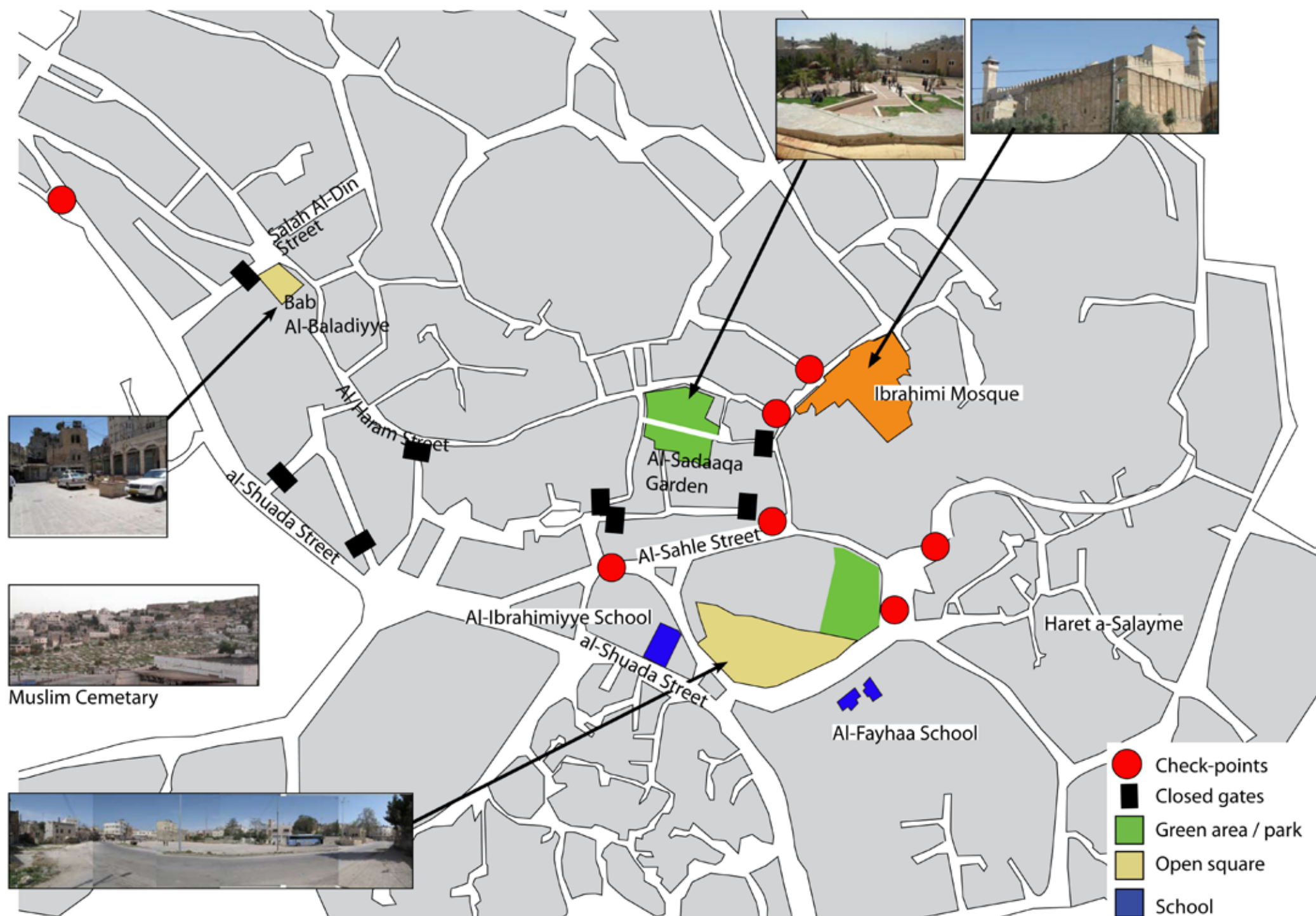
1. Hand out cameras to the children and give them instructions on how to use them.
2. Ask the children to carry the camera around the next 2-3 days and document their local environment:
 - their home and their family
 - where they go
 - where they play
 - what they play
 - anything that they find interesting

Part 2:

When the children has taken photos we will collect the cameras and develop the photos.

1. Ask the children to glue the developed photos on big papers.
2. Ask the children to write short comments on what is on the pictures.

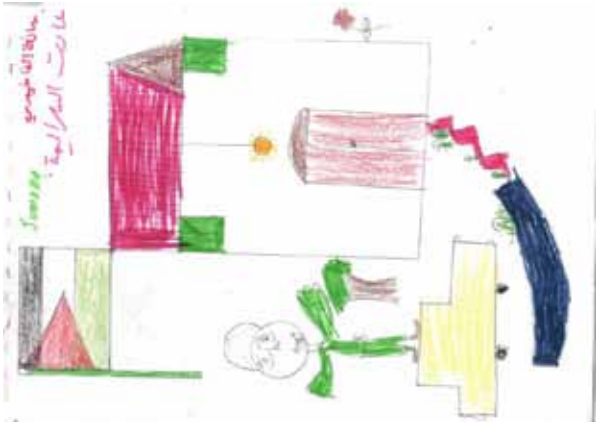
Karta för undersökning av barns skolväg

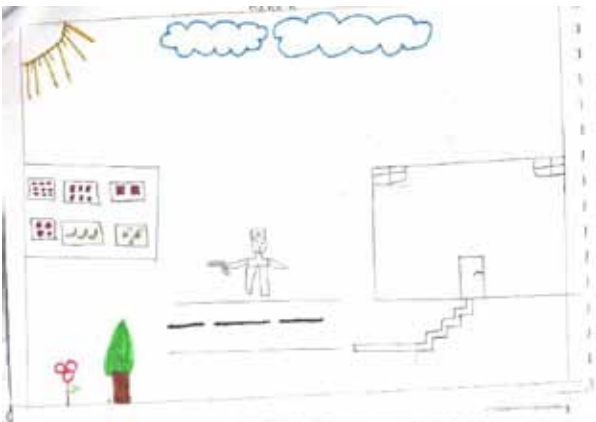
Teckningar av skolväg: Al Fayhaa

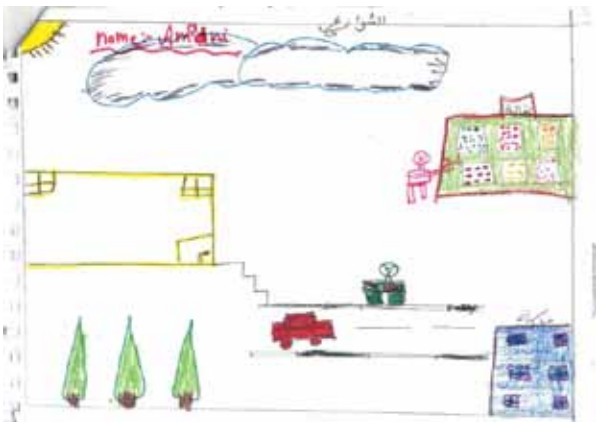
F1

F2

F3

F4

F5

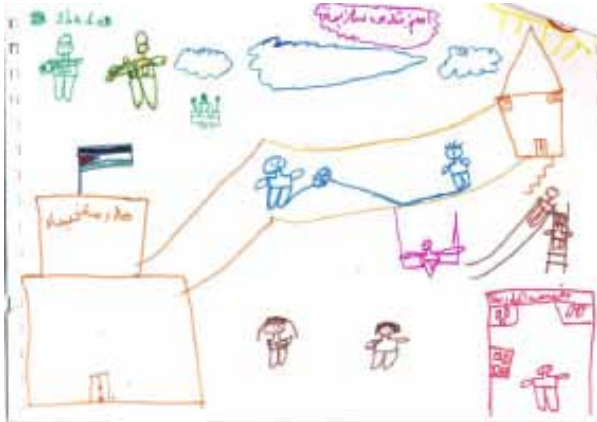
F6

F7

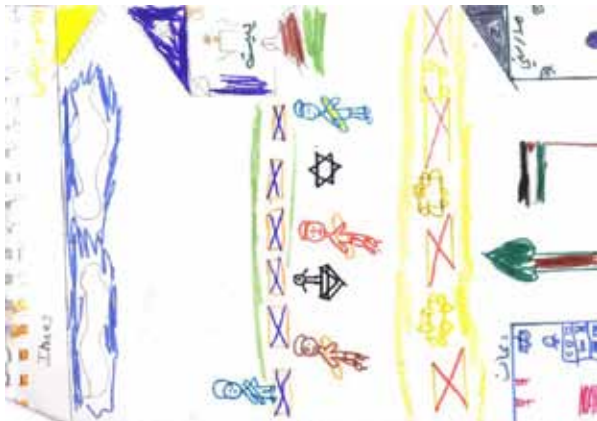
F8

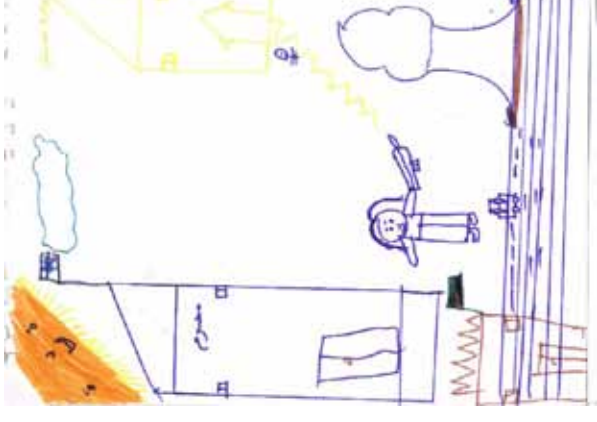
F9

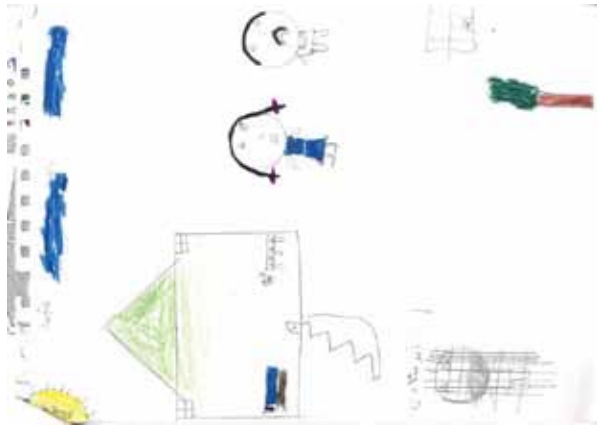
F10

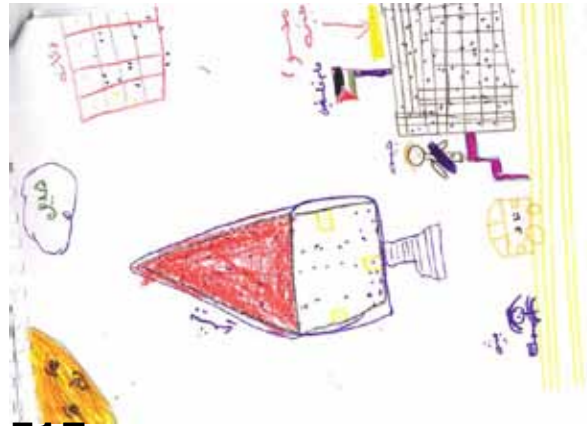
F11

F12

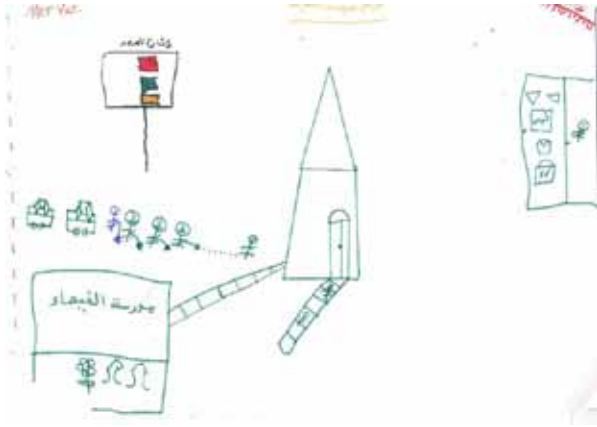
F13

F17

F21

F14

F18

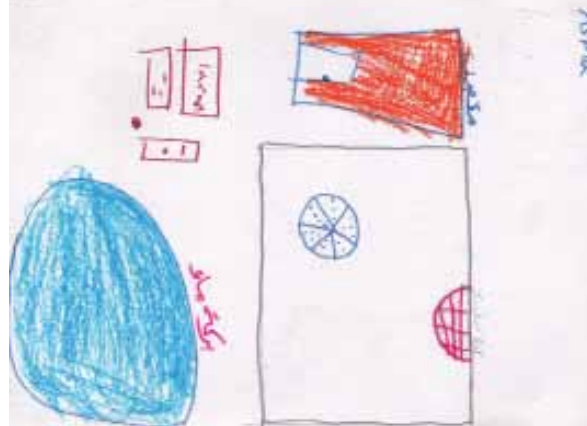
F15

F19

F16

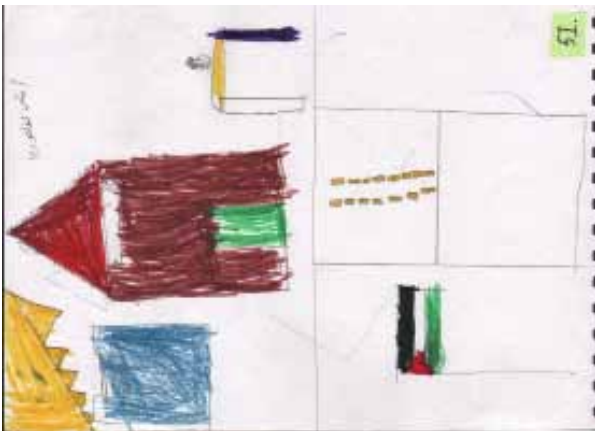

F20

Teckningar av skolväg: Al Ibrahimyye

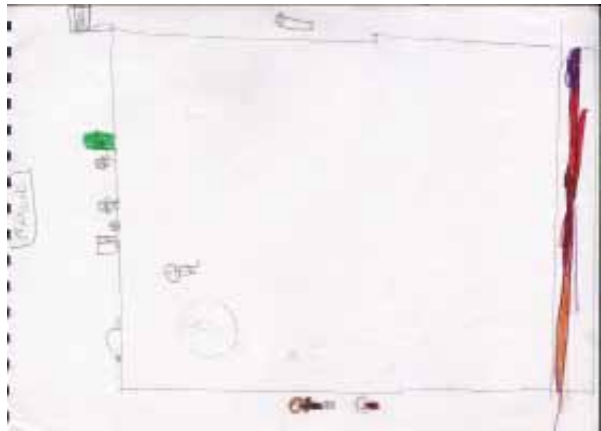
P1

P5

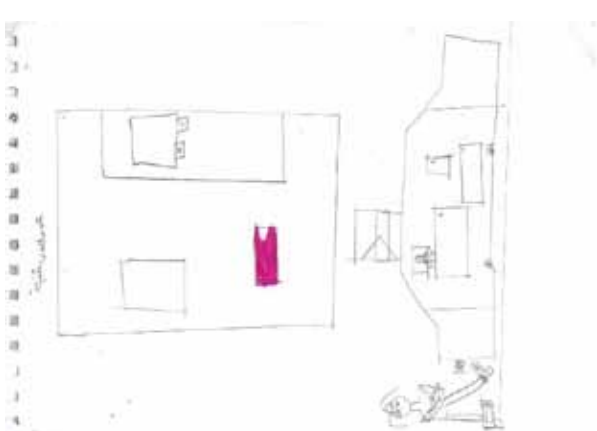
P9

P2

P6

P10

P3

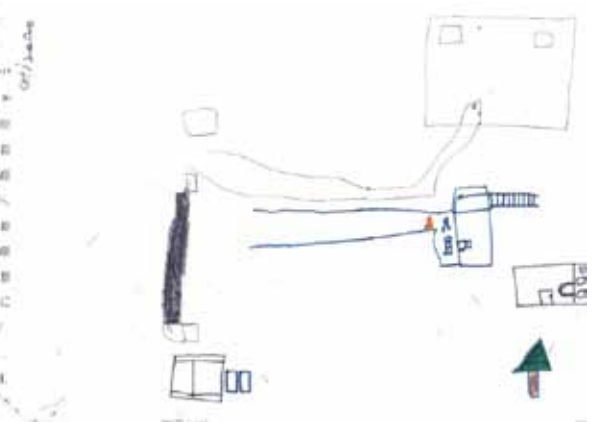
P7

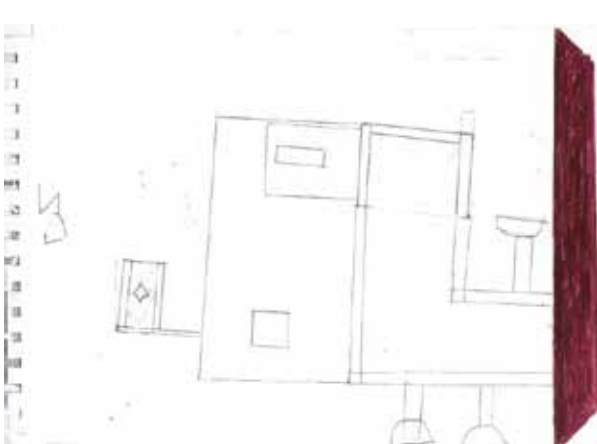
P11

P4

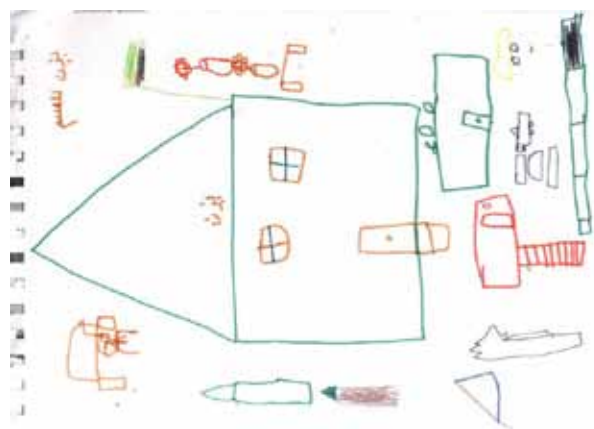
P8

P12

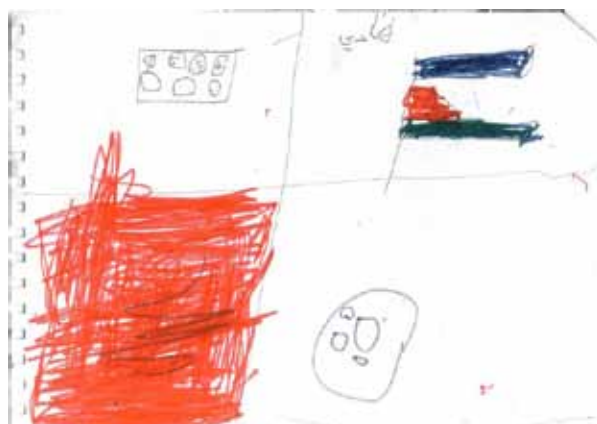
P13

P17

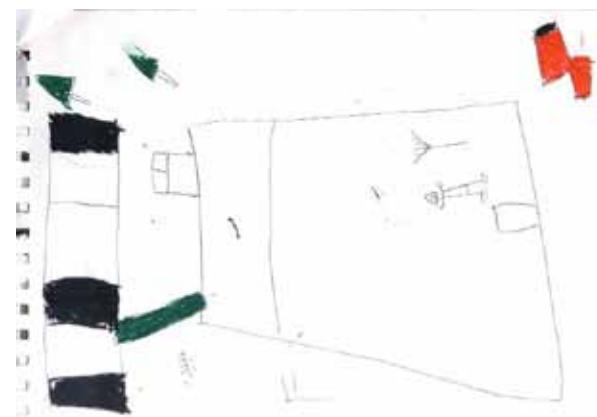
P21

P14

P18

P22

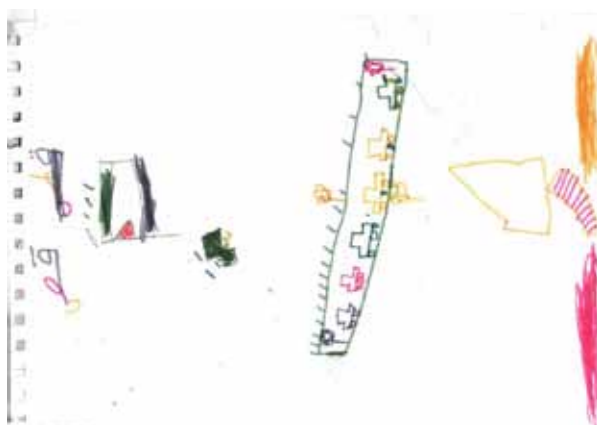
P15

P19

P23

P16

P20

P24

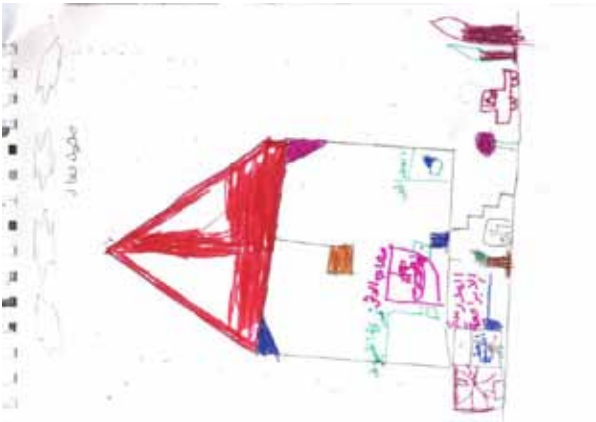
Teckningar av skolväg: Al Ibrahimyye

P25

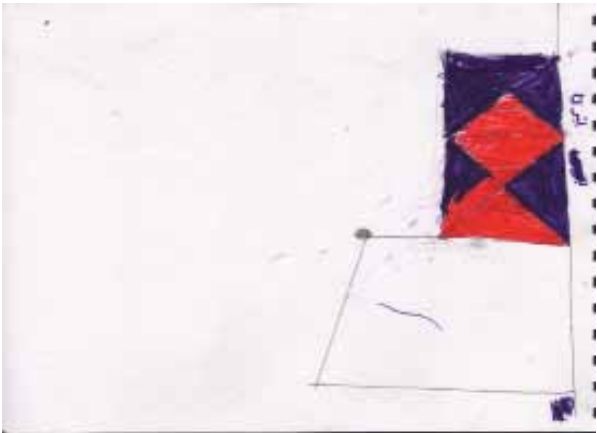
EJ RÄKNAD

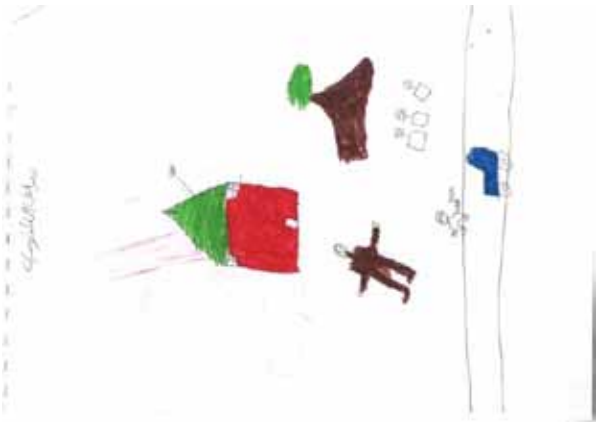
P26

P30

EJ RÄKNAD

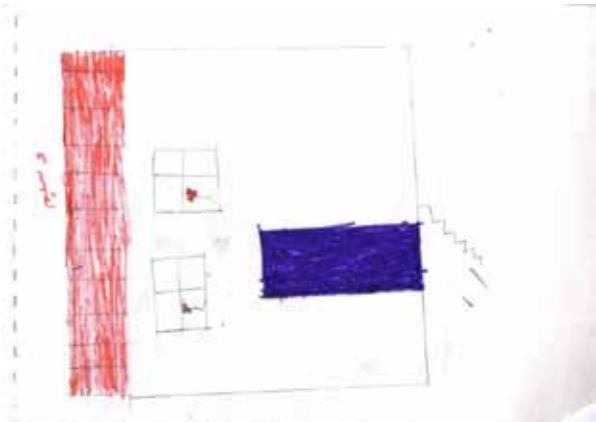
P27

P31

EJ RÄKNAD

P28

Beräkningar skolväg: Al Fayhaa

Excercise 1 "draw your way to school									
School	Date	Gender	Age	Number of students					
Al-Fayhaa	2009-04-28	Girls	9-11 years old	21					
	Soldier/checkpoint	Building	Military car / car	Person other than soldier	Traffic light	Tree or flower	Palestinian flag	Israeli flag or star	
F1		1	1	1			1		
F2		1	1	1			1	1	
F3		1	1				1		
F4			1	1			1		
F5		1	1	1				1	
F6			1	1		1		1	
F7			1				1	1	
F8		1	1	1					
F9		1	1	1				1	
F10		1	1	1		1		1	
F11		1	1	1			1	1	
F12		1	1	1			1	1	
F13			1				1		
F14		1	1	1		1	1		
F15		1	1	1			1		
F16		1	1	1			1	1	
F17		1	1	1				1	
F18		1	1	1			1	1	
F19		1	1			1	1		
F20		1	1						
F21			1				1		
SUM		16	21	15	15	4	14	11	
Procent		76,19047619	100	71,42857143	71,42857143	19,047619	66,66666667	52,38095238	
								19,047619	

BERÄKNINGAR SKOLVÄG AL FAYHAA

Sun	Animals	Children playing	Number of counted elements	Text skriven på teckning
				6
				6
1				4
1				5
1				7 Al-Fayhaa School
1	1			7
1	1			6
1	1			6
1		1		7 school shop/cantine
1				6
1				8
1				8
1				4
1				7 traffic light, al-fayhaa, Coca Cola, chips
1				6 name, soldier, shoeshop
1				6
1				5 soldier,soldier, shop
1				7
				5 God is higher than everyone, Haryet-y_salame, Al-Fa
				2 shop, school, soldiers
				2
16	3	1	120	
76,19	14,28571	4,761904762		
Average of counted element			5,714285714	

Beräkningar skolväg: Al Ibrahimyye

Excercise 1 "draw your way to school									
School	Date	Gender	Age	Number of students					
Al-Ibrahimy	2009-04-28	Boys	8 years old	31					
	Soldier/checkpoint	Building	Military car / car	Person other than soldier *	Traffic light	Tree or flower	Palestinian flag		
P1		1	1		1	1	1		
P2				1			1		
P3	1	1	1	1			1		
P4		1	1	1			1		
P5		1				1	1		
P6		1					1		
P7		1	1	1		1	1		
P8	1	1				1			
P9		1		1		1			
P10	1	1	1				1		
P11			1	1		1			
P12		1							
P13		1		1					
P14							1		
P15		1		1		1	1		
P16		1	1			1	1		
P17	1	1	1			1	1		
P18		1		1		1			
P19		1		1		1	1		
P20		1		1					
P21	1	1	1						
P22		1		1		1			
P23		1		1					
P24		1	1	1		1			
P25		1	1	1					
P26	1	1	1	1		1			
P27	1	1	1	1		1			
P28		1				1			
P29		1				1			
P30		1		1			1		
P31			1	1					
SUM	7	27	14	19	1	17	14		
Procent	22,58064516	87,09677	45,16129032	61,29032258	3,2258065	54,83870968	45,16129032		

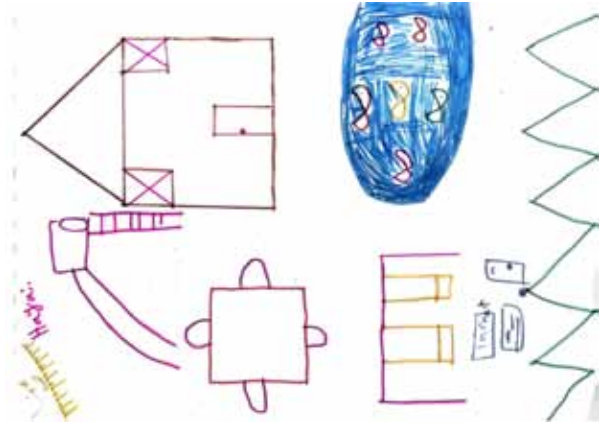
e only counted as soldiers when it's cl

BERÄKNINGAR SKOLVÄG AL IBRAHIMYYE

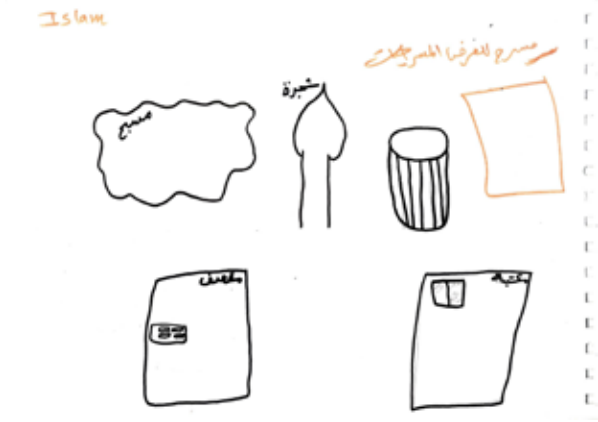
Israeli flag or star	Sun	Animals	Children playing	Number of counted elements	Text skriven på teckning
		1			6
			1		3
1					6
					4
		1			4
		1			3
					5
					3
					3
					4
					3
1					2
					2
					1
					4
					4
					5
					3
					4
					2
					3
1					4
					2 name
					4
					3
					5 namn, Al-Ibrahimyye school, 9th grade, home/house, wc
					5
					2
					2
					3
					2
	3	3	0	1	106
9,677419355	9,677		3,225806452		
Average of counted elements/drawing			3,419354839		

lear that thay are. When doubtful, they are counted as "peson other than soldier". According to the english techer though, most of them were soldiers

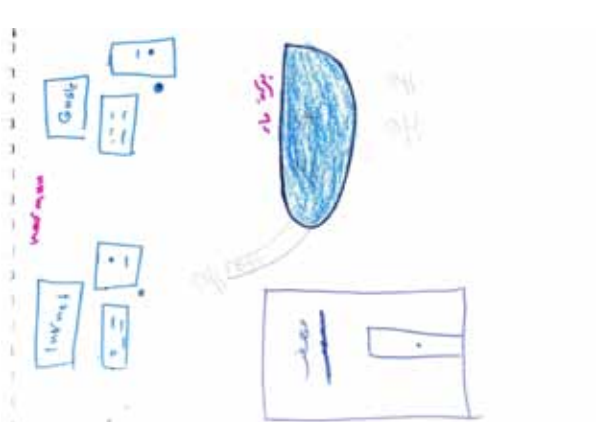
Teckningar av önskemål: Al Fayhaa

FF1

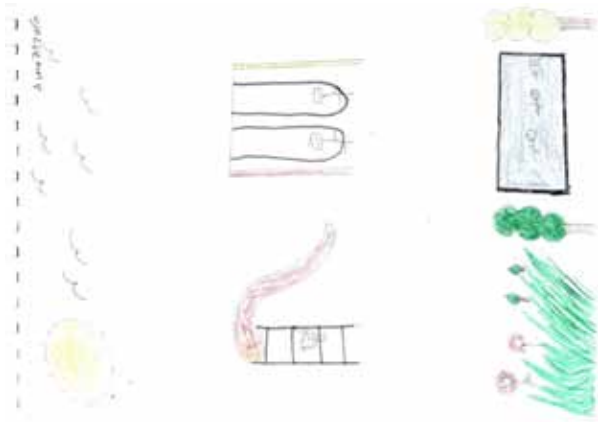
FF5

FF9

FF2

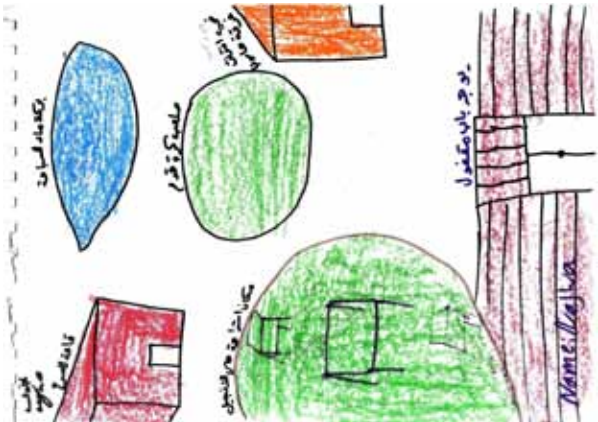
FF6

FF10

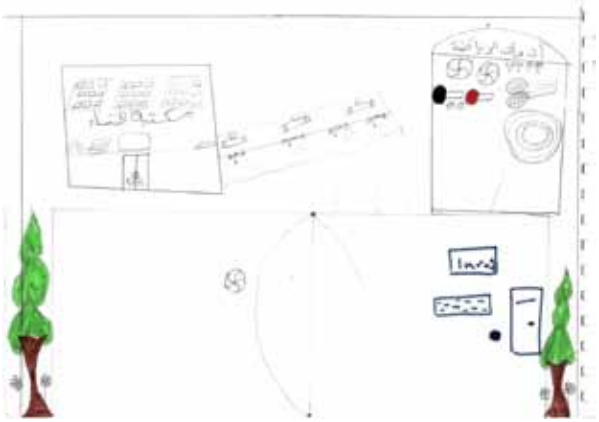
FF3

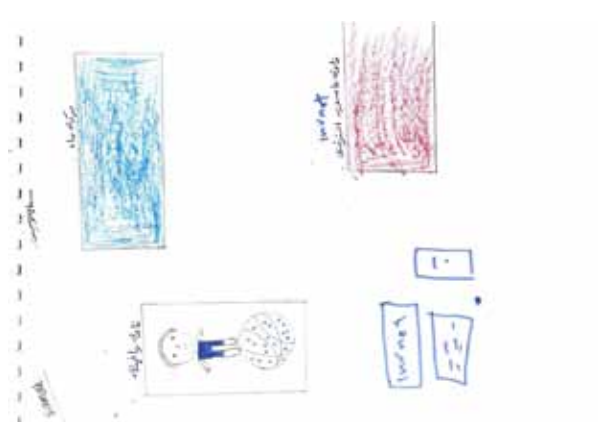
FF7

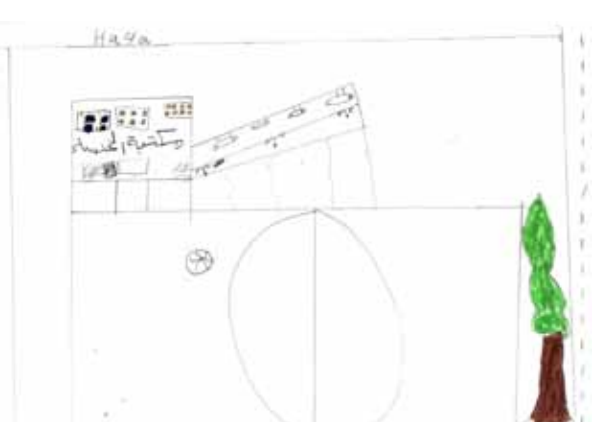
FF11

FF4

FF8

FF12

FF13

FF17

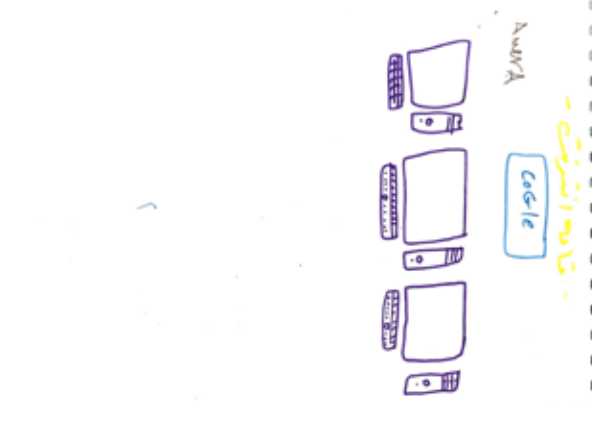
FF14

FF18

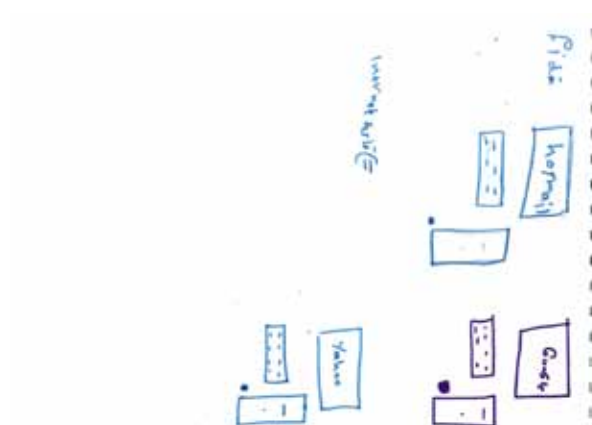
FF15

FF19

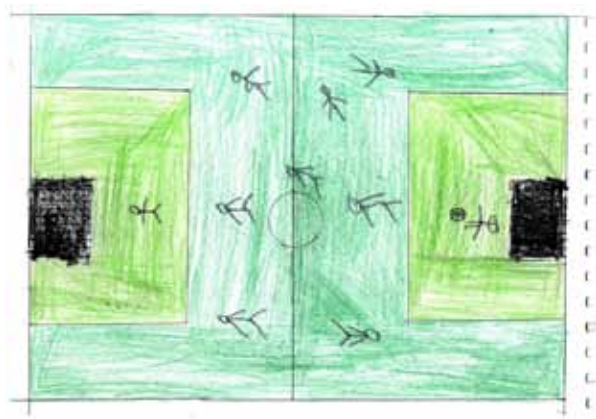

FF16

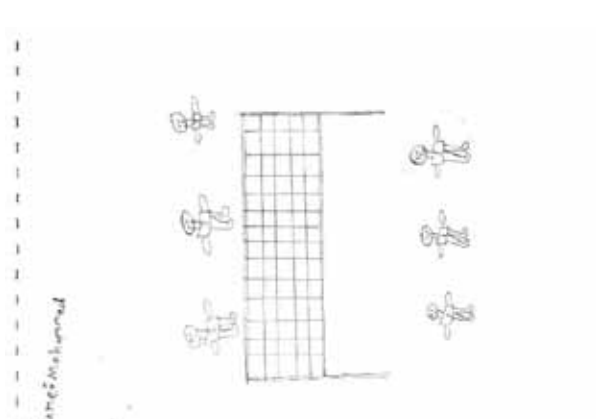

FF20

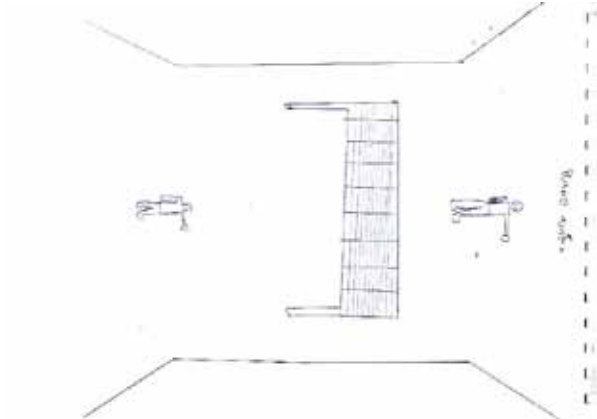
Teckningar av önskemål: Al Ibrahimyye

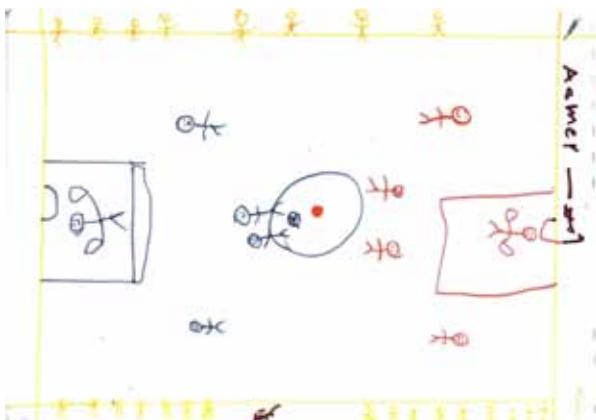
PP1

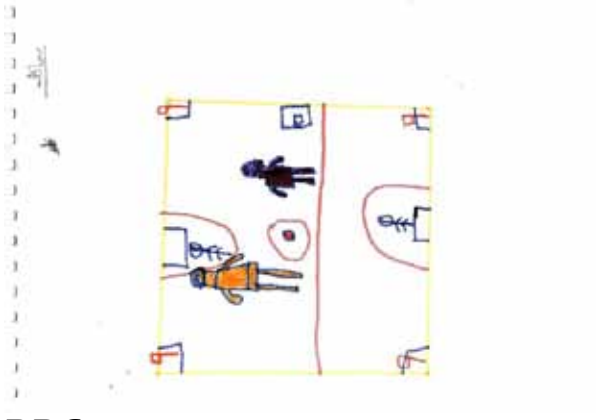
PP5

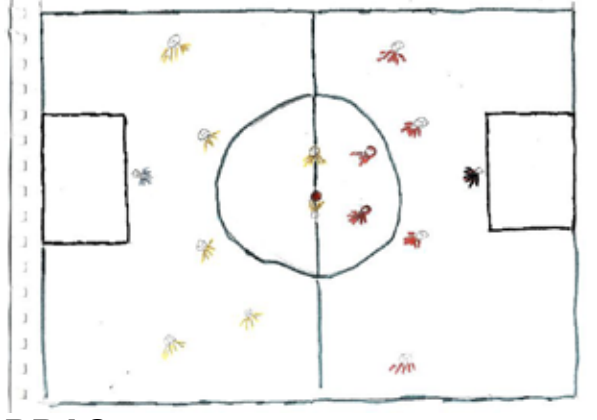
PP9

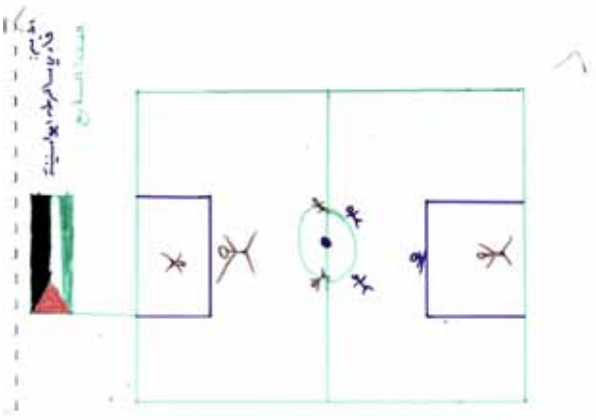
PP2

PP6

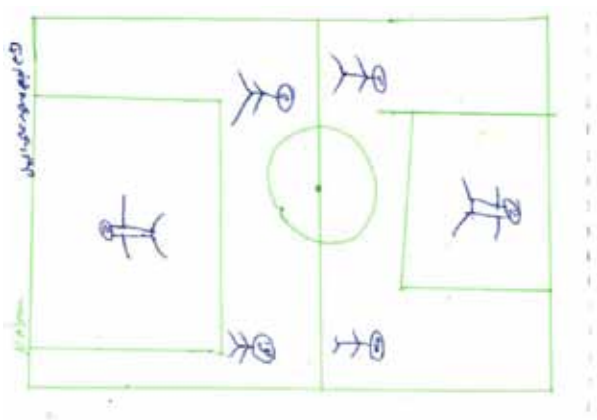
PP10

PP3

PP7

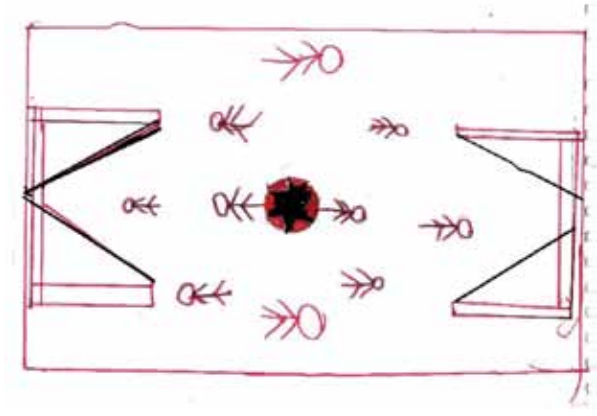
PP11

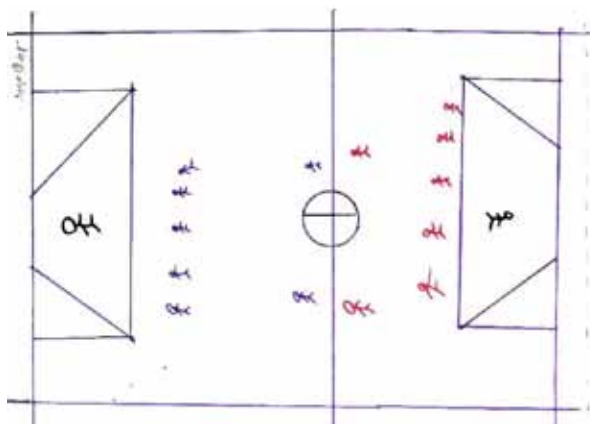
PP4

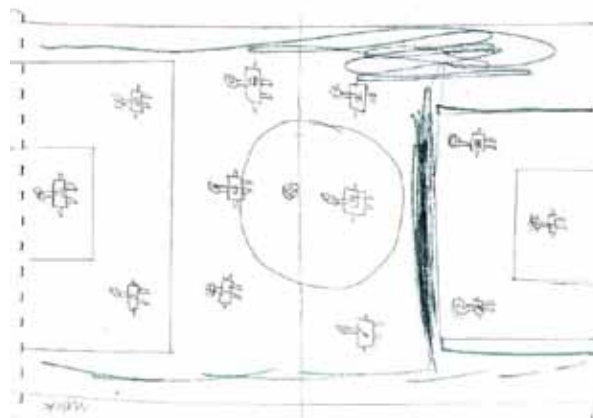
PP8

PP12

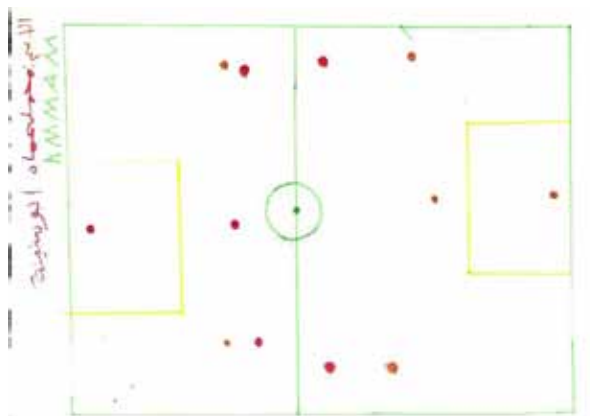
PP13

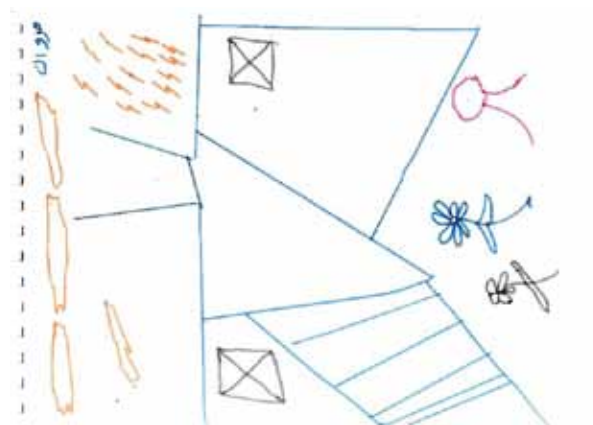
PP17

PP21

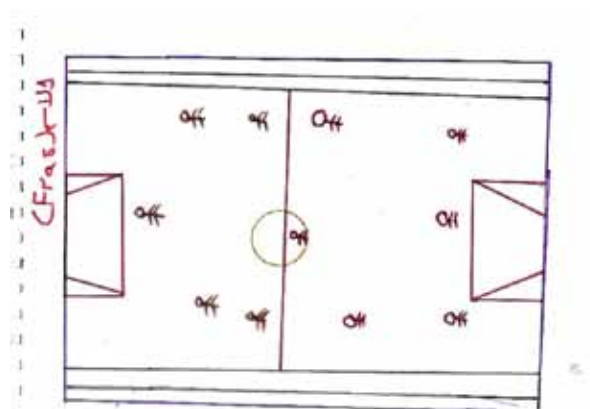
FF14

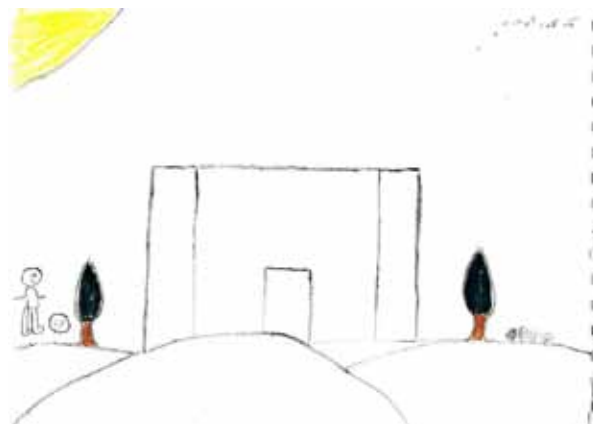
PP18

PP22

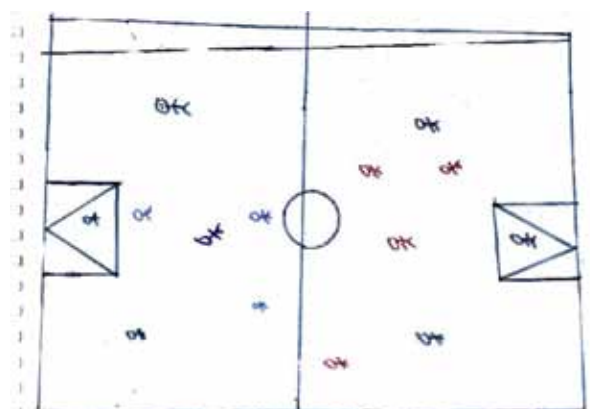
PP15

PP19

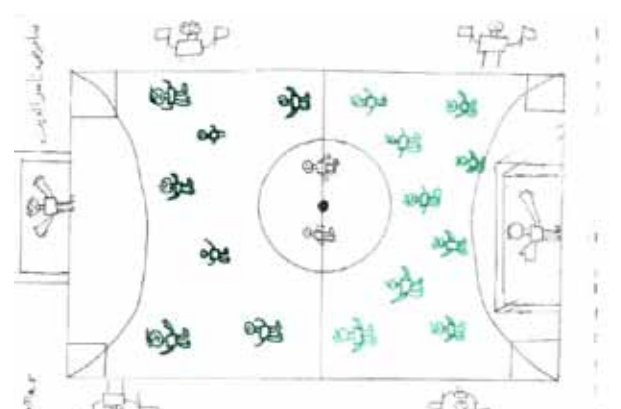
PP23

PP16

PP20

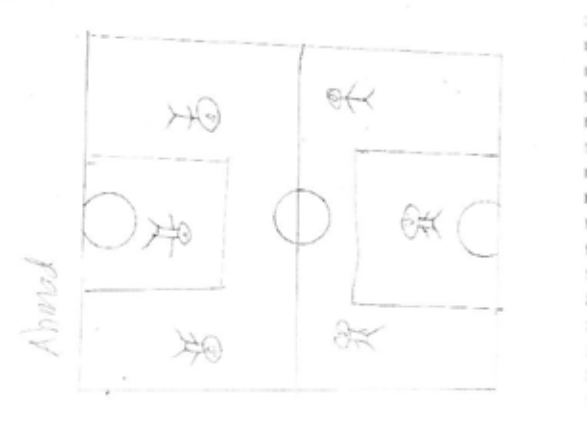

PP24

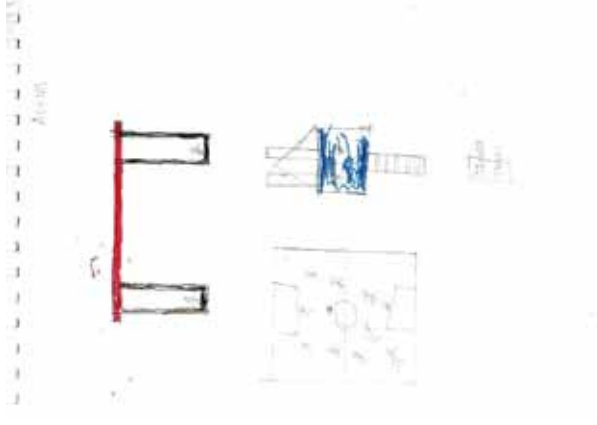
Teckningar av önskemål: Al Ibrahimyye

PP25

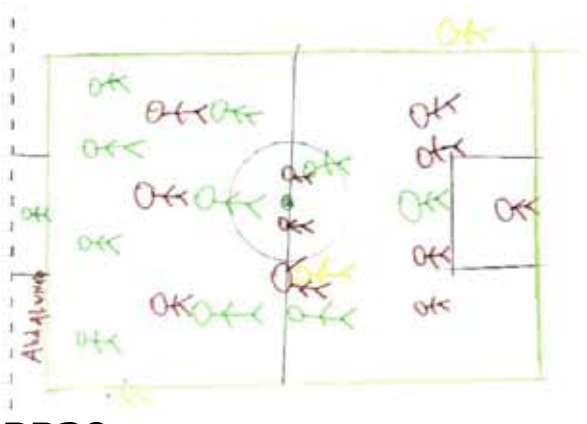
PP29

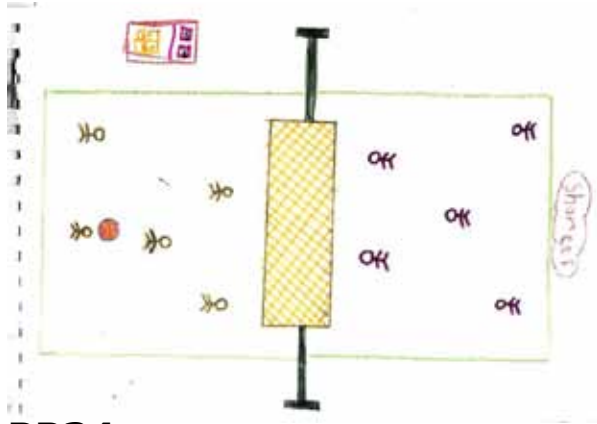
PP33

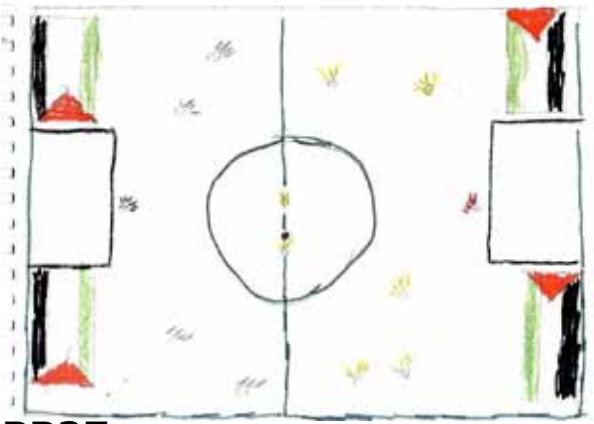
PP26

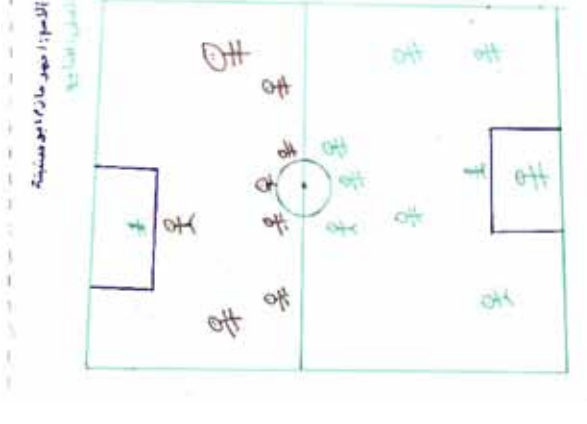
PP30

PP34

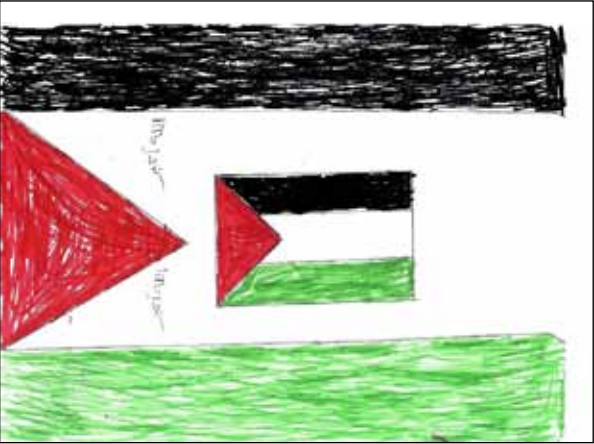
PP27

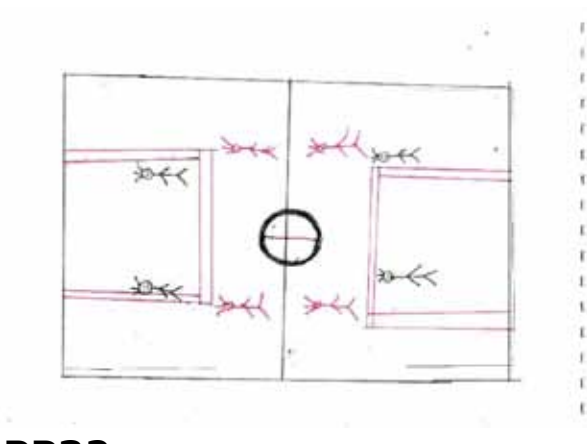
PP31

EJ RÄKNAD

PP28

PP32

Beräkningar av önskemål: Al Fayhaa

Excercise: 3 "dream playground"

School	Date	Gender	Age	Number of students					
Al-Fayhaa	2009-04-30	Girls	13-15 years	20					
	Swimmingpool	Swings	Rutchbana	Internet	Trees	Flowers	Basketball	"Rockringar"	.
FF1		1	1	1	1				
FF2		1							
FF3		1	1		1	1	1		
FF4					1	1	1	1	1
FF5		1				1			
FF6		1	1	1		1	1		
FF7		1			1				
FF8		1			1			1	
FF9		1		1	1				
FF10		1			1			1	
FF11						1	1		
FF12						1		1	
FF13							1		
FF14		1	1	1		1	1		
FF15		1	1	1		1	1		
FF16		1				1	1		
FF17		1			1	1			
FF18									
FF19					1				
FF20					1				
SUMMA:	13	5		5	10	10	8	4	1
Procent	65	25		25	50	50	40	20	5

FORTS.	Sports centre/hall	Library	Cantine
FF1			
FF2		1	
FF3			
FF4			
FF5			1
FF6			
FF7			
FF8		1	
FF9			
FF10			
FF11			
FF12			1
FF13			
FF14			
FF15			
FF16			
FF17			
FF18			
FF19			
FF20			
SUMMA:		2	2
Procent		10	10

Table-tennis	Badminton	Volleyball	Football/soccer	Trash-bin	Vatten till skolans kran	Theatre
			1			
1	1				1	1
				1		1
					1	
						1
					1	
1	1		1	1	3	2
5	5		5	5	15	10
						4
						20

Antal önskningar / teckning

4
 3
 5
 8
 6
 5
 4
 4
 3
 3
 3
 4
 2
 5
 5
 5
 3
 1
 1
 1
 75

Text skriven på teckning

sport centre only for girls, pool only for girls

 pool, tree, library, shop/cantine, theatre

 swimmingpool, theatre, football playground, internet centre, open space
 swimmingpool, sports hall, internet

 a library

 swimmingpool for girls, wc, restaurant, grass & shrubs, basket for rubbish
 swimmingpool only for girls, internet only for girls

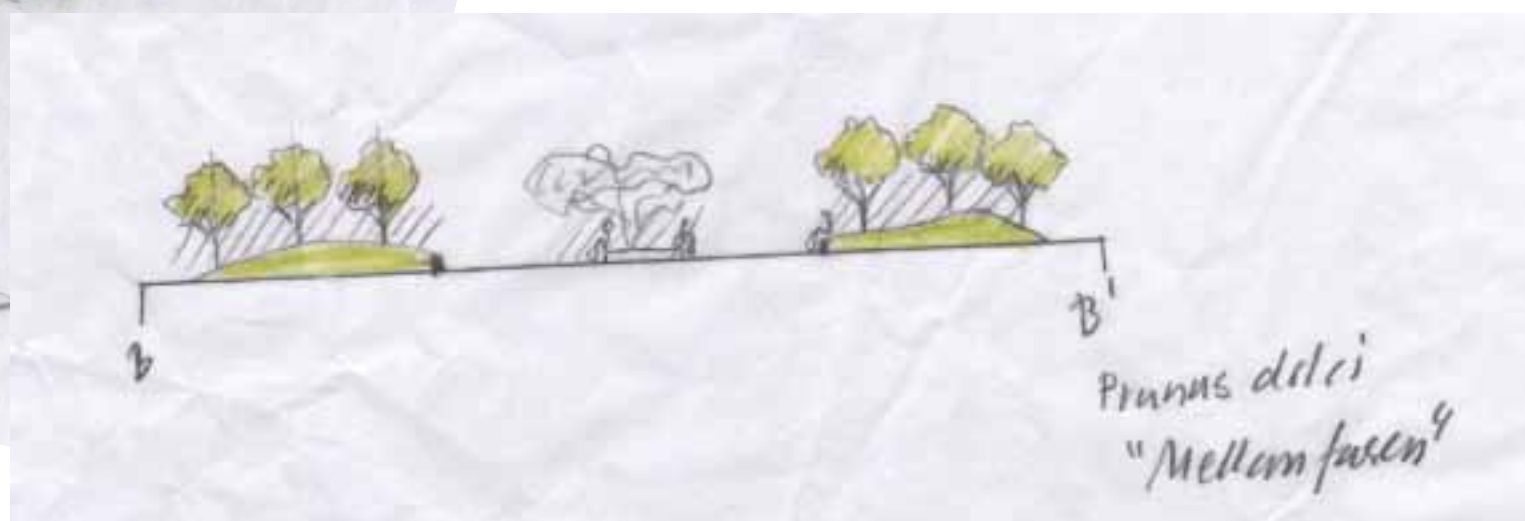
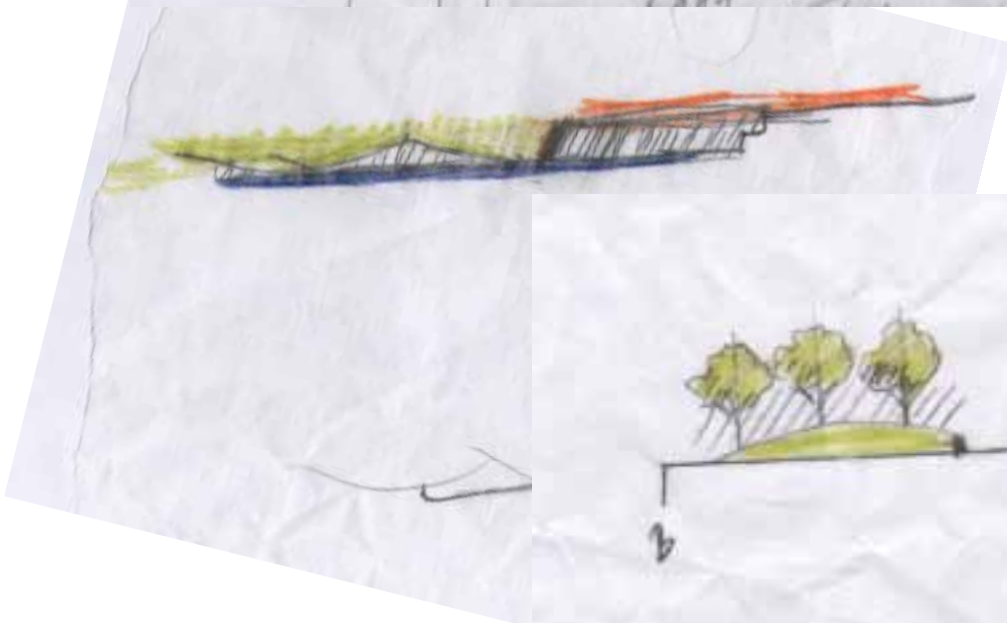
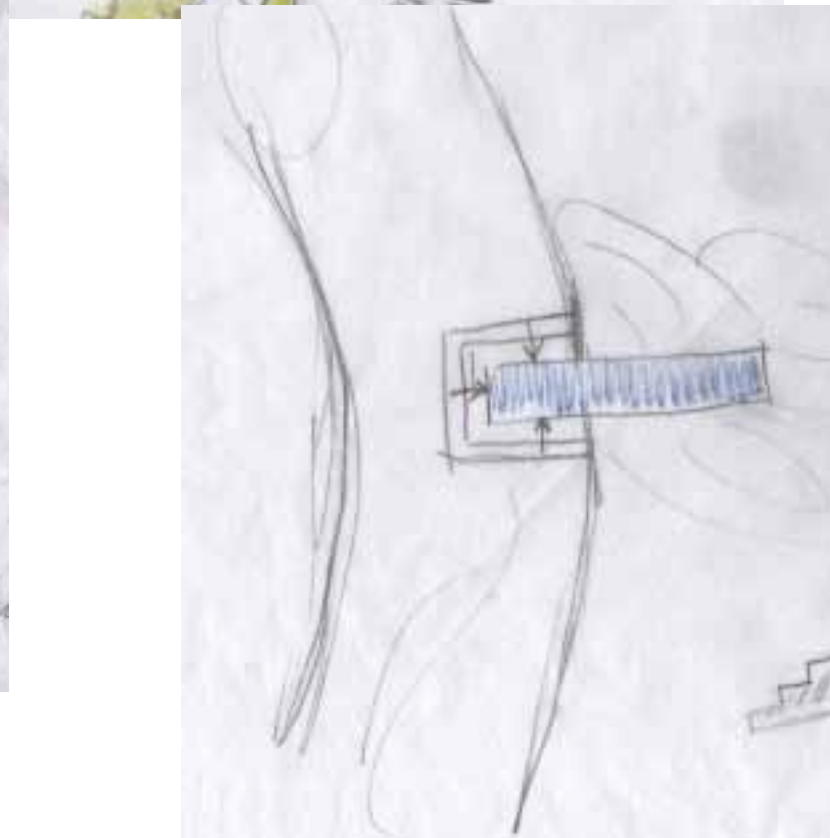
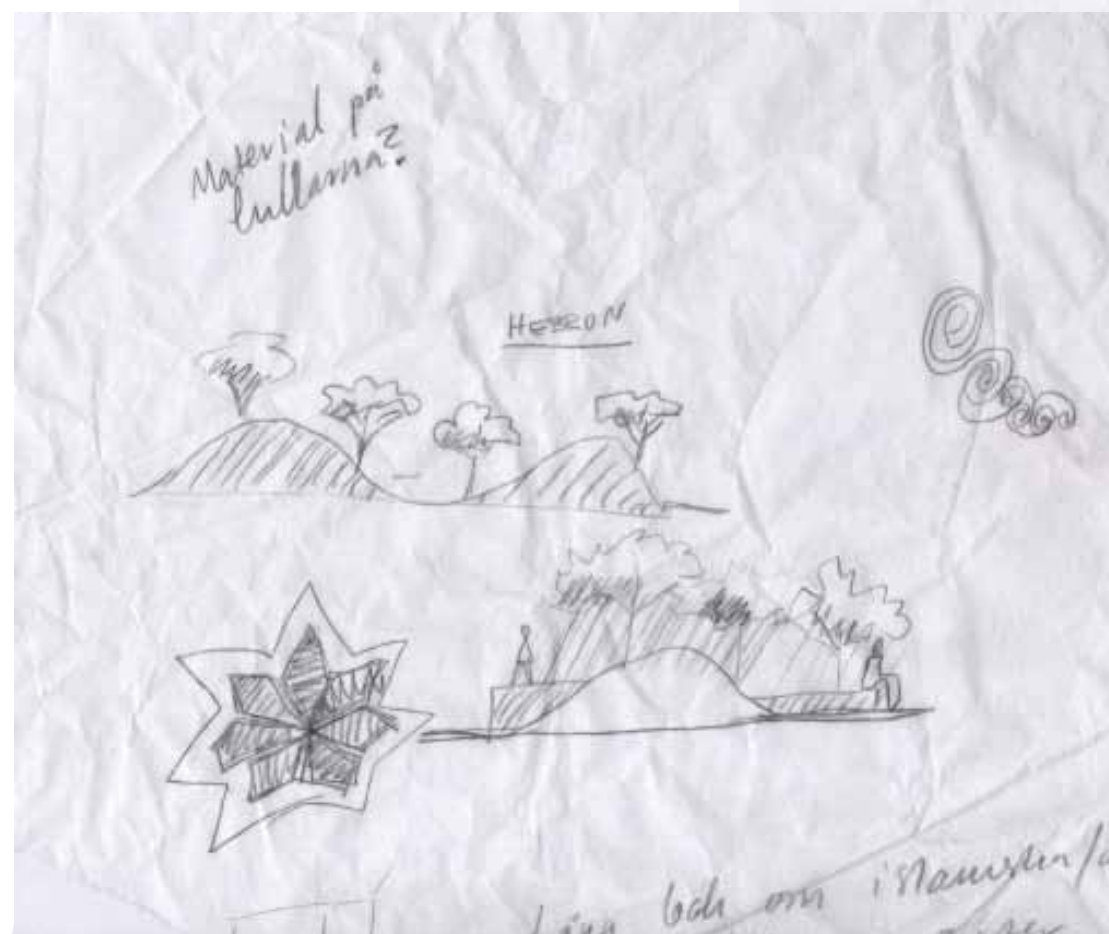
Genomsnitt antal önskningar/teckning: 3,75

Beräkningar av önskemål: Ibrahimyye

Excercise: 3 "dream playground"									
School	Date	Gender	Age	Number of students		1 teckning ej räknad (Tom & Jerry)			
Al-Ibrahami	2009-04-29	Boys	12 years	34 +1					
	"Rutchbana"	Swings	Trees	Palestinian flag	Flowers	Soccer	Volleyball	Basketball	.
PP1					1		1		
PP2							1		
PP3							1		
PP4						1	1		
PP5								1	
PP6							1		
PP7					1				
PP8		1							1
PP9									
PP10							1		
PP11							1		
PP12							1		
PP13							1		
PP14							1		
PP15							1		
PP16							1		
PP17							1		
PP18						1			
PP19				1		1	1		
PP20							1		
PP21					1				
PP22				1		1			
PP23							1		
PP24							1		
PP25							1		
PP26		1		1					
PP27					1		1		
PP28					1				
PP29							1		
PP30							1		
PP31							1		
PP32							1		
PP33		1					1		
PP34								1	
SUM	0	3	3		5	4	24	2	1
Procent		8,823529	8,823529412		14,70588235	11,764706	70,58823529	5,882352941	2,941176471

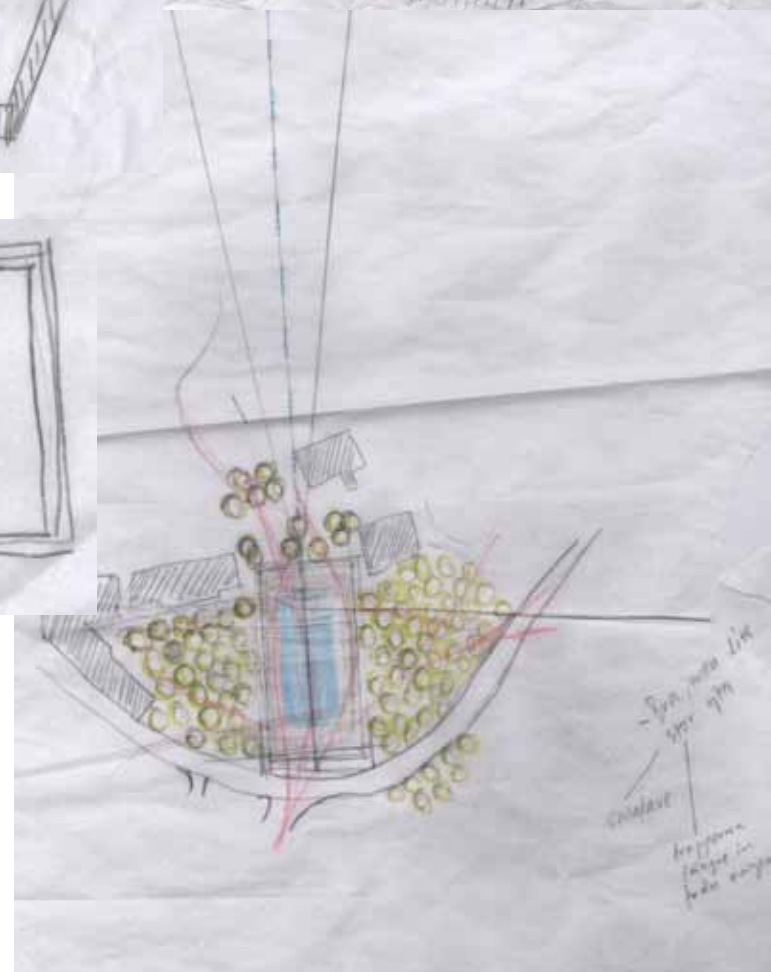
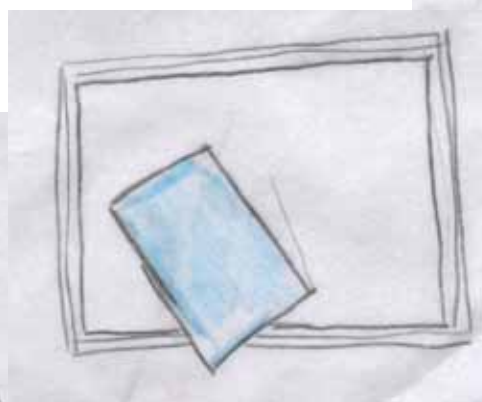
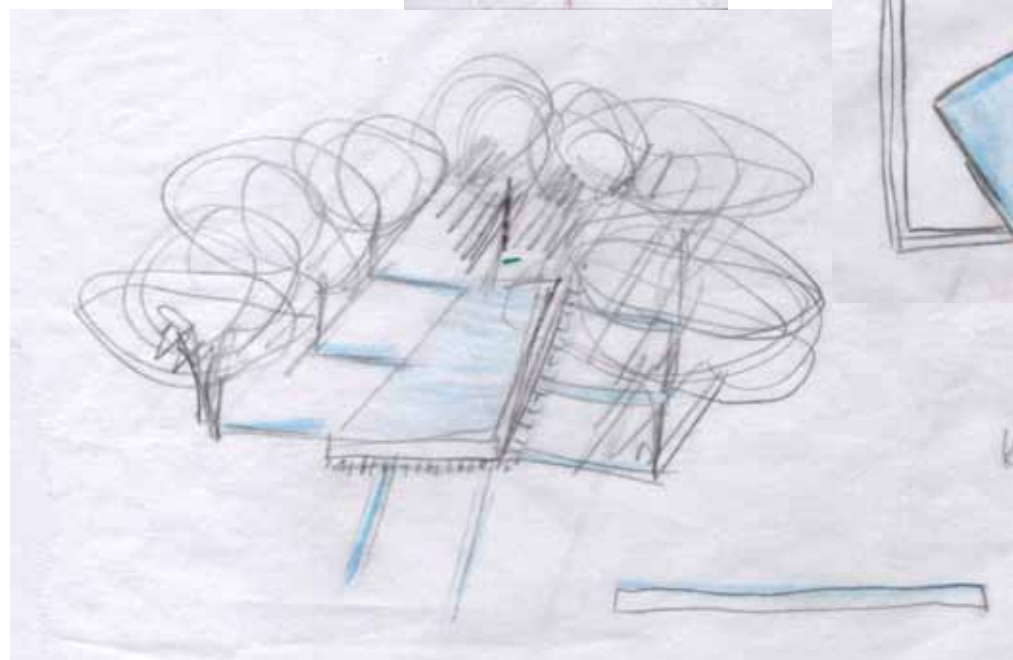
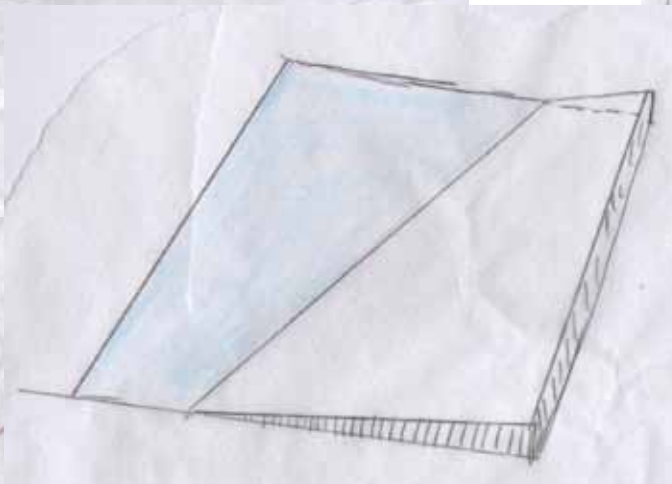
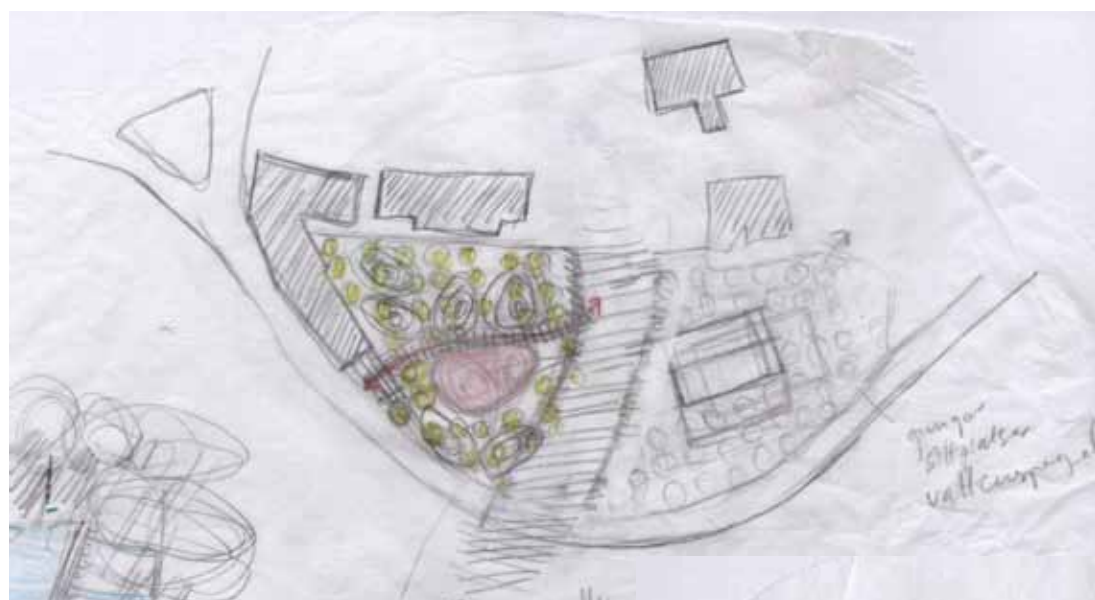
BERÄKNINGAR "ÖNSKEMÅL" AL IBRAHIMYYE

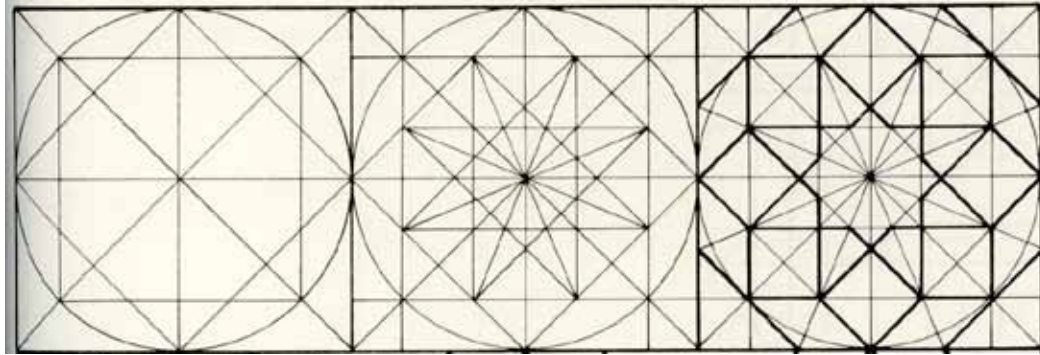
Tennis Allm bolls Pool		Antal önskningar / teckning	Text skriven på teckning
1			2
			1
			1 name, 7th grade
			2
			1
			1
			1 Palestine, name
			2
			1
			1
			1
			1
			1
			1
			1
			1
	1		2
			3
			1
			1 Fathaa, Hamas säger "please help me", Fatha säger "Palestine is for us"
			2
			1
			1
			1
	1		3
			2
			1
			1
			1
			1
			1
		1	3
			1
1	2	1	46
2,941	5,882353	2,941176471	Genomsnitt antal önskningar/t
			1,352941176

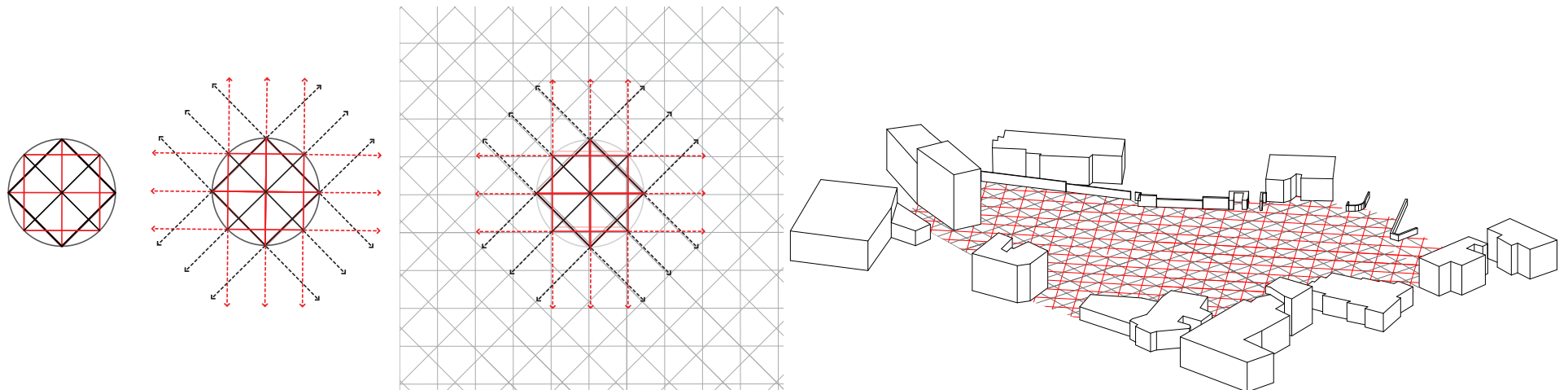
DOKUMENTATION AV SKISSPROCESSEN

På följande sidor presenteras ett urval av material från skissprocessen som ledde fram till gestaltsförslaget av Al Ibrahimyye-platsen.

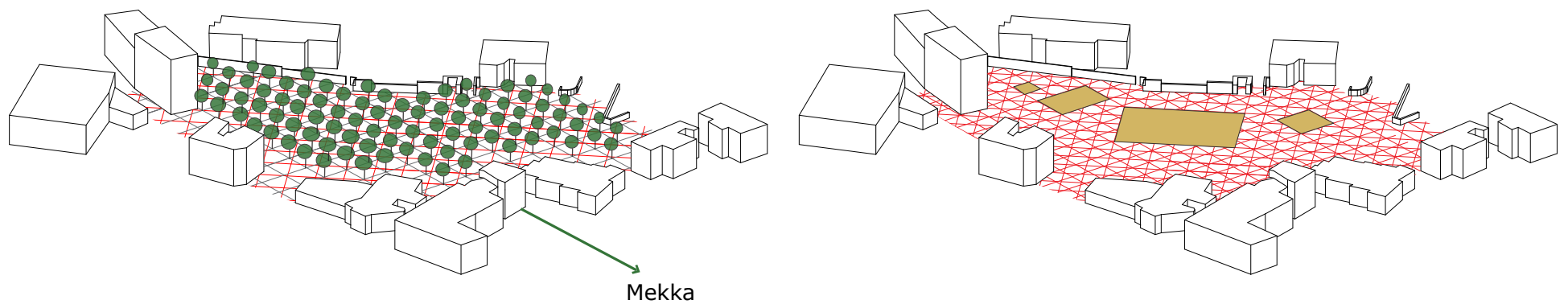

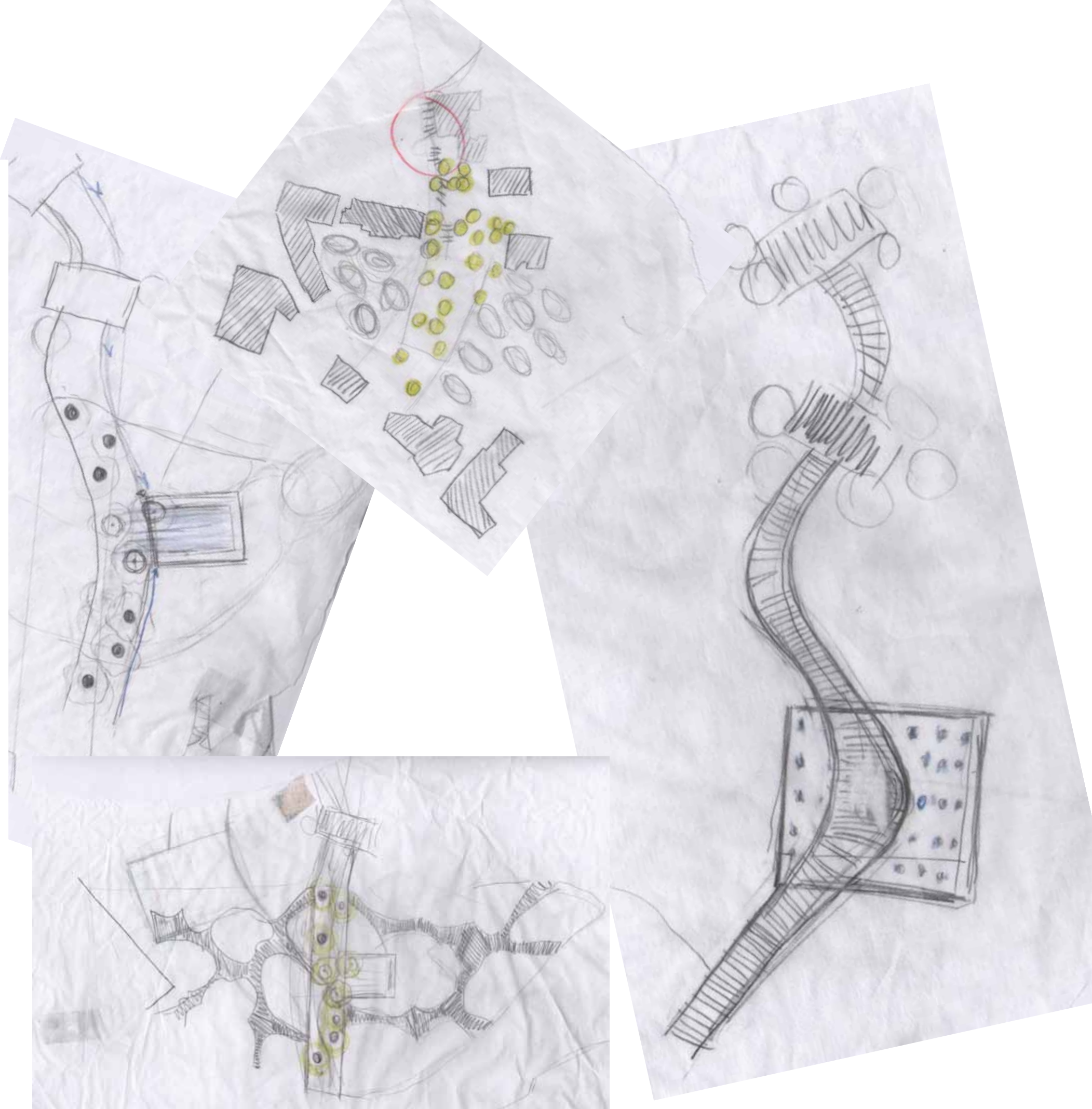
Två kvadrater i en cirkel är en vanlig utgångspunkt för traditionella arabiska mönster.

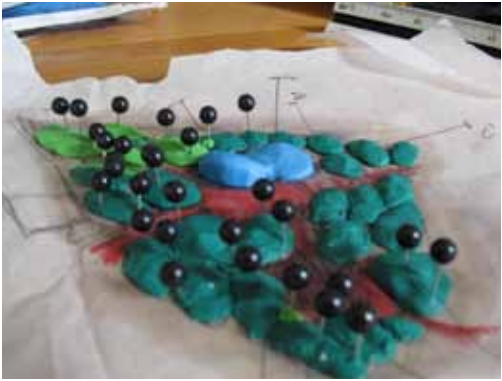
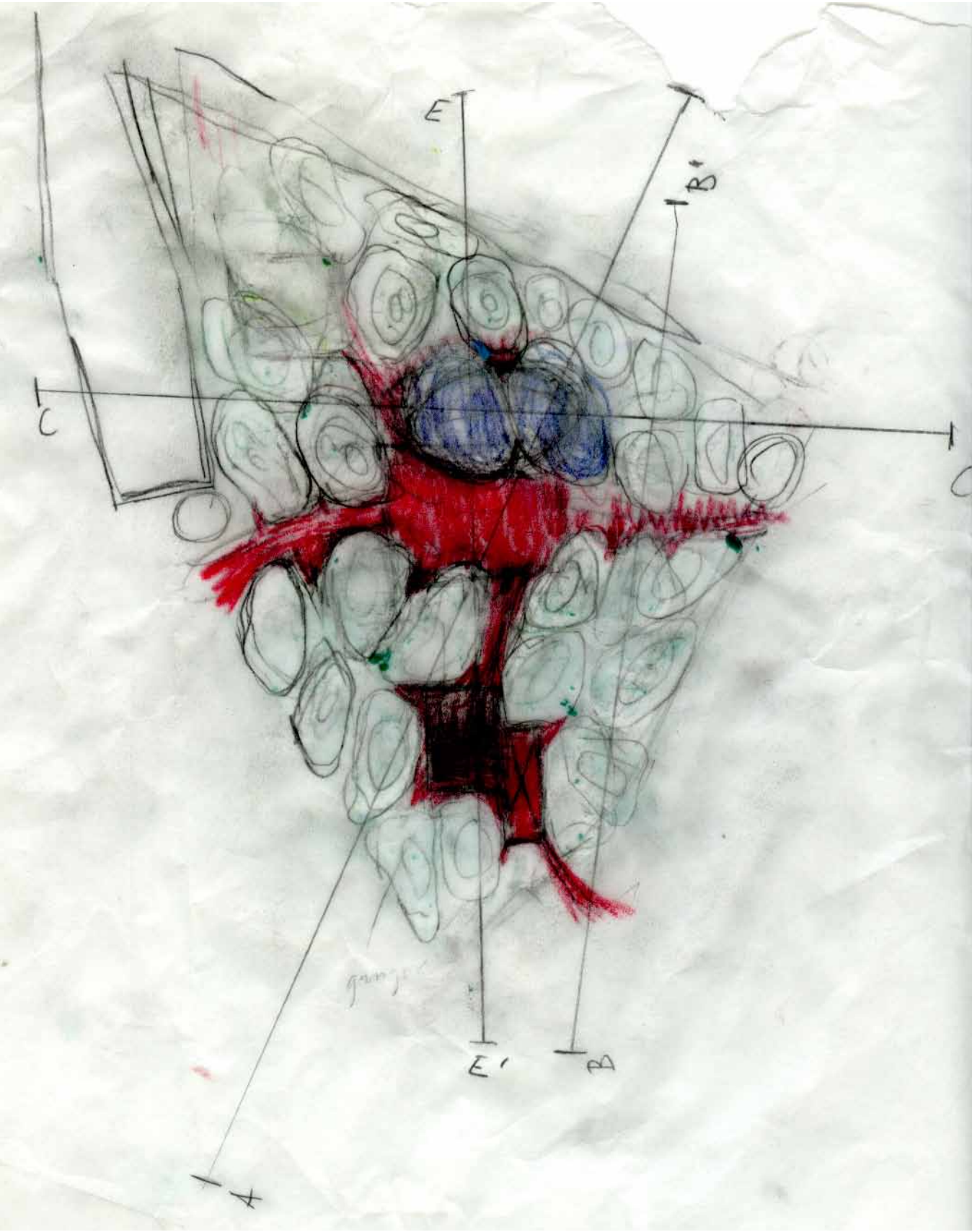

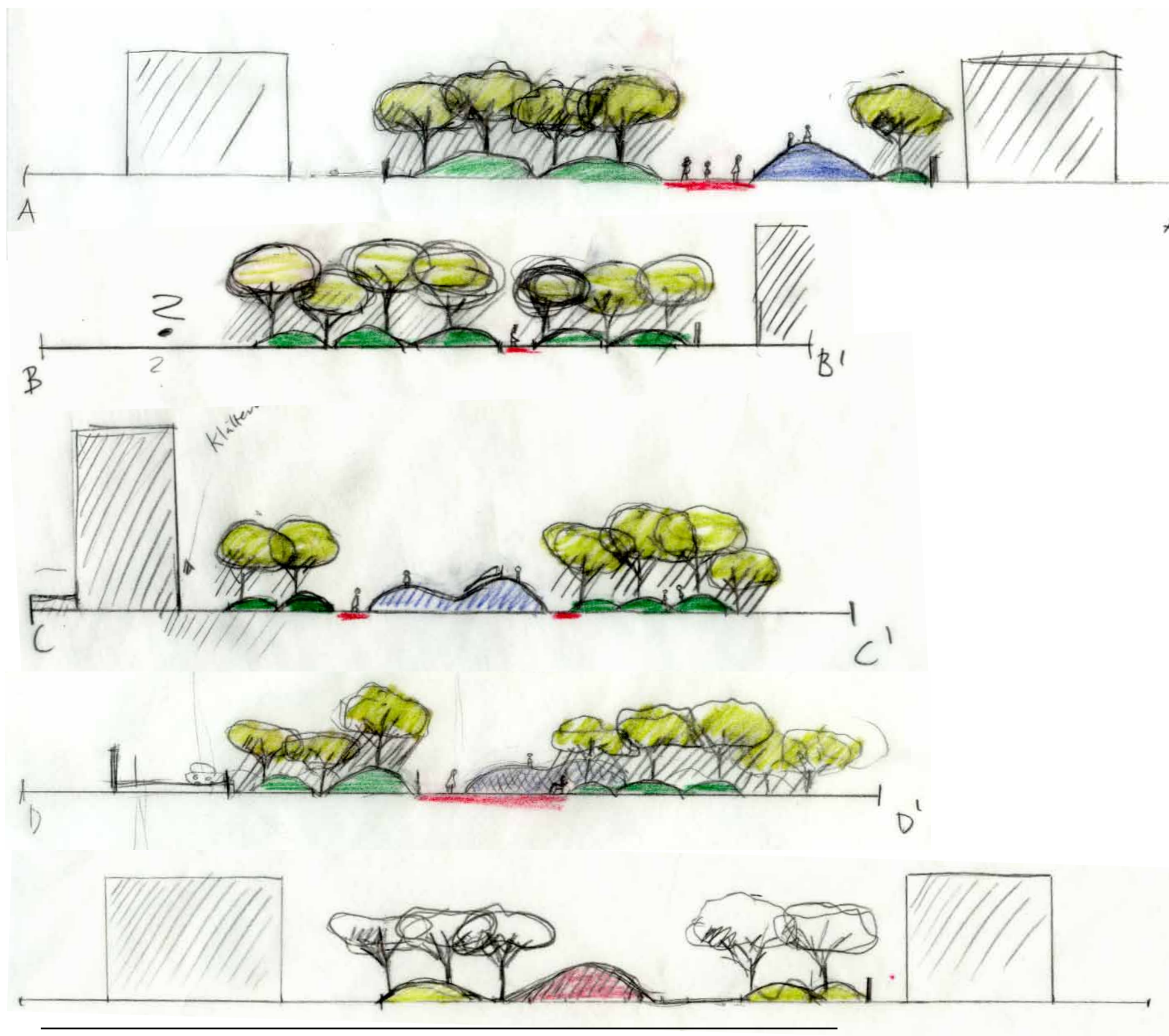
Med utgångspunkt i kvadraternas riktningar bildas ett "grid" som lagts ut över platsen, en av huvudriktningarna i mönstret följer "qibla", riktningen mot Mekka.

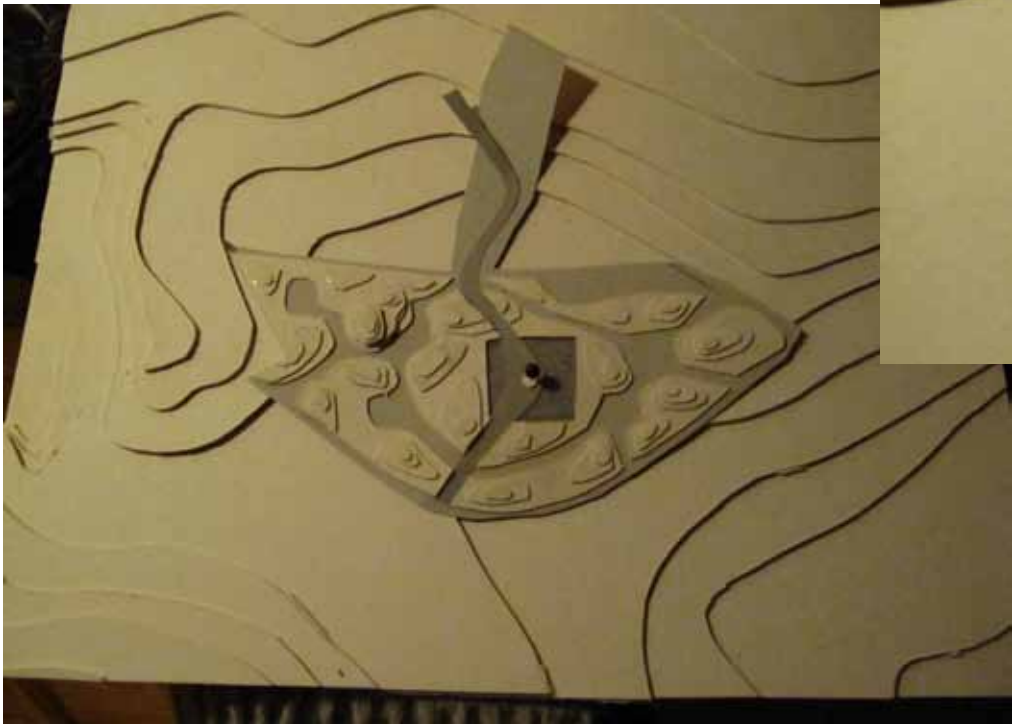

Placering av träd och platser är baserade på riktningar i mönstret. Träd-raderna har riktning mot Mekka.

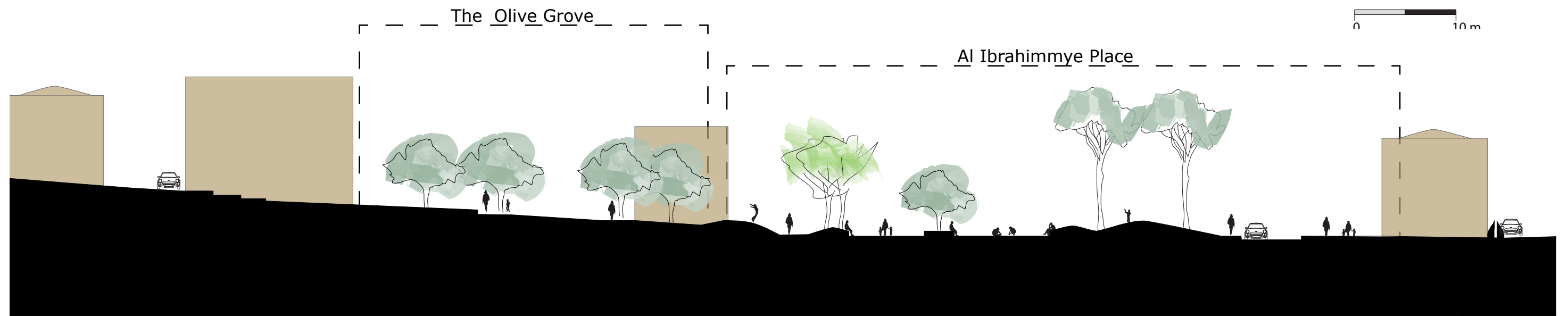

A
Section A-A' (East-West)

Section North-South cutting the central square

Al Ibrahimyye Place, Hebron
Plan and sections
Scale 1:400

Elisabeth Hagströmer
October 2009